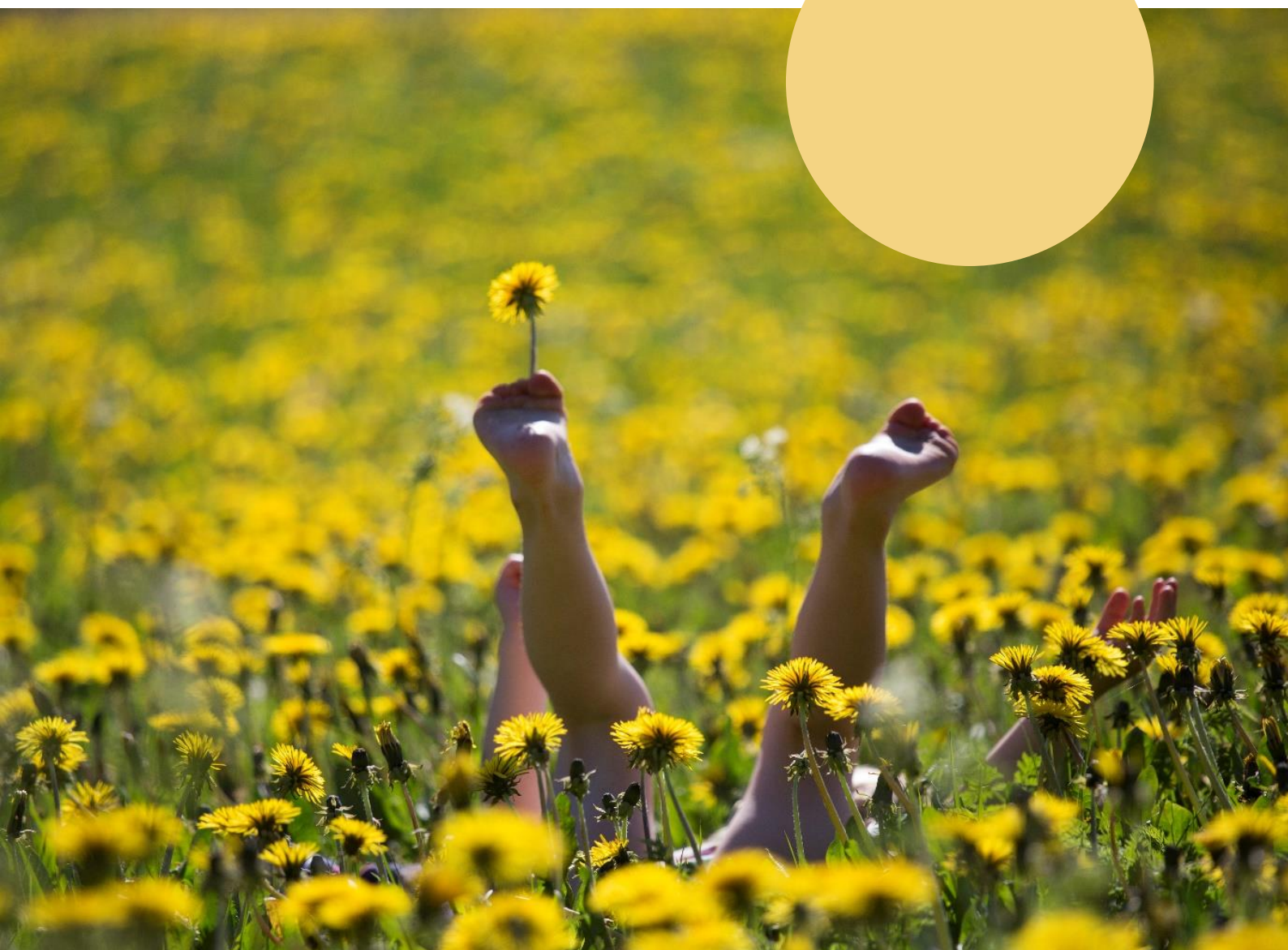

Kunnskapsgrunnlag

Kommunedelplan oppvekst 2023-2035

Oktober 2022

Stad
kommune

Innhald

1	Innleiing	4
1.1	Mål for samfunnsutvikling i Stad kommune	4
1.2	Nasjonale forventingar og overordna føringar	8
1.3	Regionale føringar	10
1.4	Folketalsutvikling.....	10
1.5	Attraktivitetsteori	12
1.6	Butilhøve barn og unge	13
1.7	Minoritetsspråklege barn og unge	14
2	God psykisk og fysisk helse.....	15
2.1	Psykiske helse	15
2.2	Fysisk helse	21
2.3	Livsmeistring og relasjonsbygging.....	24
2.4	Trygge og inkluderande miljø	25
2.5	Aktiv fritid	26
2.6	Organiserte aktivitetar	27
2.7	Sjølvorganiserte aktivitetar	29
2.8	Trening.....	30
2.9	Likeverdig deltaking og likeverdig tilbod til alle	31
2.10	Universell utforming.....	31
2.11	Lokalmiljø og møteplassar	32
2.12	Mobilitet	33
3	Barnehage, skule og kulturskule som oppvekstarena.....	33
3.1	Barnehagar	34
3.2	Grunnskule	36
3.3	Skulefritidsordning	38
3.4	Eid vidaregåande skule.....	38
3.5	Eininga kultur.....	39
3.6	Eininga helse.....	43
3.7	Stad barnevernsteneste	46
3.8	Pedagogisk-psykologisk teneste (PPT)	47
3.9	Eininga Eigedom	48
3.10	Fagleg og sosial utvikling	48
3.11	Språkstimulering og lesekultur	52

3.12	Sosialt miljø	52
3.13	Tilpassa opplæring/ bruk av spesialundervisning	53
3.14	Kompetanse hjå tilsette	55
3.15	Digital kompetanse, sosiale medium, utstyr	55
4	Førebyggjande arbeid og samarbeid om oppvekst	57
4.1	Sjumilssteget	58
4.2	Foreldrerolle	58
4.3	Overgangar	59
4.4	Betre tverrfagleg innsats (BTI).....	59
4.5	Definisjonar førebygging, omsorgssvikt, åtferdsproblem og relasjonsbygging	62
4.6	Etatane i Stad om førebygging	63

1 Innleiing

Stad kommune vart etablert 1. januar 2020 ved samanslåing av Eid og Selje kommunar og krinsen Bryggja som del av tidlegare Vågsøy kommune.

Stad er ein langstrakt og spreiddbygd kommune med 120 kilometer reiseveg frå vestlegaste busetnad ved Stadhavet til dei austlegaste bygdene ved Hornindalsvatnet.

Barn og unge er her definert som personar under 18 år, det vil seie under myndighetsalder. Dette er i tråd med norsk lov og FNs konvensjon om barnerettane.

Innbyggjarane i Stad kommune har generelt gode levekår, og vi har gode føresetnadar for å skape ein likeverdig oppvekst, god læring og god helse for alle. Det er omlag 2000 barn i alderen 0–18 år i Stad kommune.

1.1 Mål for samfunnsutvikling i Stad kommune

[Stad kommune sin samfunnsdel](#) som gjev overordna retning for samfunnsutvikling. Kommunedelplan for oppvekst skal difor bygge på samfunnsdelen, samt følgje opp nasjonale, regionale og lokale føringar og satsingar.

Samfunnsmålet til Stad kommune: **«Stad er eit livskraftig og trygt samfunn der vi alle dreg i lag.»**

Kommuneplanen sin samfunnsdel framhevar ytterlegare fleire fokusområde (utdjuping av samfunnsmålet) som er relevante for arbeid med bustadutvikling.

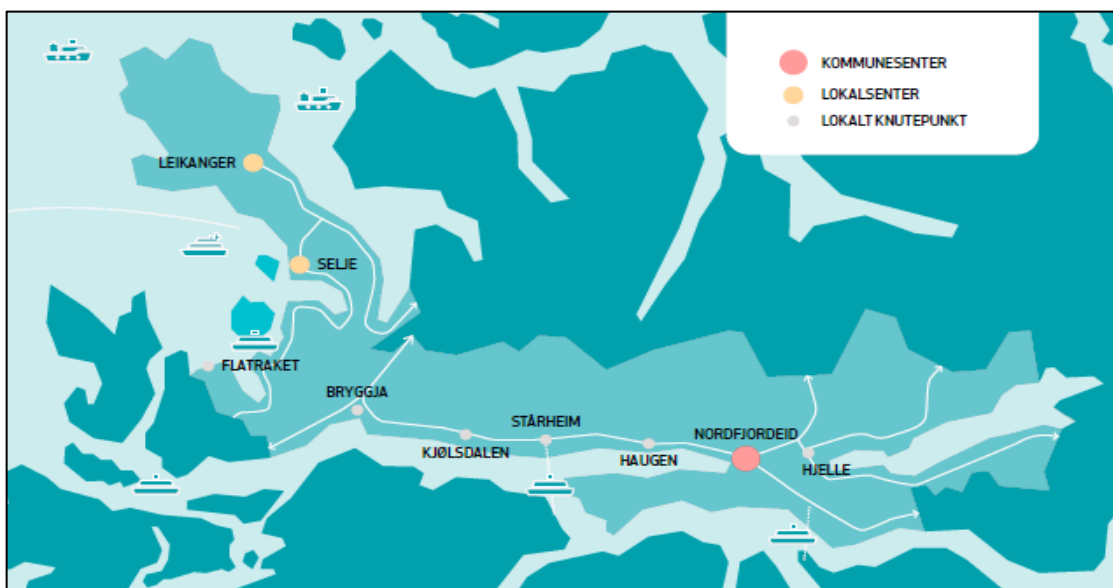
	Delmål Stad kommune skal vere ein så god kommune å bu i at folk ønsker å bli buande her og nye flyttar til.
	Stad kommune skal ha gode levekår og tenestar for innbyggjarar i alle livsfasar og aldrar.
	Stad kommune skal innan 2030 ha 10.000 innbyggjarar - ein samla vekst på 6% (55 innbyggjarar per år) fram til 2030. Stad kommune deltek i verdas felles innsats for å sikre sosial rettferd og god helse og for å stanse tap av naturmangfald og klimaendringar.

I planprogrammet er følgande delmål framheva som særleg relevante:

- Stad kommune arbeider for ein lukkeleg barndom, og sikrar at alle barn i Stad får ein trygg og tilpassa oppvekst i eit inkluderande fellesskap, med eit mangfaldig barnehage-, skule og fritidstilbod, der dei kan få nytta og utvikla evnene sine og bli sjølvstendige menneske med god psykisk og fysisk helse.
- Ved å redusere sosial ulikskap har innbyggjarane i Stad kommune dei same moglegheitene og fridomen til å skape si eiga framtid.

- Barn og unge som veks opp i Stad kommune har god kjennskap til det mangfoldige næringslivet og mulighetene det har å by på.
- Innbyggerane opplever at det er trygt å bu i Stad, mellom anna ved at dei får dekkja sine grunnleggjande behov for velferdstenester.
- Stad kommune utviklar livskraft, menneskevenlege og levande lokalsamfunn og sentrum basert på stadeigne ressursar og kvalitetar, ved å samarbeide med innbyggerane, næringslivet og frivillige lag og organisasjonar.
- Stad kommune prioriterer ei trygg samfunnsutvikling, og legg vekt på å sikre liv, helse, miljø og materielle verdiar.
- Stad kommune er ein pådrivar for å gje innbyggerane høve til å ta gode klima- og miljøval.
- Med deg i sentrum - dei som nyttar tenestene i Stad kommune opplever tenestene som samanhengane og heilskaplege.
- Innbyggjarane i Stad kommune har likeverdige høve til å delta i samfunnsliv og demokratiske prosessar.

Den overordna arealstrategien til Stad kommune, som utgjer bindeleddet mellom samfunnsdel og arealdel, fastset hovudprinsippa for Stad kommune sin langsiktige arealbruk, arealforvaltning og stadutvikling. Kartet under viser hovudtrekka i Stad kommune sitt framtidige tettbygde utbyggingsmønster, og vil difor vere eit viktig grunnlag i arbeidet med oppvekstplan.

Figur 1: Senterstruktur i Stad kommune, skildra i Stad kommune sin samfunnsdel 2020-2032

Senterstrukturen som er beskrive i Samfunnsdelen 2020-2032 gir føringar for ei overordna funksjonsinndeling og arealbruk for dei større stadane i Stad. Inndeling av senterstrukturen med kommunesenter, lokalsenter og lokale knutepunkt speglar i kva grad stadane i dag har ein tettleik av arealutnytting, besøksintensive verksemdar og infrastruktur for gåande og syklende. Den høgaste graden av slik tettleik finn vi i kommunesenteret. Denne geografiske inndelinga er avgjerande for kva strategiar kommunen skal satse på i kva område. Døme på relevante punkt i arealstrategien er nemnt under:

- Senter og knutepunkt: sikre og utvikle areal til offentlig og privat tenesteyting i samsvar med framtidige behov og forventna utvikling. Utvikle senterområda med utgangspunkt i staden sin eigenart og stadleg identitet, med variert butilbod, møteplassar, handel og tenester, tilpassa det naturlege omlandet.

- Utanfor senter og knutepunkt: Legge til rette for spreidd bustad-, fritids- og næringsutbygging utanfor senterstrukturen for å nå kommunen sine målsettingar om ein desentralisert struktur.

Kommunedelplan for oppvekst handlar om korleis den framtidige oppvekstpolitikken i kommunen kan bidra til å oppnå samfunns målet samt utdjupingane. Samfunnsplanlegginga i Stad kommune skal vere basert på [FN sine 17 berekraftsmål](#) og [Telemarksforskning sin attraktivitetsteori](#).

1.1.1 FN sine berekraftsmål

FN sine berekraftsmål skal ifølge kommuneplanen sin samfunnsdel (2020-2032) gje ei overordna ramme for den strategiske utviklinga av Stad kommune. Dette skal også gjelde for oppvekstpolitikken i kommunen.

Følgande berekraftsmål er særleg relevante i høve oppvekst i Stad kommune:

Figur 2: FN sine 17 berekraftsmål – dei mest relevante for oppvekst er utheva.

Figur 3: Dimensjonar ved berekraft, økonomiske, sosiale og miljø.

Når det gjeld oppvekst er den sosiale dimensjonen spesielt relevant.

I [Voluntary National Review 2021](#) er det peika på følgjande hovudutfordringar når det gjeld Norge sine moglegheiter til å nå berekraftsmål 1: Auken i barnefattigdom, spesielt hjå familiar med innvandrarakgrunn, er av spesiell bekymring på grunn av dei negative konsekvensane fattigdom har for barn sin livskvalitet og moglegheiter i livet. For berekraftsmål 3 er det peika på følgjande utfordringar: Redusert fysisk aktivitet, fedme og dårleg kosthald er ei folkehelseutfordring. Sosial ulikskap er ein stor risikofaktor for ulikskap i helse. Berekraftsmål 4 har følgjande hovudutfordringar: Fullføre vidaregåande skule, gutar presterer dårlegare enn jenter i grunnskule og på vidaregåande skule, dette viser igjen i høgare utdanning der kvinner utgjør ein større del av dei som har høgare utdanning, studentar med psykiske lidningar fullfører i mindre grad studiane sine. Berekraftsmål 16: Arbeid for å unngå vold og seksuelt misbruk av barn må alltid prioriterast. I den økonomiske dimensjonen er hovudutfordringa i berekraftsmål 10 relevant: For å redusere ulikskap må det norske utdanningssystemet gi barn og unge riktige ferdigheiter. Dette målet heng tett saman med berekraftsmåla i den sosiale dimensjonen. Dei måla som er mest relevante i høve oppvekst ligg i den sosiale dimensjonen av berekraft. Utfordringane som er nemnt over er også relevante utfordringar i Stad kommune.

I [Meld. St. 40 \(2020 –2021\): Mål med mening - Norges handlingsplan for å nå bærekraftsmålene innen 2030](#) er delmåla tolka i eit norsk perspektiv. Nasjonalt og regionalt vert det arbeidd med å utvikle relevante måleindikatorar for dei ulike delmåla. Desse vil vere nyttige i arbeidet med å følgje Stad kommune si utvikling i høve berekraftsmåla.

1.1.2 Tidlegare oppvekstplanar

Stad kommune vart etablert 1. januar 2020 ved samanslåing av Eid og Selje kommunar og krinsen Bryggja som del av tidlegare Vågsøy kommune. Tidlegare vedtekne planar er av relevans for komande planarbeid. Selje kommune hadde ingen kommunedelplan for oppvekst ved samanslåing. Eid kommune hadde ein kommunedelplan for oppvekst 0-18 år 2017-2029. Denne planen var bygd opp rundt tre innsatsområde: støtte foreldre, utvikle tenestene – eit godt offentleg tilbod og fritid og samfunn.

1.2 Nasjonale forventingar og overordna føringar

I [Nasjonale forventingar til regional og kommunal planlegging 2019-2023](#) er det lagt vekt på at vi som samfunn står ovanfor fire store utfordringar:

- å skape eit berekraftig velferdssamfunn
- å skape eit økologisk berekraftig samfunn gjennom mellom anna ein offensiv klimapolitikk og ei forsvarleg ressursforvaltning
- å skape eit sosialt berekraftig samfunn
- å skape eit trygt samfunn for alle

Vidare er det lagt vekt på at FN sine 17 berekraftsmål skal danne det politiske hovudsporet for å ta tak i dei største utfordringane i vår tid. Av særleg relevans i arbeidet med kommunedelplan for oppvekst kan også følgjande nemnast;

- Kommunane legg til rette for sykling og gange i byar og tettstader, mellom anna gjennom trygge skolevegar, ved å planleggje for gange og sykling frå kollektivknutepunkt og ut til friluftslivsområde og for transportløysingar for grupper som er mindre mobile.
- Kommunane planlegg aktivt for å motverke og førebyggje levekårsutfordringar og medverkar til utjamning av sosiale forskjellar. Kommunane legg universell utforming til grunn i planlegginga av omgivnader og busetnad og sikrar omsynet til folkehelse i planlegginga.
- Kommunane sikrar aktivt gode vilkår for god psykisk og fysisk helse i planlegginga.
- Kommunane tek hand om interessene til barn og unge gjennom ei samfunns- og arealplanlegging som skaper trygge, attraktive og aktivitetsfremjande by- og bumiljø.
- Kommunane sikrar trygge og helsefremjande bu- og oppvekstmiljø, frie for skadeleg støy og luftforureining.

[Rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen](#) viser til følgjande nasjonale mål for barn og unge sine oppvekstvilkår:

- «a. Sikre et oppvekstmiljø som gir barn og unge trygghet mot fysiske og psykiske skadevirkninger, og som har de fysiske, sosiale og kulturelle kvaliteter som til enhver tid er i samsvar med eksisterende kunnskap om barn og unges behov.*
- b. Ivareta det offentlige ansvar for å sikre barn og unge de tilbud og muligheter som samlet kan gi den enkelte utfordringer og en meningsfylt oppvekst uansett bosted, sosial og kulturell bakgrunn.»*

1.2.1 Nasjonalt lovverk

Gjennom lovverk er det gjeve føringar for tenester til barn og unge. Barnehagane og skulane driftar etter Lov om barnehager og Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (LOV-2017-06-16-63). Barn og unge sine helsetenester er heimla i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester (LOV-2011-06-24-30) og Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (LOV-2021-06-11-

78). Barnevernstenesta til Lov om barneverntjenester (LOV2017-06-16-63). Offentlege kulturtilbod til Lov om offentlege styresmakters ansvar for kulturverksemd (LOV-2007-06-29-87), Lov om kulturminner (LOV-2018-12-20-119), Lov om friluftslivet (LOV-2017-05-11-26), Lov om folkebibliotek (LOV2013-06-21-95). Tenester til flyktningar er heimla i Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere (LOV-2016-12-09-88). Lov om folkehelse (LOV-2011-06-29-89) er felles for alle tenester.

1.2.2 Barn og unge har rett på ein god oppvekst

FNs barnekonvensjon om barnets rettigheter er ein viktig internasjonal avtale mellom land om barn og ungdom sine rettigheter. Konvensjonen inneheld ei forklaring på kven som blir rekna som barn, kva rettar dei har og kva ansvar styresmaktene har. I artikkel 3 vert det tydeleg presisert at ved alle handlingar som vedkjem barn, skal det som gagnar barnet best vere eit grunnleggande syn. Barnet skal sikrast nødvendig vern og omsorg av føresette for å kunne trivast.

FN sin barnekonvensjon handlar om barn sine rettar. Barn utan omsorg frå familien, flyktningbarn, barn med nedsett funksjonsevne, barn under offentlig omsorg og minoritetar og urfolk er omtalt i eigne punkt i barnekonvensjonen.¹

Figur 4 : Ordskey basert på eit utdrag av barn sine rettar, jf. barnekonvensjonen.

Vaksne har i større grad høve til å påverke eigne liv. Barn er avhengige av sine omsorgspersonar og samfunnet rundt seg, det er difor viktig at barn og unge sin eigenverdi vert anerkjent og respektert.

1.2.3 Sosial ulikskap i helse, oppvekst og utdanning ein faktor

Helse og samfunnsforhold heng saman. Folkehelseinstituttet² nyttar figur 5 for å illustrere døme på område der ein kan gjere ein innsats for å redusere sosiale helseforskjellar. Dei grunnleggande faktorane som påverkar heile årsakskjeden ligger lengst til venstre i figuren.

¹ Kjelde: Regjeringa - [Barnekonvensjonen](#)

² FHI; Folkehelse rapporten; [Sosiale helseforskjeller i Norge](#)

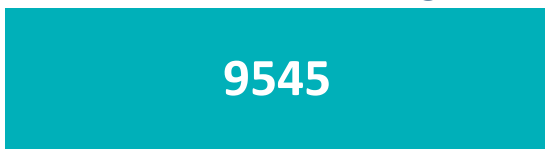
Figur 5: Døme på område der ein kan gjere ein innsats for å redusere sosiale helseforskjellar. Kjelde: Folkehelseinstituttet

«Foreldrenes økonomiske, kulturelle og sosiale ressurser har betydning for barnas helse og oppvekst. Jo tidligere man lykkes i å oppnå en jevnere fordeling av ressurser og muligheter, desto større er sjansen til å påvirke morgendagens forskjeller i helse og oppvekstvilkår.»³

1.3 Regionale føringer

I [Utviklingsplan for Vestland 2020-2024](#) peikar Vestland fylkeskommune på fleire utfordringar innan fleire område som er relevante i høve arbeidet med oppvekstplan: relevant kompetanse og kunnskap, attraktive stadar og gode nærmiljø, eit fornyande, profesjonelt og frivillig kulturliv, eit likeverdig samfunn, og ungdom – trivsel og tilhøyre. Mål 3 er spesielt relevant: «Lokalsamfunn som ramme for gode kvardagsliv», med tilhøyrande strategi 3.1: «Vestland skal utvikle menneskevenlege og levande lokalsamfunn basert på stadeigne ressursar og kvalitetar.»

1.4 Folketalsutvikling

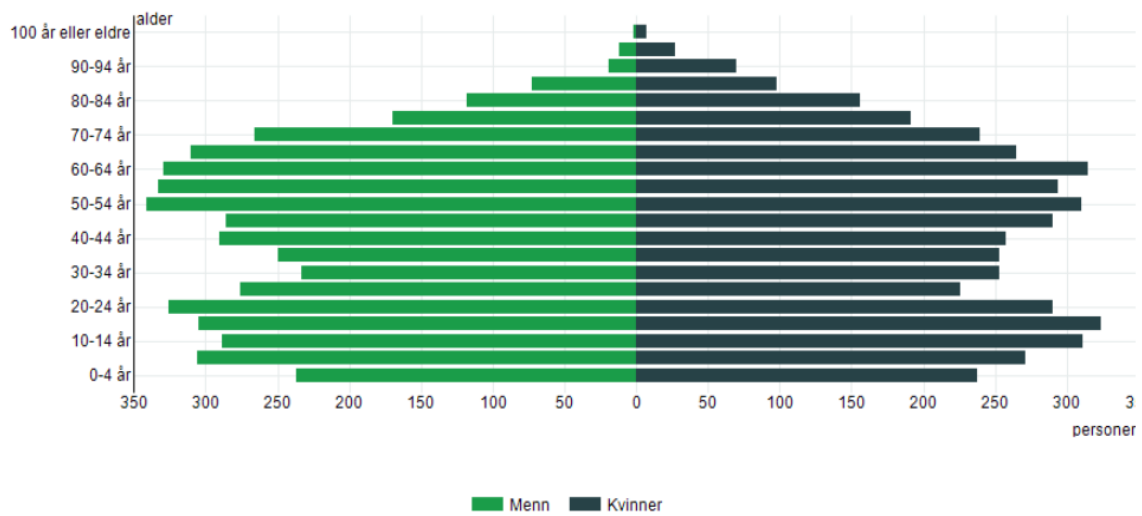

Figur 6: Innbyggartalet i Stad kommune. 1. kvartal 2022 ; Kjelde: SSB

I Stad bur det 9545 innbyggjarar (1. kvartal 2022) og kommunen har hatt ein befolkningsvekst på 0,21 prosent per år i den siste tiårsperioden. Noreg har hatt ein folketalsvekst på nesten 9 prosent. Vekst eller nedgang i folketallet er påverka av innvandring, flytting, fødsel og død.

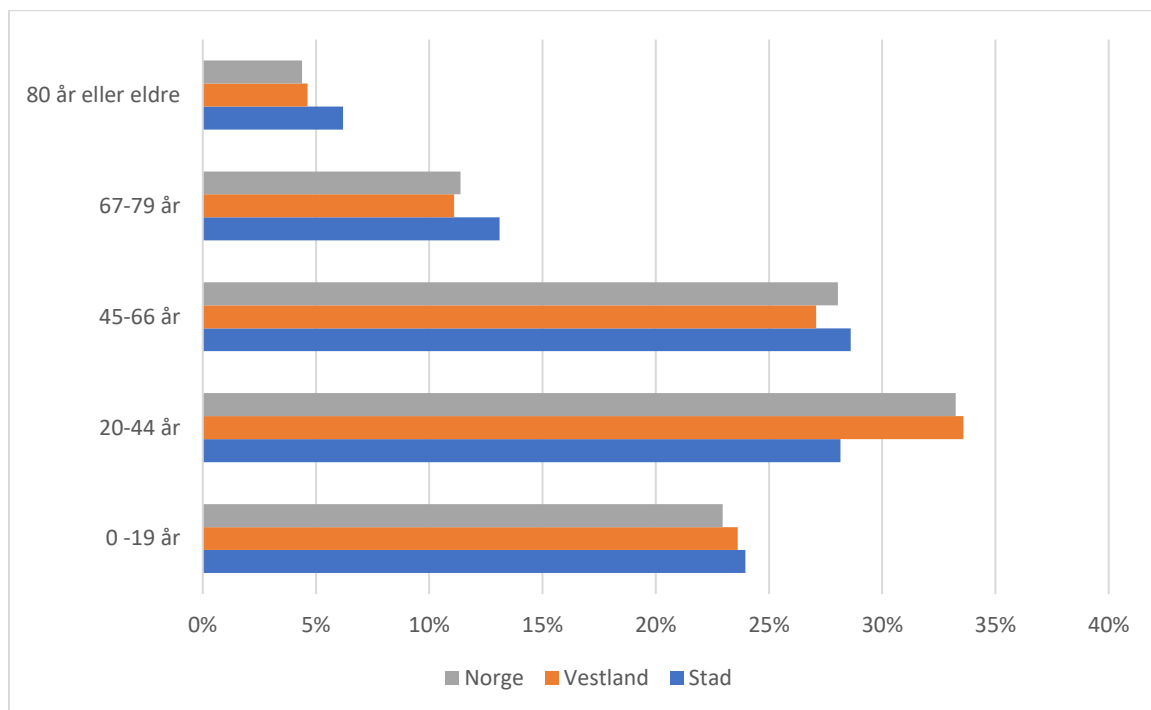
Eit gjennomgåande utviklingstrekk er at delen av innbyggjarar som er i yrkesaktiv alder vert mindre, medan delen av eldre innbyggjarar aukar. Aldersgruppa over 80 år vil i 2025 ligge vesentleg høgare for Stad kommune enn for landsgjennomsnittet. Denne endringa i alderssamansetting gjev utfordringar i samfunnet.

³ FHI: [Betydningen av sosial ulikhet for barns helse og oppvekst](#)

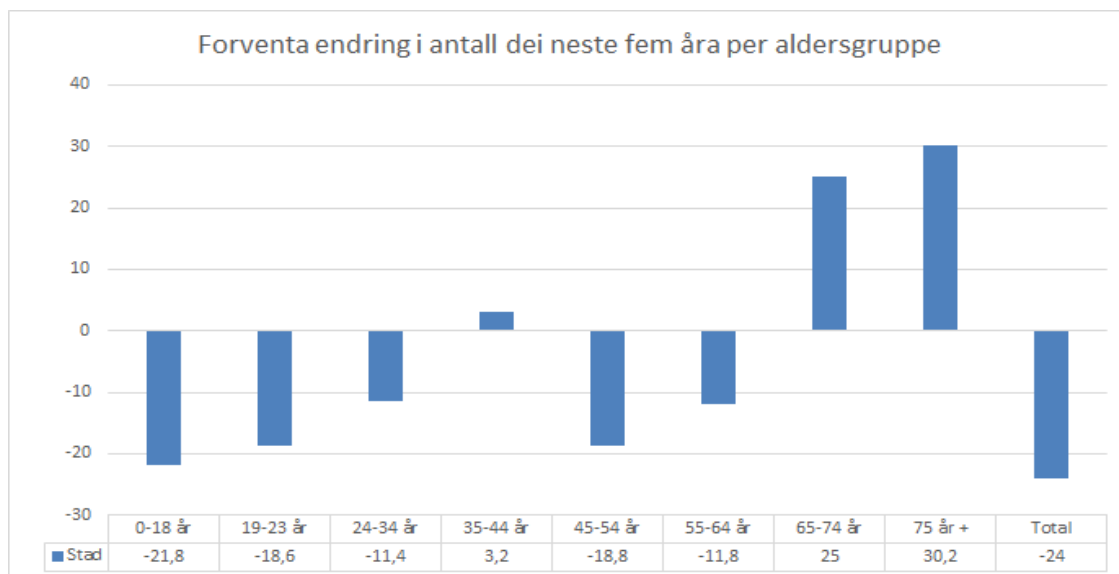
Figur 7: Aldersfordeling – alder og kjønn; Stad 2020, Kjelde: SSB

Prosentvis ligg aldersgruppa 0-19 år litt høgare for Stad kommune enn for landsgjennomsnittet:

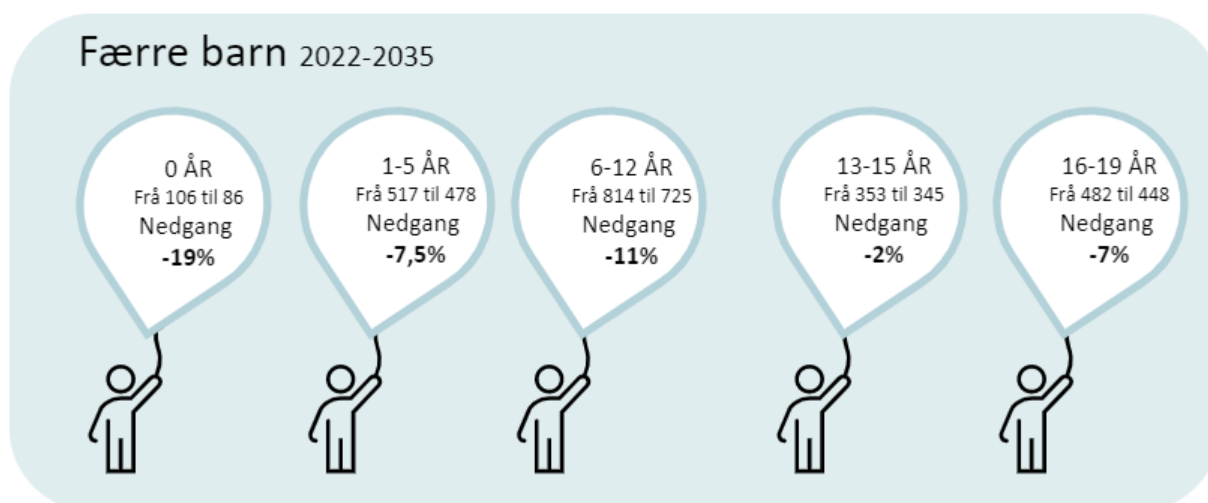

Figur 8: Aldersgrupper – prosentvis fordeling 2021; Kjelde: Framstilling basert på SSB tabell 07459

SSB sine prognosar om **forventa** befolkningsvekst, viser likevel ein nedgang i aldersgruppa 0-18 år dei neste 5 åra i Stad kommune:

Figur 9: Forventa endring i tal innbyggjarar dei neste 5 år per aldersgruppe; Kjelde: SSB og prognosesenteret, 2021.

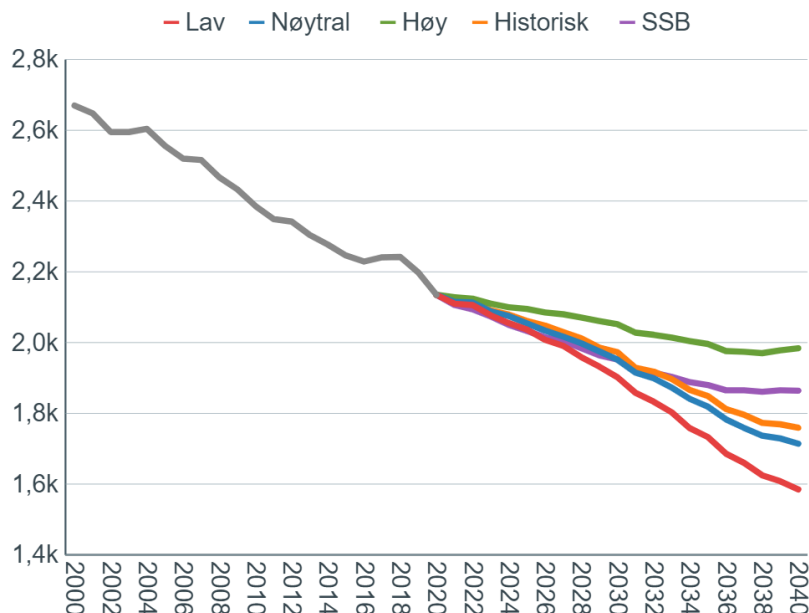
1.5 Attraktivitetsteori

Telemarksforskning sin attraktivitetsteori dannar det teoretiske grunnlaget for Stad kommune sitt arbeid med samfunnsutvikling. Teorien legg til grunn at kvar stad kan påverke si eiga utvikling, og peikar på kva staden sjølv kan gjere for å bli ein attraktiv stad å bu, besøke og å drive næring. Dette er ein dimensjon som vi ikkje finn att i SSB sine prognosar, og som difor må omtalast særskilt. Attraktivitetsteorien legg til grunn at det er ei lang rekke med kvalitetar og eigenskapar som kan tenkjast å påverke ein stad sin attraktivitet. Dei fleste av desse eigenskapane kan vi plassere i ein av fire kategoriar:

- areal og bygningar
- amenitetar (tilbod og tenester)
- omdømme
- stadleg kultur og identitet

Attraktivitetsteorien legg til grunn at det er spesielle stadspesifikke tilhøve som skaper denne bustadattraktiviteten. Når vi ser at Stad kommune har ei svak positiv befolkningsvekst frå 2010-2019 på 0,21%, der året 2019 aleine har ein positiv befolkningsvekst på 0,47 %, meiner Telemarksforsking at veksten kjem av god bustadsattraktivitet i Stad.

Tal barn og unge har gått ned i heile Noreg dei siste åra, grunna låge fruktbarheitstal.

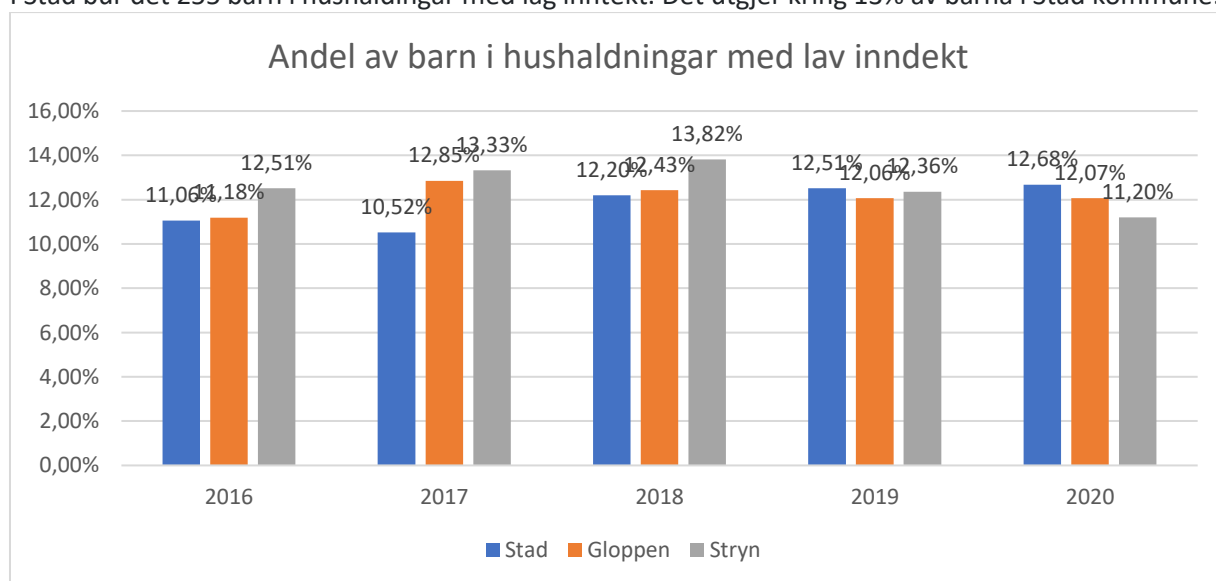

Figur 10: Befolkningsvekst barn og unge i alder 0-18 år, 2020-2040 Stad kommune. Kjelde: Telemarksforsking, 2021.

I figur 6 ser vi utviklinga av tal barn og unge i alder 0-18 år i planperioden og fram mot 2040 i ulike senario og framskrivingar i Stad kommune. Tal barn og unge vil minke fram til 2035 i alle senarioa. Denne nedgangen går over til svak vekst etter 2035 dersom bustadattraktiviteten blir høg og positiv. Utan høg bustadattraktivitet vil nok nedgangen i tal barn og unge halde fram.

1.6 Butilhøve barn og unge

I Stad bur det 255 barn i hushaldingar med låg inntekt. Det utgjør kring 13% av barna i Stad kommune.

Figur 11: Tal barn i hushaldingar med låg inntekt; Kjelde: Boligsosial monitor husbanken, 2021.

Delen barn som bur i hushaldingar med vedvarande låg inntekt, er ikkje signifikant forskjellig frå landet som heilskap.

Det bur 56 barn i hushaldingar med låg inntekt, som leiger bustad og bur trengt.

Delen barn som bur trengt er lågare enn landsnivået. Å bu trengt er definert som at tal rom i bustaden er mindre enn tal personar eller at bustad er mindre enn 25 m² per person.⁴

Figuren nedanfor viser korleis barnet si helse og utvikling kan bli påverka av sosioøkonomiske ressursar til foreldre, og korleis samfunnet rundt kan vere med på å påverke denne samanhengen. Jo tidlegare i livsløpet ein lykkast i å oppnå jamnare fordeling av ressursar og mogelegheiter, desto større er sjansen til å påverke framtidige sosiale ulikskapar.

Figur 12: Påverknad av foreldre sine sosioøkonomiske ressursar; Kjelde: Oppvekstprofilen, 2022.

1.7 Minoritetsspråklege barn og unge

I Stad kommune bur det 1016 innvandrarar og norskfødde med innvandrarforeldre. Det utgjør kring 11 % av den totale befolkninga i Stad⁵.

I året 2021 er det 59 minoritetsspråklege barn i barnehagen i Stad.⁶

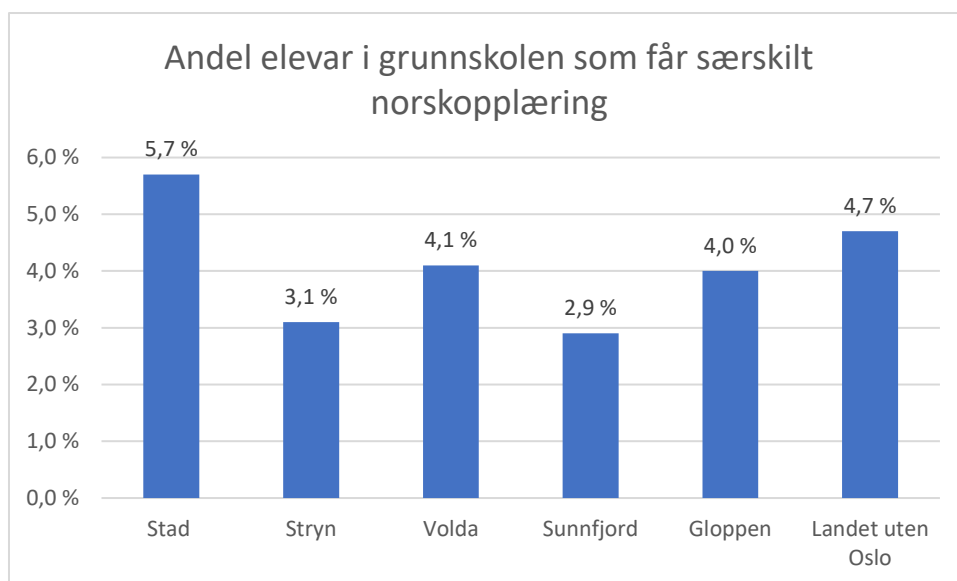
Det er spesielt viktig å vere merksam på barn av innvandrarar med flyktningbakgrunn og kort opphaldstid i Noreg. Familiene har ofte lågare inntekt, dårlegare butilhøve, lågare utdanning og svakare arbeidsmarknadstilknytning enn resten av befolkninga. Familiar med flyktningbakgrunn rapporterer òg oftare enn andre å vere sosialt isolerte⁷.

⁴ Oppvekstprofilen, 2022.

⁵ SSB tabell: 09817, 2022.

⁶ SSB tabell: 12272; 2021.

⁷ Oppvekstprofilen, 2022.

Figur 13: Tal elevar i grunnskolen som får særskilt norskopplæring

Samfunna i Stad kommune er prega av eit mangfald av ulike kulturar, livsstilar og verdiar. Dette er ein naturleg del av eit moderne samfunn, og utfordrar oss i høve det å skape fellesskap.

2 God psykisk og fysisk helse

Livsstilsvanar vert ofte etablerte i ungdomsåra og kan ha mykje å seie for helsa både i ungdomstida og seinare i livet.

2.1 Psykiske helse

Ungdomstida er ein fantastisk og sårbar periode som byr på store omveltingar både kroppsleg og mentalt. Med aukande individualisering og eit sterkare press om å lykkast i skulen, har fleire vore bekymra for utviklinga av dei unge si psykiske helse.

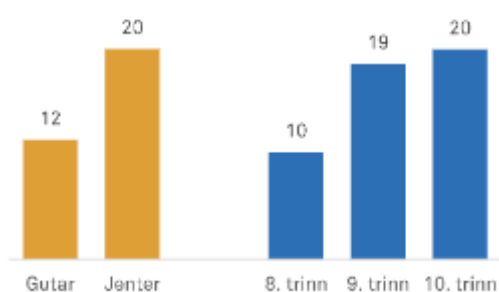
Generelt er depresjon og angst dei vanlegaste plagene blant ungdom. Jenter er meir plaga og oppsøker oftare hjelp enn gutar. Konfliktfylte forhold i heimen og lite sosial støtte aukar risikoen for slike lidningar.

Fleire undersøkingar syner også ein klar samanheng mellom mobbing og dårleg psykisk helse.

Ungdomar som har det bra, har ofte eit positivt sjølvbiletet. Sjølvbiletet vert utvikla gjennom heile livet, og vert påverka av bekräftande samspel med andre. Positive tilbakemeldingar kan bidra til eit positivt sjølvbiletet, medan stadig kritikk kan medverke til å gi eit negativt sjølvbiletet. Det store fleirtalet av ungdomar har eit positivt sjølvbiletet.

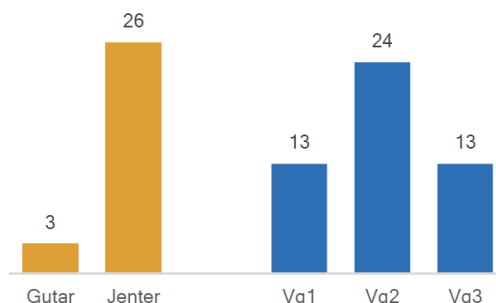
Ungdomsskule:

Prosentdel som har hatt mange psykiske plager dei siste sju dagane. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

VGS:

Prosentdel som har hatt mange psykiske plager dei siste sju dagane. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

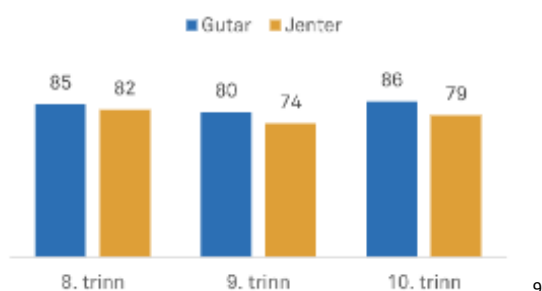
Det er fleire jenter enn gutar som slit med psykiske plager. Særleg på vidaregåande skulen er forskjellen stor⁸.

Livskvalitet

Trivsel og livskvalitet har betydning både for den fysiske og psykiske helsa. Viktige faktorar for unge sin livskvalitet, er mellom anna økonomiske ressursar, mobbing, sosiale band, støtte frå familie og venner og det å kunne ta eigne val. Å ha kunnskap om korleis barn og unge sine liv blir påverka av ulike forhold, gjer det i større grad mogleg å skildre utfordringane og auke medvitet om korleis ein kan påverke utviklinga.

Dei fleste ungdommane er godt nøgde med livet sitt i Stad kommune.

Prosentdel av gutar og jenter på ulike klassetrinn som er tilfredse med livet sitt (seks eller fleire poeng på skalaen frå 0 til 10)

9

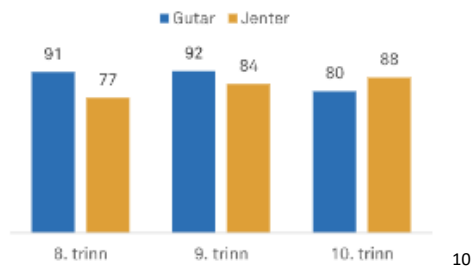
Foreldre

Det store fleirtalet av ungdommar i dag er godt nøgde med foreldra sine.

⁸ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

⁹ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

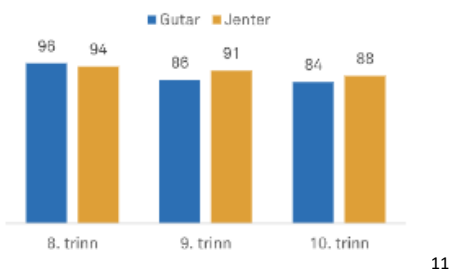
**Prosentdel som er nøgde med foreldra sine.
Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn**

Venner

Ni av ti unge i Noreg har ein venn dei kan snakke med om alt mogleg. I Stad kommune er prosentdelen som har ein fortruleg venn like høg som i Noreg samla sett.

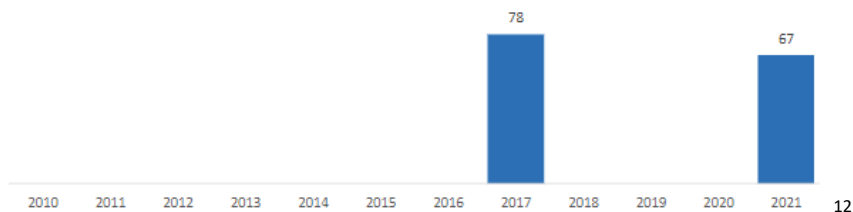
Prosentdel som har ein fortruleg venn. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

Framtid

I dei siste åra har forskinga fanga opp teikn til mindre framtidsoptimisme blant ungdom i Noreg. Færre unge enn før trur at dei kjem til å leve eit godt og lukkeleg liv. Den same trenden visast også i Stad kommune.

**Tidstrend i Stad kommune.
Prosentdel av elevane på ungdomstrinnet som trur at dei kjem til å leve eit godt og lukkeleg liv**

Mobbing

Stad kommune har handlingsplanar mot mobbing både i skulane og i barnehagane.

¹⁰ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

¹¹ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

¹² Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Mål: Alle barn skal oppleve at barnehagemiljøet er trygt og godt.
Alle elever skal oppleve at skulemiljøet er trygt og godt.

Planane skal vere ein reiskap tilsette i Stad kommune kan bruke, og ei forplikting i høve kontinuerleg arbeid slik at vi kan nå samfunns målet vårt - For Stad kommune er det viktig å:

«Arbeide for ein lukkeleg barndom, og sikre at alle barn i Stad får ein trygg og tilpassa oppvekst i eit inkluderande fellesskap, med eit mangfaldig barnehage-, skule og fritidstilbod, der dei kan få nytta og utvikla evnene sine og bli sjølvstendige menneske med god psykisk og fysisk helse.»

Dette gjeld ikkje berre for tilsette, men også for heimane til barna. Dårleg psykososialt barnehage- og skulemiljø angår alle. Det kan ikkje løysast av det einskilde barnet eller den einskilde familien - det må løysast i fellesskap. Planane skal gjerast kjent i heile barnehage- og skulemiljøet, slik at alle får ei trygg forventning om at barnehagen/ skulen tek førebygging av mobbing på alvor. Vi definerer mobbing slik:

«Mobbing er gjentekne negative handlingar over tid, utført av ein eller fleire personar, mot ein som ikkje kan forsvare seg i den aktuelle situasjonen.

Det er ein føresetnad at det er eit ujamnt styrkeforhold mellom offer og plagar.

Hendingar som rammar ein elev ein enkelt gong kan imidlertid også ha karakter av mobbing.»

Definisjonen byggjer på Olweus & Roland, 1983; Strohmeier & Noam (2012) si definering av omgrepet.

Og vi presiserer: Det gjeld krenkande ord eller handlingar som vert utført fysisk, psykisk, verbalt eller digitalt.

«Å bli utsett for mobbing har samanheng med eit breitt spekter av helseproblem og sosiale vanskar, viser forskningsoppsummeringa. Det aukar risiko for:

- nedsett sjølvtilitt
- einsemd
- emosjonelle plager som depresjon og angst
- psykosomatiske problem som for eksempel hodepine, magesmerte, ryggsmerte, kvalme, anspent og søvnproblem
- sjølv mordstankar og sjølv mordsforsøk
- psykotiske symptom
- posttraumatisk stress-symptom
- åtferdsproblem og rusmiddelbruk

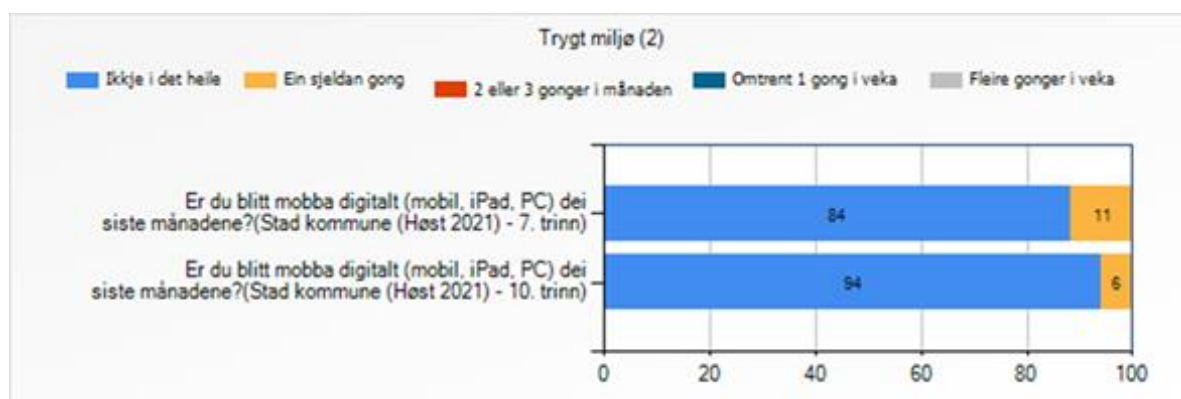
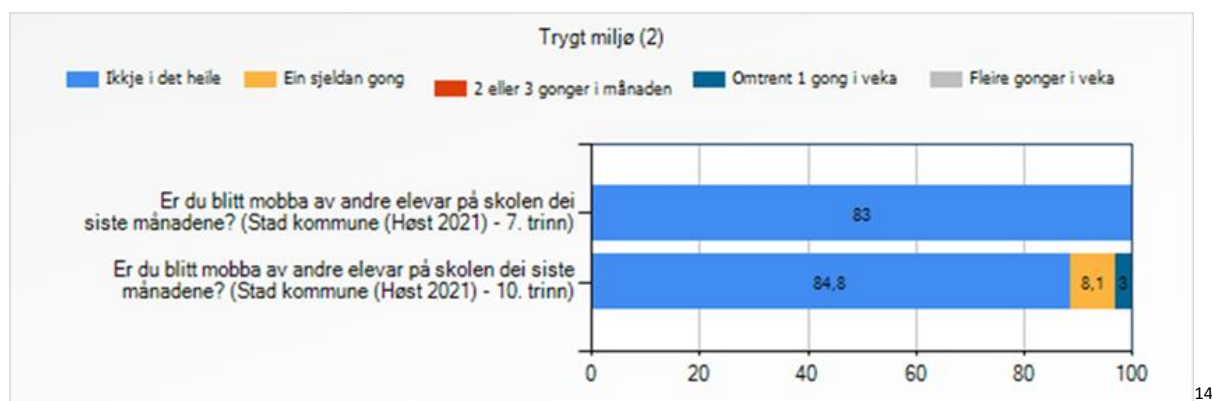
Forskning viser at det å bli utsett for mobbing har samanheng med auka fråvær fra skulen og dårligare skuleprestasjonar.

Både nasjonalt og lokalt har digital mobbing auka dei siste åra. Hovudmotivet for å mobbe andre på tradisjonell måte og digitalt er det same; makt over den som vert utsett for noko negativt og samkjensle med dei ein plagar saman med. Forsking syner imidlertid at dei som driv med digital

mobbing sjølve også ofte vert utsette for det. Dei som vert utsette for tradisjonell mobbing har og auka sannsyn for å mobbe digitalt. Hevnmotivet blir av mange forskarar trekt fram som eit viktig tilleggsmotiv når det gjeld digital mobbing. Det er lettare å ta igjen når ein ikkje ser personen. Sosiale medium opnar for sjukane, uthenging og andre former for krenkande omtale i meir eller mindre anonyme former. Mange vel digital mobbing fordi vaksne ikkje i same grad er til stades på den digitale arenaen samanlikna med den fysiske. Det kan difor vere vanskelegare å oppdage denne type mobbing.

Innsatsen mot mobbing må vere systematisk og retta både mot skulemiljøet som heilskap og mot enkeltbarn. Det er nødvendig med tett samarbeid mellom skule, PPT, helseteneste og familie.»¹³

Figurane under viser at delen av barneskulebarn som blir mobba er lavt i Stad kommune.

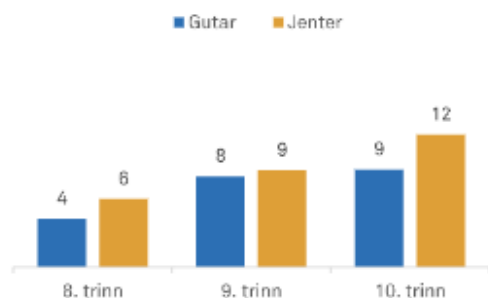
Prosentdelen som blir mobba i ungdomsskolen er høgare enn i vidaregåande skule.

¹³ UDİR, 2016. Å bli utsatt for mobbing – en kunnskapsoppsummering om konsekvenser og tiltak. (<https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/rapporter/a-bli-utsatt-for-mobbing-en-kunnskapsoppsummering-om-konsekvenser-og-tiltak/>)

¹⁴ Elevundersøking, 2021.

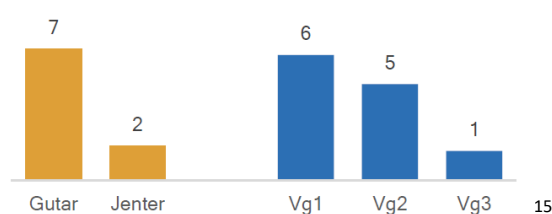
Ungdomskule:

Prosentdel som blir mobba minst kvar 14. dag. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

VGS:

Prosentdel som mobbar andre minst kvar 14. dag. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

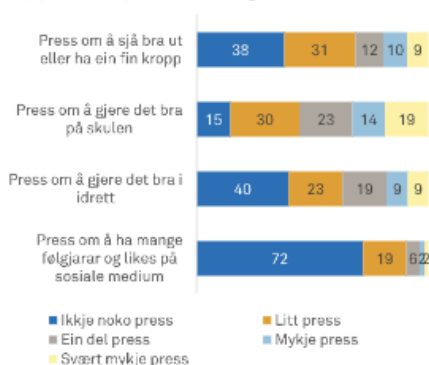

Press

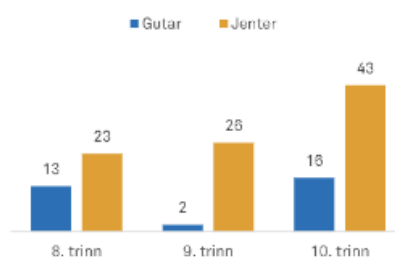
Vi ser av undersøkinga at jenter oftare slit med stress enn gutar. Dei fleste ungdommane føler press i høve det å gjere det bra på skulen. Press om å sjå bra ut eller å ha ein fin kropp, er også stort blant ungdom.

Ungdomsskule:

Opplever du press i kvardagen?

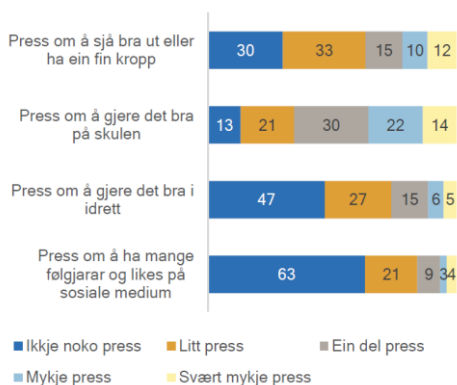

Prosentdel som opplever mykje press på minst to område. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

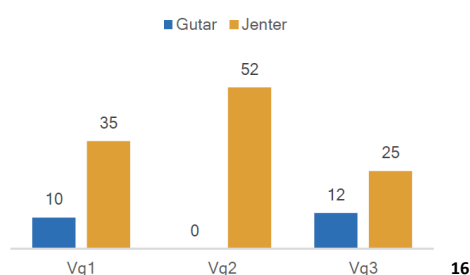

VGS:

Opplever du press i kvardagen?

Prosentdel som opplever mykje press på minst to område. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

¹⁵ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

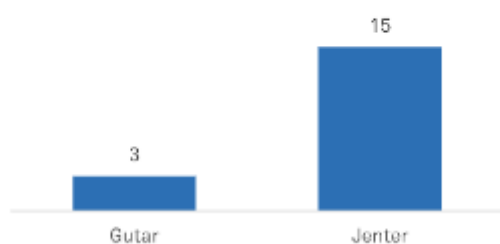
¹⁶ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Seksuell trakassering

Ein del unge har opplevd å bli utsette for seksuell trakassering. Jenter er generelt meir utsette enn gutar. Prosentdelen som i løpet av det siste året har opplevd at nokon mot deira vilje har befølt dei på ein seksuell måte, er betydeleg høgare blant jenter og aukar frå ungdomsskulen til den vidaregåande skulen.

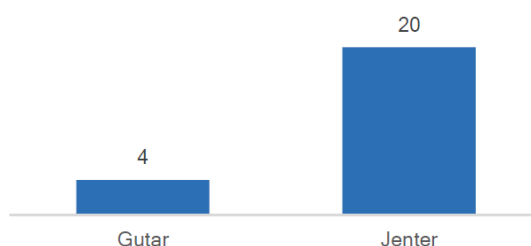
Ungdomsskule:

Prosentdel som i løpet av det siste året har opplevd at nokon mot deira vilje befølte dei på ein seksuell måte. Blant gutar og jenter

VGS:

Prosentdel som i løpet av det siste året har opplevd at nokon mot deira vilje befølte dei på ein seksuell måte. Blant gutar og jenter

17

2.2 Fysisk helse

God fysisk helse inneber å ha ein frisk og sunn kropp, vere i fysisk aktivitet, ha god ernæring og få tilstrekkeleg med kvile. Fysisk aktivitet og eit sunt kosthald er nødvendig for å halde oss friske og ha energi i kvardagen. Studiar viser at det er ei stor utfordring for barn og unge å halde oppe eit høgt aktivitetsnivå når aktivitet ikkje er ein naturleg del av kvardagen. Det er meir utfordrande no enn tidlegare å vere aktive i kvardagen og inaktivitet hjå ungdom er eit dagsaktuelt tema. Av ulike årsaker brukar mange bilen til og frå jobb, og køyrer barna til barnehage, skule og fritidsaktivitetar. Å vere aktiv er difor eit bevisst val den enkelte må ta. Muskel- og skjelettplager og mangel på fysisk aktivitet har ofte ein nær samanheng. Og det er betydeleg samanheng mellom fysiske og psykiske helseplager.

Å rettleie foreldre med omsyn til fysisk helse og kosthald, kan vere med på å gi barn og unge ei god helse. Kunnskap om kva som er gode val og fokus på å finne balanse mellom aktivitet og inntak av energi, er grunnleggande.

I Stad kommune er mange ungdommar nøgde med helsa si, sjølv om vi ligg så vidt under landsgjennomsnittet i vurdering av eiga helse.

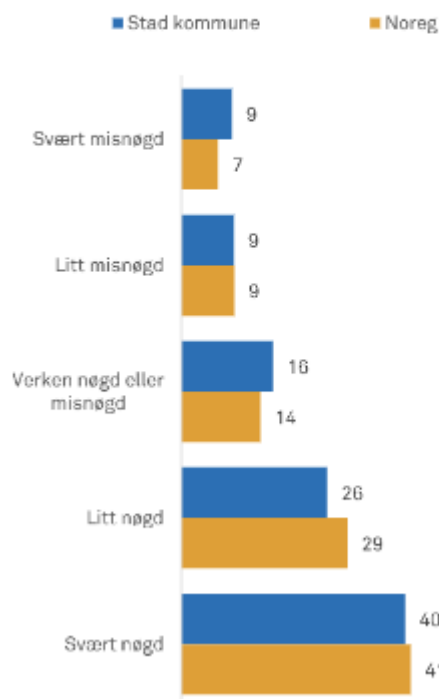
¹⁷ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Helse

Eigenvurdert helse er ein viktig indikator for sjukelegheit og bruk av helsetenester og blir brukt til å overvake befolkninga sin helsestatus over tid.

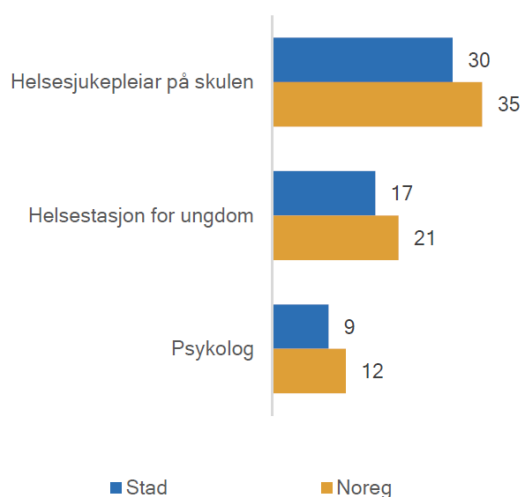
Nasjonalt svarer om lag to av tre at dei er nøgde med helsa si, medan nærare éin av fem er misnøgde. Gutar er i gjennomsnitt noko meir nøgde med si eiga helse enn jenter.

Kor nøgd er du med helsa di? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

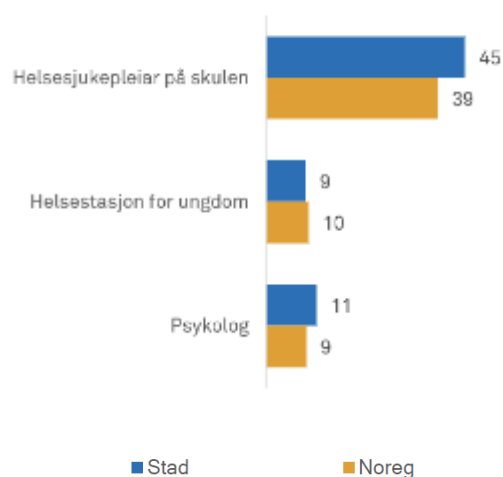
Ungdomsskule:

Prosentdel som har brukt desse helsetenestene i løpet av det siste året. Stad kommune og nasjonalt

VGS:

Prosentdel som har brukt desse helsetenestene i løpet av det siste året. Stad kommune og nasjonalt

18

Prosentdelen som bruker helsestasjonen for ungdom er blant ungdomsskuleelevar høgare enn for vidarekskuleelevar, medan vidaregåandeskuleelevar oftare bruker helsesjukepleiar på skulen.

¹⁸ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Matvanar

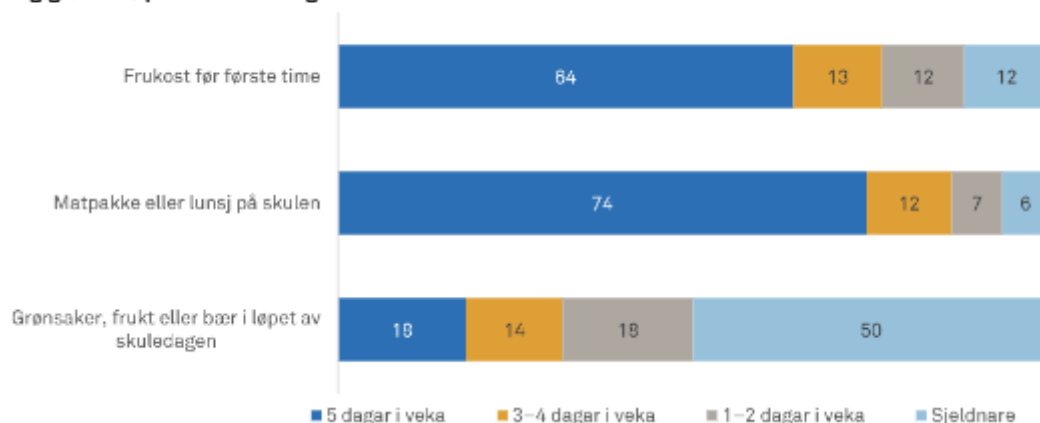
Å ete sunt er eit bevisst val den enkelte må ta. Kva mat som er tilgjengeleg i heimen, er foreldra sitt val. Deira innkjøp og matvanar vil styre kva mat barn blir vane med og likar å ete. Barn flest lærer av foreldra sine vanar og tek etter dei.

Matvaner

I ungdomstida utviklar kroppen seg raskt, og behovet for næringsstoff aukar. Gode kosthaldsvanar blir etablerte tidleg og tekne med vidare i livet. Det vi et og drikk påverkar helsa vår. Eit sunt kosthald og god ernæring kan redusere risikoen for ei rekkje sjukdomar og er avgjerande for vekst og utvikling i ungdomstida. Dei nasjonale kosthaldsråda seier at kosthaldet vårt bør vere variert og innehalde mykje grønsaker, frukt og bær, grove kornprodukt og fisk. Vi bør dessutan avgrense mengda av bearbeidd kjøt og raudt kjøt og redusere inntaket av sukker og salt.

19

Kor ofte ungdom i løpet av ei vanleg skuleveke bruker å ete frukost før skulen og kor ofte dei et lunsj, frukt og grønt i løpet av skuledagen

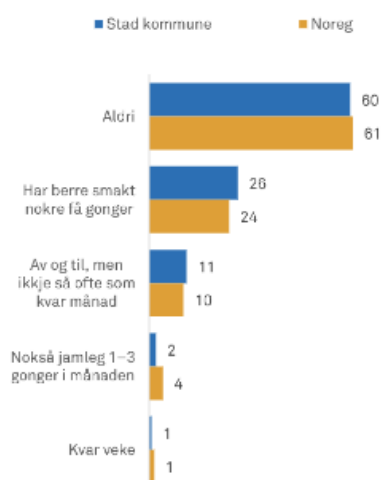
Rusmiddel

I ungdomsalderen blir rusmiddel ofte brukte i sosiale fellesskap, og for mange fungerer eksperimentering med og bruk av alkohol som ei symbolsk markering av overgangen frå barn til ungdom. Studiar viser stor variasjon i kor gamle ungdommar er når dei byrjar å drikke alkohol. I Noreg har på slutten av ungdomsskulen omtrent éin av fire opplevd å ha vore rusa, og dei fleste debuterer på vidaregåande. Det er eit mindretal som har prøvt narkotiske stoff, men det skjer ein auke i cannabisbruk i løpet av åra på vidaregåande.

¹⁹ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

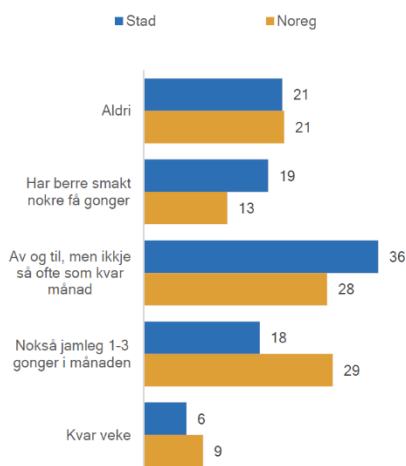
Ungdomsskule:

Hender det at du drikk noka form for alkohol?
Prosent i Stad kommune og nasjonalt

VGS:

Hender det at du drikk noka form for alkohol?
Prosent i Stad kommune og nasjonalt

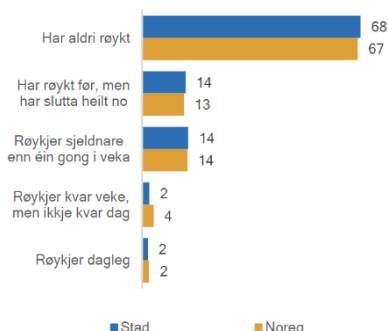
Ungdomsskule:

Røykjer du? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

VGS:

Røykjer du? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

Prosentdelen som har prøvd alkohol, røyking, snus eller marihuana aukar i løpet av ungdomsåra i Noreg og Stad kommune. Ungdom i Stad kommune skil seg ikkje ut frå resten av Noreg angående bruk av alkohol. Færre vidaregåandeskuleelevar i Stad drikk jamleg alkohol.²⁰

2.3 Livsmeistring og relasjonsbygging

Eit samfunn som legg til rette for gode helseval for den enkelte, har stor betydning for folkehelsa. Livsmeistring dreiar seg om å kunne forstå og å kunne påverke faktorar som har betydning for meistring av eige liv.

Barnehagen og skulen skal ha ein helsefremjande og førebyggjande funksjon og bidra til å jamne ut sosiale forskjellar. Barn skal trivast og oppleve livsglede, meistring og ei kjensle av eigenverdi. Ein skal lære å handtere medgang og motgang, og personlege og praktiske utfordringar på ein best mogeleg måte.

²⁰ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Barnehage og skule skal vere ein trygg og utfordrande stad der barna kan prøve ut ulike sider ved samspel, fellesskap og vennskap. Barna skal få støtte til å meistre motgang, handtere utfordringar og bli kjende med eigne og andre sine kjensler. I barne- og ungdomsåra er utvikling av eit positivt sjølvbilet og ein trygg identitet særleg avgjerande. Aktuelle områder innanfor temaet livsmeistring i skulen, er fysisk og psykisk helse, levevanar, seksualitet og kjønn, rusmiddel, mediebruk, og forbruk og personleg økonomi. Verdivar og betydninga av meining i livet, mellommenneskelege relasjonar, å kunne sette grenser og respektere andre sine grenser, og å kunne handtere tankar, kjensler og relasjonar høyrer også heime under dette temaet.

Gjennom den daglege og nære kontakten med barn og elev er barnehagen og skulen i ein sentral posisjon til å kunne observere og ta imot informasjon om omsorgs- og livssituasjonen til barna. Personalet skal ha eit bevisst forhold til at barn kan vere utsette for omsorgssvikt, vald og seksuelle overgrep, og dei skal vite korleis dei kan førebyggje og oppdage dette. Personalet skal kjenne til opplysningsplikta til barnevernet, jf. barnehagelova § 22.

2.4 Trygge og inkluderande miljø

Barn og unge skal få nytte og utvikle evnene sine i ein trygg oppvekst med rom for alle. For å få eit godt oppvekstmiljø, er det viktig at oppvekstarenaer for barn er trygge og inkluderande. Ein kultur prega av gode relasjonar, vennskap og medverknad er difor sentralt.

Figur 14: Arenaer for helsefremmande og førebyggjande arbeid (Oppvekstprofilen, 2020)

For å skape gode læringsmiljø, må vi ha dyktige tilsette som jobbar aktivt for tryggleik, trivsel og læring. Dei tilsette i skulen treng god relasjonskompetanse og gode ferdigheiter i høve klasseleiing. Gode læringsmiljø er positivt både for elevane si sosiale og personlege utvikling, og for å fremje undervisning og fagleg læring. Elevane som lykkast godt sosialt klarer seg ofte bra fagleg. Eit godt læringsmiljø vil gjere det lettare med individuell tilpassing som ein integrert del av fellesskapet.

Kvalitet i undervisninga og godt læringsmiljø er avhengig av stabilitet i personalgruppa og involvering av føresette. Barn treng ein vaksenstyrt kvardag for å bli trygge og robuste både på skulen og heime. Dei treng vaksne som lyttar til dei og ser dei, samstundes som dei får utvikle seg i ei trygg ramme. Barn skal få medverke på ein måte som hjelper dei til å ta gode val og tilpassa ansvar. Føresette er skulen sin viktigaste samarbeidspartnar og det er naudsynt med god relasjon mellom heim og skule.

Ein god skulekvardag betyr mykje for helse og trivsel. Dersom elevane opplever at dei meistrar det skulefaglege, at dei er inkluderte i eit fellesskap, har venner og støttande lærarar, kan skulen styrke og verke beskyttande på barn si psykiske helse.

Barn og unge skal få nytte og utvikle evnene sine i ein trygg oppvekst med rom for alle. For å få eit godt oppvekstmiljø, er det viktig at oppvekstarenaer for barn er trygge og inkluderande. Ein kultur prega av gode relasjonar, vennskap og medverknad er difor sentralt.

2.5 Aktiv fritid

Å delta i felles fritidsaktivitetar er viktig for fellesskap, identitet og meistring, og gjev barn og unge ferdigheiter og erfaringar som har betydning seinare i livet. Ungdata-undersøkinga viser at unge som har tilgang på færre økonomiske og kulturelle ressursar heime, i mindre grad deltek i organiserte fritidsaktivitetar.

Barnehage

I snitt bidrar barnehagane med to tredelar av barna sin totale fysiske aktivitet. Ei undersøking i Noreg viser at mange barnehagebarn er mindre fysisk aktive enn dei burde vere. Barnehagar skal vere ein stad for dagleg fysisk aktivitet, bevegelsesglede og motorisk utvikling. Barnehagane påverkar barna si fysiske og psykiske helse.²¹

Skule

Skulen står fritt til å ta i bruk fysisk aktivitet som del av undervisninga i alle fag. Læreplanverk og kompetansemål står ikkje til hinder for dette. Lærarane må utnytte handlingsrommet og fysisk aktivisere elevane meir.

Ein ser ein reduksjon i fysisk aktivitet i dei tidlege ungdomsåra. Difor er det særleg viktig å legge til rette for fysisk aktivitet i fag på 8.-10. trinn.

«Regjeringen vil etablere satsingen Barn og unge i bevegelse, som skal inneholde flere tiltak for å bidra til økt fysisk aktivitet i barnehage, skole og SFO. Gjennom satsingen vil kommuner som ønsker å satse på fysisk aktivitet og fysisk-motorisk utvikling for barn og unge i et folkehelseperspektiv, finne støttemateriell som kan bidra til et slikt arbeid.»

²¹ Helse- og omsorgsdepartementet (2020): Sammen om aktive liv. (<https://www.regjeringen.no/contentassets/43934b653c924ed7816fa16cd1e8e523/handlingsplan-for-fysisk-aktivitet-2020.pdf>)

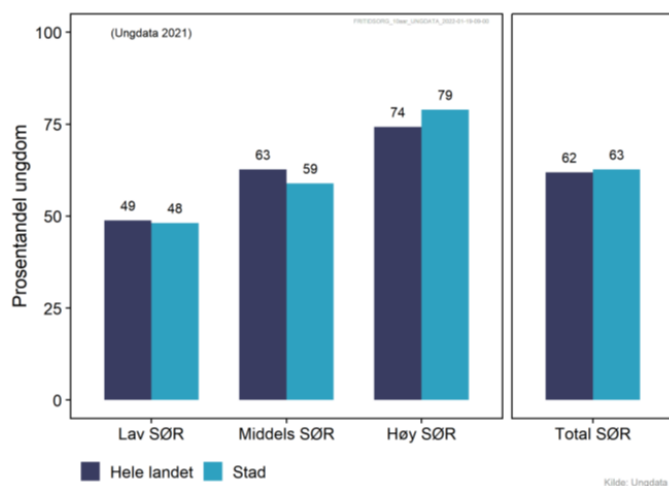
Også i SFO må fysisk aktivitet prioriterast, og den skal styrkast gjennom ei blanding av fri leik og vaksenstyrte aktivitetar.

Uteareal til skular og barnehagar må vere tilrettelagt for leik, fysisk aktivitet, sosialt samvær og rekreasjon og kvile²².

2.6 Organiserte aktivitetar

I Stad kommune er det 41 idrettslag med 2845 medlemmar. I tillegg er det mange andre idrettsorganisasjonar som til dømes Barnas turlag, Eid Fjordhestlag, Selje Golfklubb.

Ni av ti barn og unge er med i organisert idrett i oppveksten i Noreg. Tal viser at fråfallet aukar gjennom ungdomstida og er særleg høgt ved overgangen frå ungdomskulen til vidaregåande. For barn og unge mellom 13 og 19 år spelar idrettslaga ei svært viktig rolle i fritida. Men samtidig er deltaking i organisert idrett for nokre ein kostnadsspørsmål. Dei økonomiske ressursane til foreldra har særleg betydning for barna si deltaking i idrett medan dei kulturelle ressursane har betydning for barna si deltaking i kulturaktivitetar som musikk, dans og kunstfag²³.

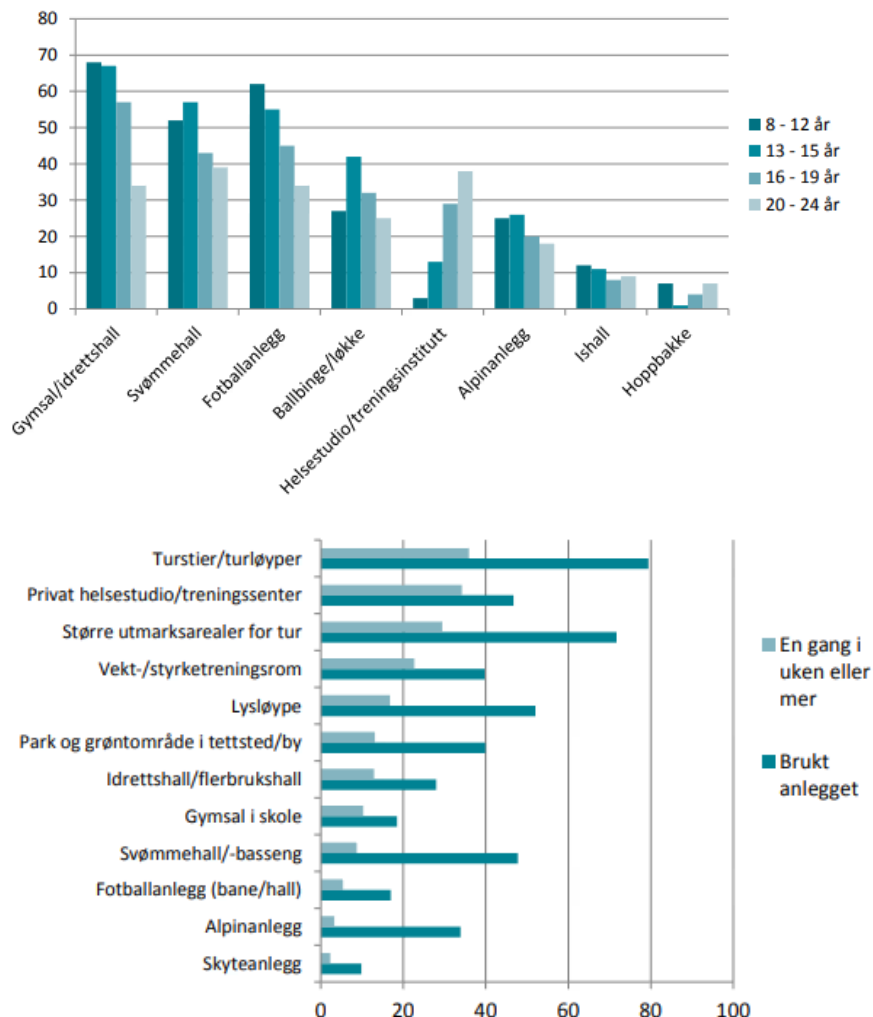
Figur 15: Andel ungdomsskuleelevar som er med i organiserte fritidsaktivitetar fordelt etter familiens sosioøkonomiske ressursar (SØR). Tala er standardisert for kjønn og klassetrinn*. Kjelde: Ungdata

²² Helse- og omsorgsdepartementet (2020): Saman om aktive liv.

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/43934b653c924ed7816fa16cd1e8e523/handlingsplan-for-fysisk-aktivitet-2020.pdf>)

²³ Oppvekstprofilen, 2022.

Halvparten av norske barn og ungdom i aldersgruppa 8-24 år bruker gymsal/idrettshall, svømmehall og fotballanlegg. Det er ein større del jenter som bruker svømmehallar, medan motsett mønster gjeld for fotballanlegg. Med aukande alder minkar bruk av anlegga, medan bruk av treningssenter aukar.

Figur 16: Viser kva idrettsanlegg som blir brukt mest i prosent av befolkninga over 15 år. Kjelde: Helsedirektoratet, 2014. Kunnskapsgrunnlag for fysisk aktivitet

Tilgang til idrettsanlegg fremjar ein fysisk aktiv livsstil utover kvardagsaktivitet. Anlegg som oppmuntrar til fleire ulike former for fysisk aktivitet, har gode føresetnader for å stimulere til møte mellom ulike grupper i samfunnet.²⁴

I Stad kommune er mange med på ei eller anna form for organisert fritidsaktivitet, men det er ein nedgang i løpet av ungdomsåra. Over 60 % av Stad kommune sine ungdomsskuleelevar er med i

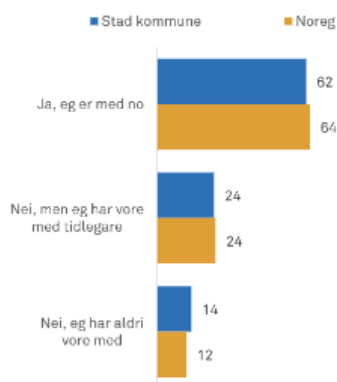
²⁴ Helsedirektoratet, 2014. Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet.

(<file:///P:/Documents/02%20Planer/KDP%20Idrett,%20friluftsliv%20og%20fysisk%20aktivitet/Kunnskapsgrunnlag%20for%20fysisk%20aktivitet%20innspill%20til%20departementet.pdf>).

noke organisasjonar, klubbar, lag eller foreiningar. Over 20 % er ikkje lenger med, men dei har vore med tidlegare. Ein god del av dei som er med på faste fritidsaktivitetar er med i idrettslag²⁵.

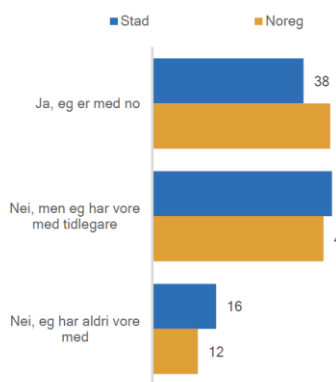
Ungdomsskule:

Er du, eller har du tidlegare vore, med i organisasjonar, klubbar, lag eller foreiningar etter at du fylte 10 år? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

VGS:

Er du, eller har du tidlegare vore, med i organisasjonar, klubbar, lag eller foreiningar etter at du fylte 10 år? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

26

2.7 Sjølvorganiserte aktivitetar

Det er like populært å trene i eit idrettslag som å trene på eiga hand blant ungdomsskuleelevar²⁷.

I tillegg til organiserte idrettsaktivitetar og anlegg, er det behov for fleire typar nærmiljøanlegg for uorganiserte aktivitetar. Mange idrettsanlegg har avgrensa tilgang og opningstid. Ei undersøking frå 2011 viser at det er ein minkande del av befolkninga som trenar regelmessig i tradisjonelle idrettsanlegg, som fotballanlegg, gymsal og idrettshalla. Desse idrettsanlegga er mest brukt av unge, menn og den øvste sosiale klassa. Aktivitetar som dans, symjing, gymnastikk og friluftsliv i skog og mark er døme på aktivitetar som kan motverke mannsdominans og klasseperspektiv knytt til aktivisering. Ein større del av spelemidlar burde brukast til å finansiere spreiding av anleggstypar i samsvar med aktivitetsprofilar med omsyn til kjønn og alder. Anlegg for eigenorganiserte aktivitetar, som nærmiljøanlegg og turstiar, er det mange heller ville ha prioritert. Attraktive nærmiljøanlegg er derfor viktig for Stad kommune. Tabellen viser dei tre mest populære aktivitetane og delen (%) som utøver dei på eigenhand, og i idrettslag, blant 8–15-åringar og 16–24 åringer i 2009.²⁸

Alder (år)	Type aktivitet	
	Egenorganisert (%)	Aktivitet i idrettslag (%)
8-15	1. Sykling (43)	1. Fotball (36)
	2. Ski (41)	2. Ski (10)
	3. Svømming (32)	3. Håndball (10)
16-24	1. Jogging (37)	1. Fotball (15)
	2. Styrketrening* (31)	2. Håndball (5)
	3. Fotturer (31)	3. Kampsport (2)

* inkludert vektløfting og kroppsbygging

²⁵ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

²⁶ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

²⁷ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

²⁸ Helsedirektoratet, 2014. Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet.

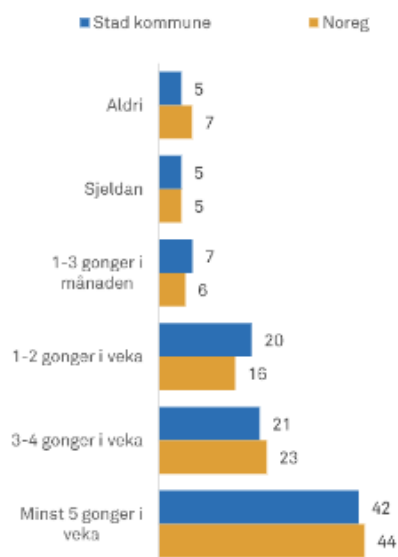
(<file:///P:/Documents/02%20Planer/KDP%20Idrett,%20friluftsliv%20og%20fysisk%20aktivitet/Kunnskapsgrunnlag%20for%20fysisk%20aktivitet%20innspill%20til%20departementet.pdf>).

2.8 Trening

17% av ungdomsskuleelevar og 28% av vidaregåandeskule sine elevar trenar sjeldnare enn kvar veke i Stad kommune. For heile landet er det 18% og 26%. Det er fleire ungdomsskuleelevar som trenar regelmessig enn elevar i vidaregåande skule²⁹

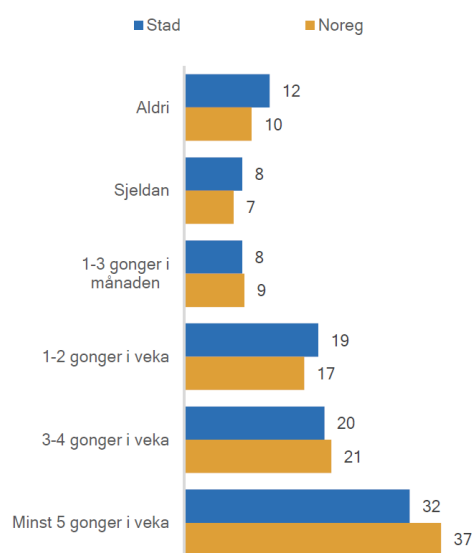
Ungdomsskule:

Kor ofte trenar du? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

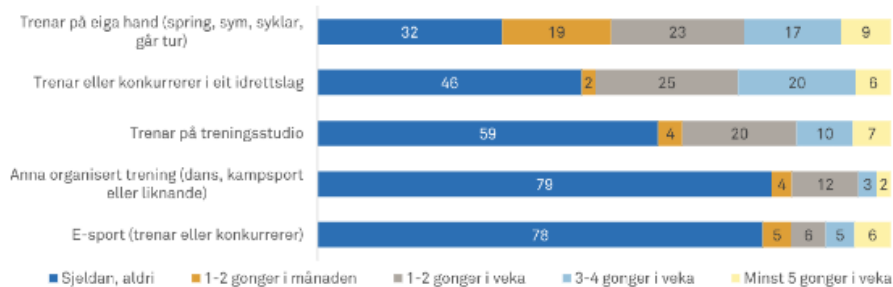
VGS:

Kor ofte trenar du? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

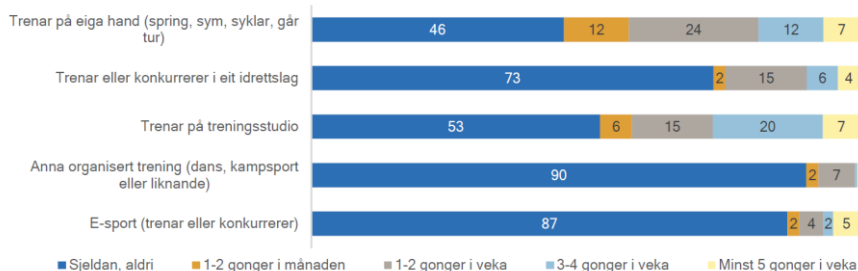
Ungdomsskule:

Kor ofte ungdom trenar på ulike måtar

VGS:

Kor ofte ungdom trenar på ulike måtar

²⁹ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Elevane i vidaregåande skule trener i mindre grad i eit idrettslag eller anna organisert trening enn elevar i ungdomsskulen. I tillegg er e-sport meir populært blant ungdomsskuleelevar³⁰.

2.9 Likeverdig deltaking og likeverdig tilbod til alle

Det er viktig at alle barn, uavhengig av foreldra sin sosiale og økonomiske situasjon, skal ha høve til å delta jamleg i ein organisert fritidsaktivitet (jf. Fritidserklæringen 07. juni 2016). I ei rekkje lag og organisasjonar vert det allereie jobba godt med å inkludere barn og ungdom i organiserte tilbod. Å delta i desse tilboda gir venner, fellesskap og mange positive opplevingar. Eit samarbeid mellom lag og organisasjonar og kommunen er viktig for å nå målet om at alle barn og unge skal ha moglegheit til å vere med i minst ein aktivitet.

Den frivillige innsatsen er avgjerande for å skape gode lokalsamfunn. Tusenvis av engasjerte innbyggjarar deltek kvar dag i foreiningsliv og aktivitetar som skaper glede, samhald og fellesskap. Frivillig innsats for andre og for fellesskapet styrker banda mellom oss, og skaper eit varmare og meir inkluderande samfunn. Samarbeid med frivillig sektor gir betre kvalitet og mangfald i fritidstilbodet i kommunen. Stad kommune skal bruke arbeidsmodellen ALLEMED (<https://www.allemed.no/om-oss#Kunnskap>), for å auke kunnskapen vår om utanforskap for barn og unge.

I Noreg er det tre gongar fleire aktive medlemmer i idrettsforeiningar frå den høgaste inntektsgruppa enn frå den lågaste inntektsgruppa³¹.

For å nå grupper i befolkninga med lavt aktivitetsnivå, herunder ein aukande del eldre og grupper med lav inntekt og utdanning, er det viktig med tilrettelegging av turstiar, lysløyper, vekt- og styrkerom, og andre tiltak som fremmar eigenorganisert aktivitet.

2.10 Universell utforming

Universell utforming er utforming av produkt og omgjevnadar på ein slik måte at dei kan brukast av alle menneske, i så stor utstrekning som mogleg, utan behov for tilpassing og spesiell utforming³². Universell utforming bidreg til å sikre grunnleggjande menneskerettigheiter og hindre diskriminering.

Universell utforming av produkt omfattar også informasjons- og kommunikasjonsteknologi og produkt innan tenesteyting. Universell utforming krev ein samanhengande planprosess frå overordna, langsiktig samfunnsplan til den konkrete utforminga. Noreg har lange tradisjonar med å bygge utilgjengeleg, for deretter å kompensere med spesialløyningar for personar med funksjonsnedsettingar. Universell utforming medfører eit brot med denne tradisjonen.

2 av 10 personar med nedsett funksjonsevne er fysisk inaktive, og langt færre personar med nedsett funksjonsevne deltar i organisert idrett gjennom Norges Idrettsforbund. Mange opplever idrett utilgjengeleg, og at det er mange barrierar knytt til fysisk tilgjenge, transport, ledsager og hjelpemiddel.

³⁰ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

³¹ Helsedirektoratet, 2014. Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet.

(<file:///P:/Documents/02%20Planer/KDP%20Idrett,%20friluftsliv%20og%20fysisk%20aktivitet/Kunnskapsgrunnlag%20for%20fysisk%20aktivitet%20innspill%20til%20departementet.pdf>).

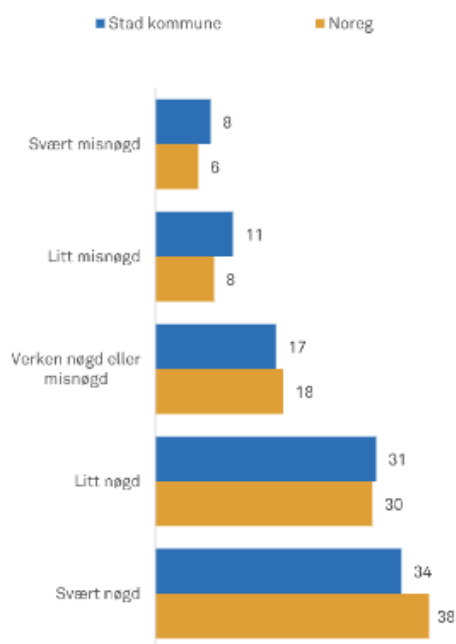
³² The Centre for Universal Design, 1997/ Miljøverndepartementet, 2007

2.11 Lokalmiljø og møteplassar

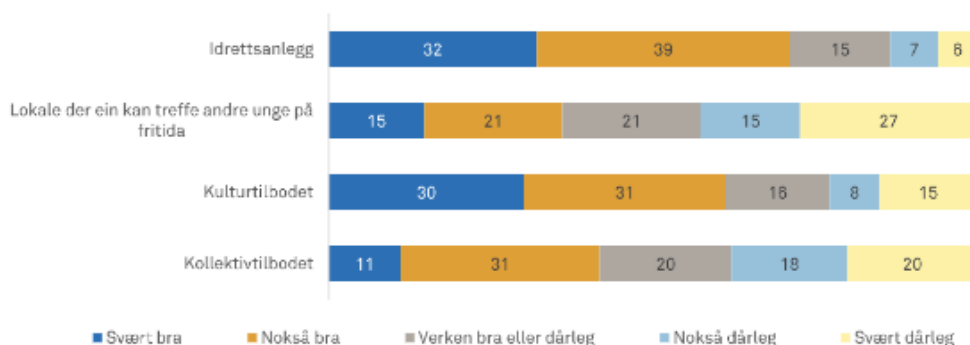
Trygge bumiljø med gode uteområde og tilkomstvegar til leike- og naturområde er viktig for trivsel og allsidig utvikling. Alle barn og unge treng ei aktiv fritid med uformelle møteplassar og fritidstilbod. Nærnaturområde fremmar fysisk aktivitet, friluftsliv og sosial kontakt. Det bidrar til godt bumiljø og sikrar naturmangfald. Naturen er eit lærings- og aktivitetsområde for barn og unge³³.

I Stad kommune er dei fleste ungdommane nøgde med lokalmiljøet sitt. Likevel er prosentdelen som er misnøgde litt høgare i Stad kommune enn samanlikna med Noreg. Dei fleste kjenner seg svært trygg/ ganske trygg i nærområdet der dei bur.³⁴

Kor godt nøgd er du med lokalmiljøet der du bur? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

Tenk på områda rundt der du bur. Korleis opplever du at tilbodet til ungdom er når det gjeld...

Dei fleste ungdommane opplever at kulturtilbodet og tilbod av idrettsanlegg er bra. Kollektivtilbod og lokale der ein kan treffe andre unge opplevast ikkje like bra.

³³ Helse- og omsorgsdepartementet, 2020: Saman om aktive liv.

(<https://www.regjeringen.no/contentassets/43934b653c924ed7816fa16cd1e8e523/handlingsplan-for-fysisk-aktivitet-2020.pdf>)

³⁴ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

Fleire kartleggingar har vist at særleg barn og unge frå ytre delar av Stad ynskjer seg fleire aktivitetstilbod og møteplassar.

«Når det gjeld kva som er mindre kjekt med heimplassen, fortel mange av barna at dei saknar andre typar fritidsaktivitetar enn fotball. Dei ønskjer seg idrettshall med blant anna klatrevegg, ein svømmehall/badeland og ein terrengsykkelbane. Det er dumt at ein må reise andre stader for å eksempel kunne delteke på turn. Elles ønskjer dei seg leikestativ i parken og fleire butikkar i Selje. Nokon saknar fleire møtestadar for ungdom.» (Barnetråkk Selje, 2021).

2.12 Mobilitet

Ifølge Ungdata-undersøkingar i Noreg er det kollektivtilbodet som i størst grad skil ungdom i distrikta frå ungdom i byane. Mangel på kollektivtilbod gjer at ungdommar blir avhengig av privat skyss for å delta på aktivitetar og sosiale møteplassar. Ungdommar som bur i same kommune, men i ulike bygder og grender, høyrer gjerne til same skule eller idrettslag. Fleire har nemnt at det er problematisk både å reise mellom disse småstadane, og å reise frå disse småstadane og inn til sentrum i kommunen.

Kollektiv- og transportløyningar i område med spreidd busetting har ofte dårleg kostnadseffektivitet, med lågt belegg og lite fleksible reisetider³⁵.

Barnetråkk-undersøkinga, som blei gjennomført på Haugen, Bryggja og i Selje i mai 2021, viser at det er mange barn som går eller sykklar til skulen om det er mogleg. Mange foreldre køyrer ofte barna, når dei ikkje har rett på skuleskyss.

Kollektivtilbodet i Stad kommune er relativt svakt. Mange stadar er det ikkje regelmessige avgangar. Særleg mindre tettstadar har dårleg offentleg tilknytning. Dette gjer det vanskeleg for ungdom å vere mobile og uavhengige. Rundt 60 % av ungdomsskulelevane i Stad er ikkje nøgde med kollektivtilbodet³⁶.

3 Barnehage, skule og kulturskule som oppvekstarena

Framveksten av kunnskapssamfunnet, har medført at institusjonar vert ein stadig viktigare del av barna sine liv. I dag styrer barnehage, skule, SFO og fritidsaktivitetar ein stadig større del av kvardagen, som familien tidlegare tok ansvar for.

Utviklinga innan utdanningssektoren dei siste tiåra, har medført auka krav til skule- og barnehageleing. Rektor og styrar har ansvar for både eiga eining og kommunen samla sett knytt til drift og utvikling.

Sentrale tema i barnehagen og skulen er barna sin trivsel og læringsutbytte. Målet er å kunne sette inn tiltak tidleg, og å ha tett samarbeid med heimen. Alle skulane og barnehagane i Stad kommune

³⁵ Norges offentlige utredninger, 2020; Det handlar om Norge, S. 172 (<https://www.regjeringen.no/contentassets/3b37c1baa63a46989cb558a65fccf7a1/no/pdfs/nou202020200015000dddpdfs.pdf>).

³⁶ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

jobbar systematisk med haldningsskaping og godt barnehage- og skulemiljø. Dei tilsette har jobba med vaksenrolla, etablere faste strukturar som barna kjenner og er trygge på. Kvart barn skal oppleve å verte sett og høyrte kvar dag.

3.1 Barnehagar

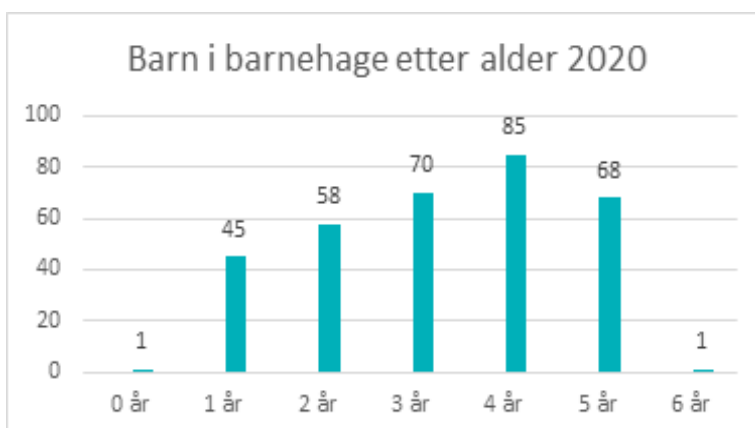
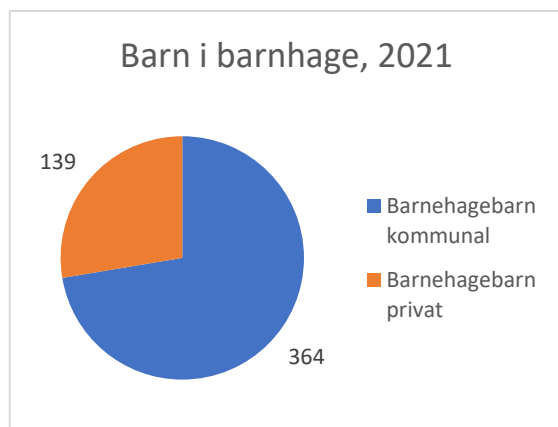
Stad kommune har seks kommunale barnehagar og ein kombinert barnehage og barneskule – lokalisert frå Nordfjordeid til Leikanger. Barnehagetilbodet i Stad er mangfaldig, og i 2022 samansett av 12 ulike barnehagar:

Kommunale barnehagar
Golvsengane barnehage
Gjerdane barnehage
Haugen skule og barnehage
Stårheim barnehage
Flatraket barnehage
Selje barnehage
Leikvang barnehage

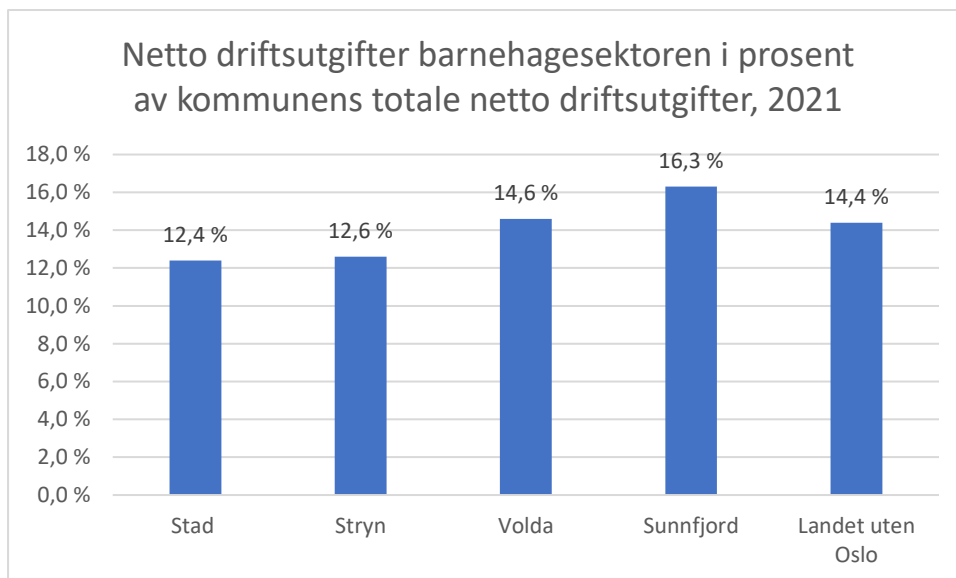
Private barnehagar
Læringsverkstedet Eid barnehage AS
Nøtteliten familiebarnehage
Fossebakken familiebarnehage
Kjølsdalen Montessoribarnehage
Fjordly barnehage

Alle barnehagane har både heiltid- og deltids plassar. Det er felles opptak for barnehagane i Stad kommune. Hovudopptaket er i mars, men ein kan søkje om plass i barnehage heile året. Det er i 2022 full barnehagedekning. Opningstida til dei kommunale barnehagane i Stad er kl. 06.45-17.00.

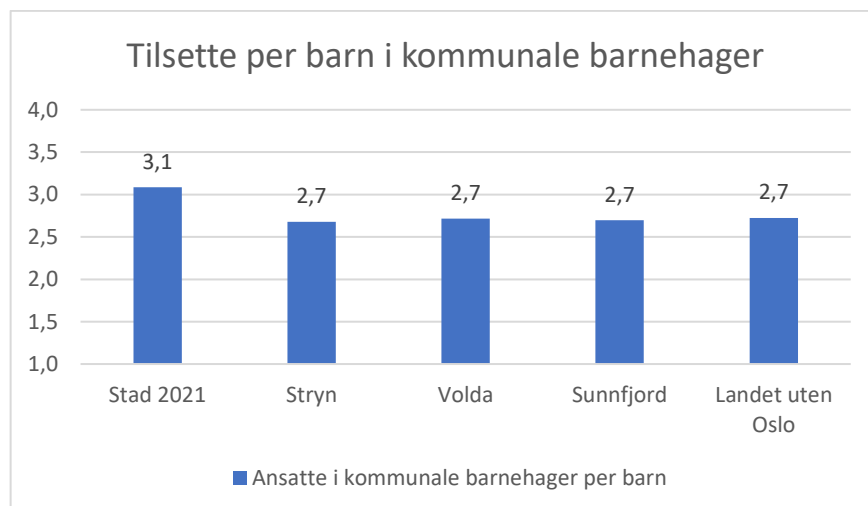
Stad kommune nyttar maksimalsatsar for foreldrebetaling. Satsane er statleg regulert ([sjå regeleverket Udir](#)).

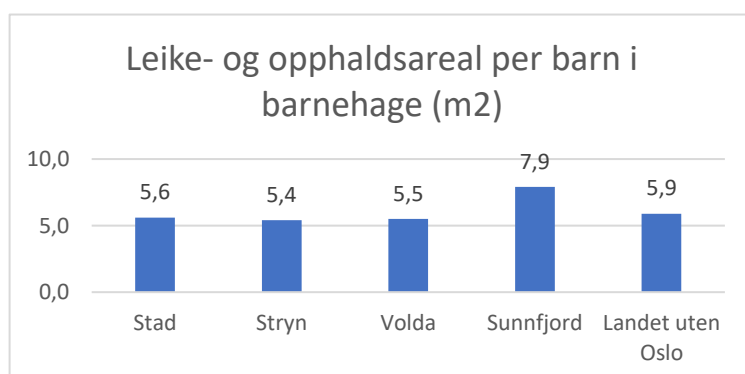
Figur 17: Barn i barnehage i Stad, Barnehagebarn kommunal etter alder; Kjelde SSB 2021.

Figur 18: Nettodriftsutgifter barnehagesektor i prosent av kommunens totale netto driftsutgifter 2021; Kjelde: Framsikt/SSB, 2021.

Figur 19: Tilsette per barn i kommunale barnehager, 2021; Kjelde: Framsikt/SBB, 2021.

Figur 20: Leike- og opphaldsareal per barn i barnehage (m2), 2021; Kjelde: Framsikt/SBB, 2021.

Fokus

Alle dei kommunale barnehagane i Stad kommune har «Beste praksis - Kvalitetsleiing» som felles metode for kvalitetsheving. Dei private barnehagane deltek i programmet om dei ønskjer det. Det vert utarbeida felles 3-årig årsplan for dei kommunale barnehagane, der det er eit mål å velje fokusområde etter kartlegging, vurdering og behov for den enkelte barnehage - og for kommunen samla.

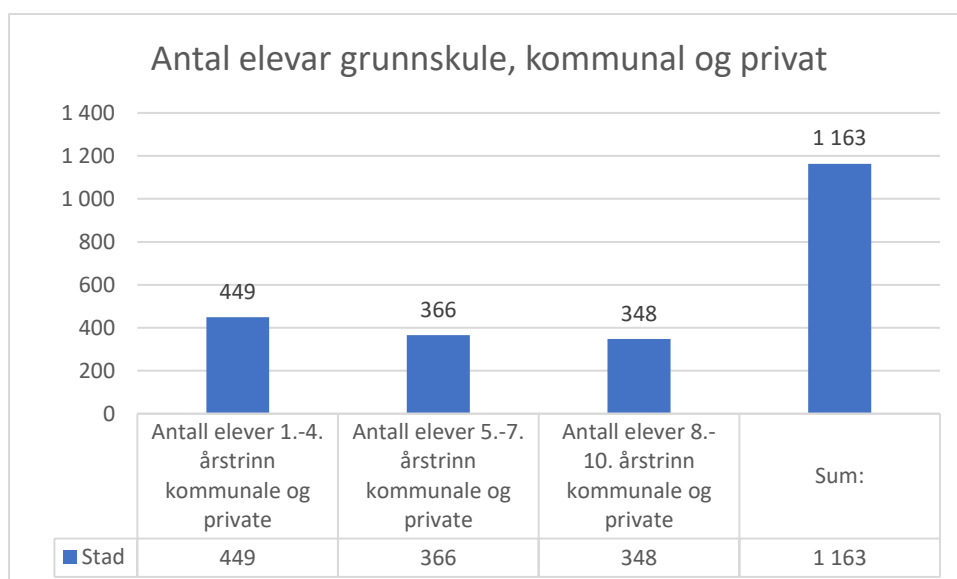
3.2 Grunnskule

Stad kommune har ti grunnskular:

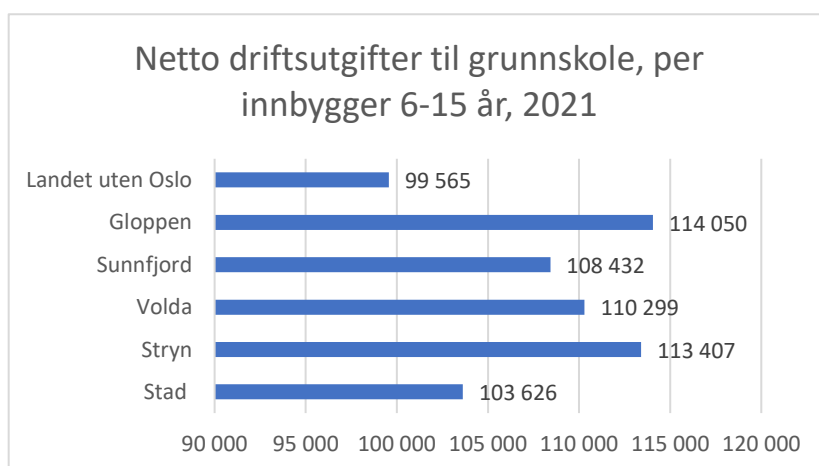
Kommunale skular
Stadlandet skule
Selje skule
Flatraket skule
Stårheim skule
Haugen skule og barnehage
Nordfjordeid skule
Eid ungdomsskule
Hjelle skule

Private skular
Bryggja skule
Kjølsdalen Montessoriskule

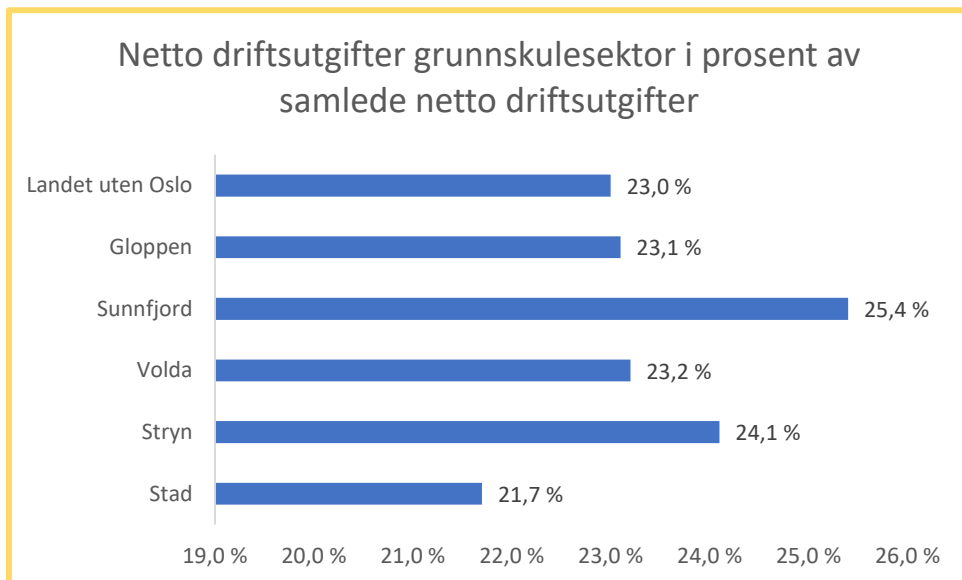
Elevtala ved skulane har vore ganske stabile, men ein ser ein tendens til auka press på sentrumsskulane på Nordfjordeid. I året 2021 var det 1163 grunnskuleelevar i Stad kommune.

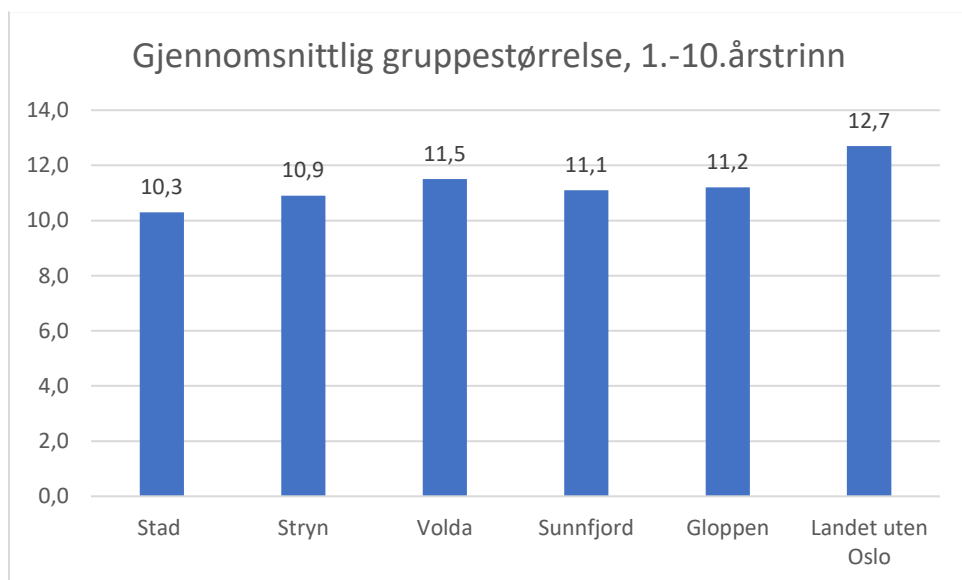
Figur 21: Antal elevar grunnskule kommunal og privat; Kjelde: Framsikt/SBB:2021

Figur 22: Netto driftsutgifter grunnskule per innbyggjarar 2021; Kjelde: Framsikt/SSB, 2022.

Figur 23: Netto driftsutgifter i prosent av samlede netto driftsutgifter

Figur 24: Gjennomsnittleg gruppestørrelse, 1.-10- årstrinn, 2021; Kjelde: Framsikt/SSB, 2022.

Fokus

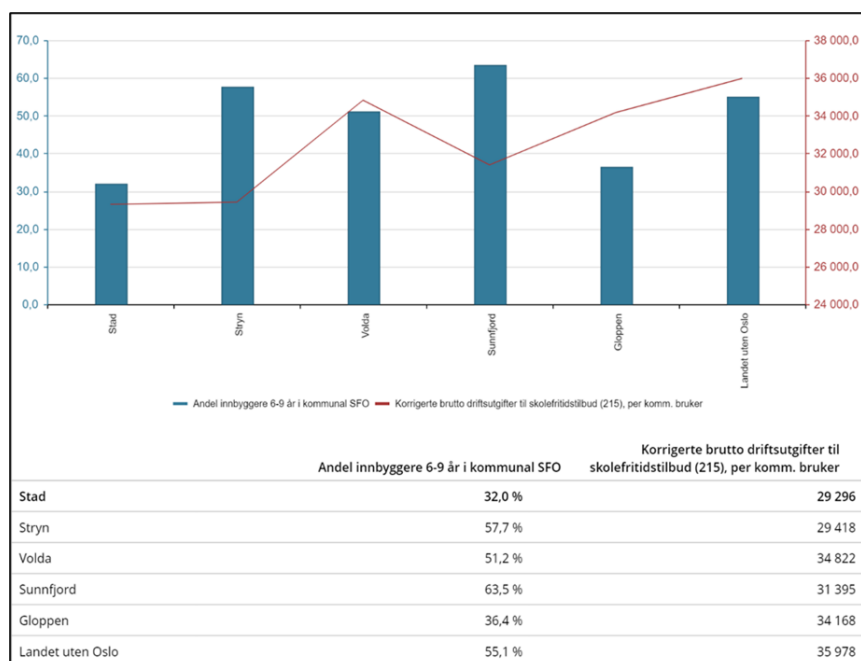
Alle læreplanane for fag i grunnskulen blei fornya, og vart gjeldande frå august 2020. Overordna del av læreplanverket er også ny. Prosessen med å implementere denne fagfornyinga vil vere prioritert framover. Det er eit mål velje fokusområde etter kartlegging, vurdering og behov for den enkelte skule - og for kommunen samla.

Ei god tilbakemelding kan gi elevane lyst og motivasjon til vidare arbeid og forbedring i faget, og difor er kunnskap om korleis ein kan nytte vurdering som kjelde til læring sentralt.

3.3 Skulefritidsordning

Skulefritidsordninga (SFO) er eit frivillig aktivitetstilbod for barn i 1.–4. klasse, og for barn med særskilde behov i 1. –7. klasse før og etter skuletid. Betaling for SFO-plassen er regulert i kommunalt gebyrhefte. Barna disponerer sjølve tida på SFO innanfor gjevne rammer. Tilbodet skal legge til rette for utvikling og læring gjennom leik, kulturaktivitetar, leksearbeid og samhandling med andre barn. Organisering og innhaldet i SFO vil variere litt frå skule til skule, alt etter kor mange barn som er med på ordninga. Det må vere påmeldt minimum 6 barn for at ordninga kan opprettast og drivast ved den enkelte skule. I året 2021 var det 152 barn som gjekk på SFO i Stad kommune.

Del barn i alder 6-9 år som er i kommunal SFO ligg på 32%. Samanlikna med nabokommunane (særleg Stryn, Volda og Sunnfjord) er denne delen låg.

Figur 25: Dekningsgrad SFO 6-9 år og kostnad per brukar, Kjelde: Framsikt/SSB, 2022

3.4 Eid vidaregåande skule

Eid vidaregåande skule er samlokalisert med Operahuset Nordfjord. Skulen har om lag 400 elevplassar og 80 tilsette. Eid vidaregåande skule har eit nært samarbeid med lokale aktørar. Dei viktigaste av desse er Operahuset Nordfjord, Opera Nordfjord og Malakoff Rockfestival. I tillegg har skulen eit godt samarbeid med lokalt, regionalt og nasjonalt nærings- og kulturliv. Eid vidaregåande skule har også tett samarbeid med ungdomsskulane i Nordfjord og Eid ungdomsskule spesielt. Dette samarbeidet gjeld i hovudsak overgang mellom skulane, men også utviklingsarbeid for tilsette.

Skulen har entreprenørskap som ein viktig del av utviklingsplanen, som pedagogisk metode for å skape meistring og læring i ulike fag. Skulen har og tilbod om open skule på kveldstid, som ledd i arbeidet for å auke fellesskap og trivsel. Det er om lag 85 elevar som er hybelbuarar på Nordfjordeid. For å auke trivsel og tryggleik, nyttar Eid vidaregåande skule konseptet «Draumeskulen», som er utvikla av Vaksne for Barn. Bygging av gode relasjonar mellom elevar og mellom elev og lærar er viktig. Fråfallet elevar i den vidaregåande skulen på Eid er lågt (13%) samanlikna med landet (20%).

3.5 Eininga kultur

Kultureininga har det overordna ansvaret for den kommunale delen av kulturen i Stad kommune, noko som inneber både dagleg drift samt vidareutvikling av tenestene. Eininga sitt mandat er å levere gode tenester av høg kvalitet til alle innbyggjarane i Stad kommune.

I arbeidet med å slå saman Selje og Eid til Stad kommune var ei av målsetjingane at den nye kommunen skulle bli ein av landets beste kommunar på skule og kultur. Heilskaplege og effektive tenester på kulturområdet handlar om å skape det kulturelle livsløpet frå fødeavdeling til eldreinstitusjon. Tidleg eksponering av kunst og kultur for barn og unge har vist positiv effekt på utvikling og læring. I Stad kommune er kunst- og kulturopplevingar og høve til kulturell eigenaktivitet ei prioritert satsing, fordi kunst- og kulturopplevingar er viktige for utvikling av identitet, trivsel og sjølvoppfatning. Fordi barn og unge treng varierte erfaringar på forskjellige arenaer og aktivitetar innan kultur, har eit sentralt fokusområde og ein viktig arbeidsmetode vore å skape ein låg terskel for å engasjere seg i samarbeidsprosjekt. Dette gjeld både internt mellom kommunale tenester og med andre aktørar i lokalsamfunnet.

Kultureininga er sett saman av fem fagområde – kulturskule, bibliotek, frivilligsentral, Operahuset Nordfjord og kommunal kino. I tillegg kjem organisering av kommunale tilbod som Den kulturelle skulesekken, Den kulturelle spaserstokken, UKM, kulturprisar og kulturnatt, samt sakshandsaming og oppfølging av politiske og administrative vedtak knytt til kultur.

Stad kulturskule

Kulturskulen sitt samfunnsoppdrag er forankra i Opplæringslova § 13-6: *“Alle kommunar skal aleine eller i samarbeid med andre kommunar ha eit musikk- og kulturskuletilbod til barn og unge, organisert i tilknytning til skuleverket og kulturlivet elles”* (1997). Strategiar og tiltak for Stad kulturskule er forankra i «Rammeplanen for Stad kulturskule», vedteke av Stad kommunestyre i 2020.

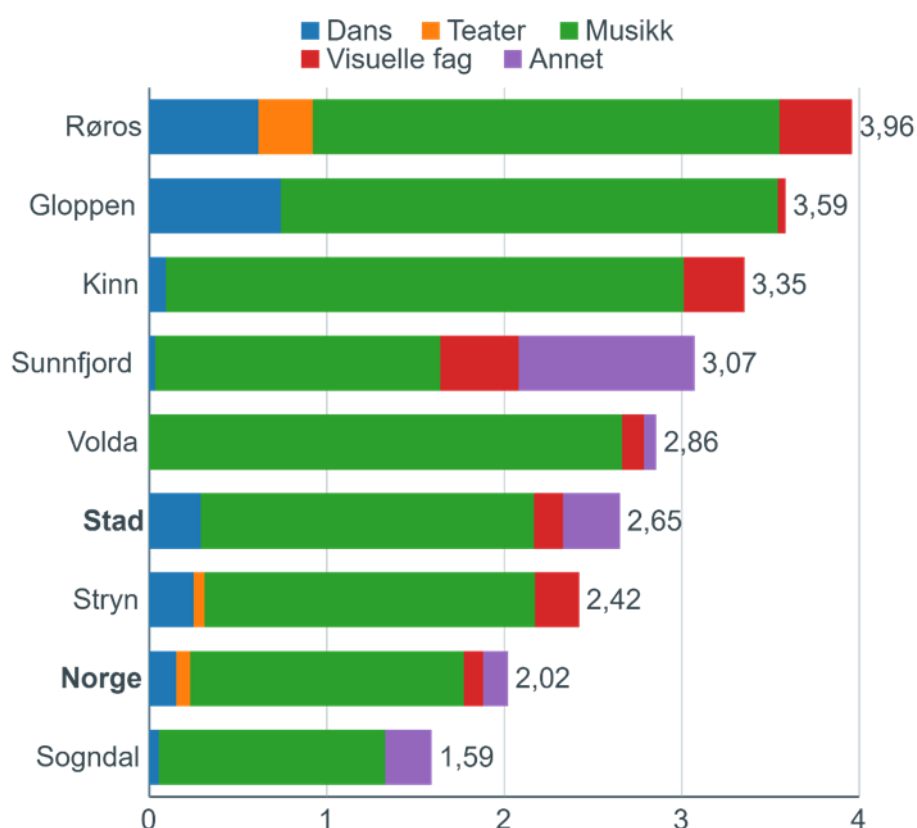
Stad kulturskule tilbyr undervisning i musikk, dans og kunst til barn og unge i alderen 3 til 20 år. Det er 6,4 årsverk knytt til kulturskulen fordelt på til saman 13 tilsette. Tal elevplassar er per 01.01.2022 339 fordelt på 275 elevar. Om lag 120 elevar står på venteliste. Stad kulturskule tilbyr undervisning i desse faga: Dans, piano, strykeinstrument, gitar, tromme, song, messinginstrument, treblåseinstrument, visuell kunst, band og orkester. Kulturskulen sel i tillegg tenester til kor, korps og spelemannslag, inklusiv aspirant- og junioropplæring, samt gir eit tilbod i musikkbarnehage. Kulturskulens fag er organisert innanfor tre opplæringsprogram med ulik profil og målsetjing: Breiddeprogrammet, Kjerneprogrammet og Fordjupningsprogrammet.

Kulturskulen er samlokalisert med Eid ungdomsskule. I tillegg underviser lærarane i kulturskulen på åtte andre skular i kommunen. Undervisninga her er både i skuletid og etter skuletid. Eit tiltak for å nå ut til barn og unge i heile kommunen er kulturskuleundervisning i skuletida. Dette er eit tiltak som er ganske unikt for Stad kommune, og som har røter tilbake til oppstarten av kulturskulen. Andre undervisningslokale nytta av kulturskulen er Valhall og Gymmen, samt fleire bygde- og samfunnshus i kommunen.

Stad kulturskule er ein aktiv aktør i lokalsamfunnet. Vi samarbeider med skulane, barnehagane, integreringstenesta, Operahuset, Opera Nordfjord, Gymmen scene og studio, Kulturhuset Gamlebanken, Selje Prestegard, institusjonar i kommunen, frivillige lag og organisasjonar som kor, korps og spelemannslag, kyrkja, Malakoff Rockfestival, Ung kultur møtast (UKM) og det private

næringslivet. I samarbeid med desse har kulturskulen mange større og mindre framsyningar i løpet av året der elevane får høve til å utfalde seg kreativt.

Med stortingsmelding 18 (2020-2021): «Opplive, skape, dele Kunst og kultur for, med og av barn og unge» presenterer regjeringa for første gong barne- og ungdomskulturfeltet som eit samla politisk satsingsområde på nasjonalt nivå. Hovudbodskapen i meldinga er at alle barn og unge skal få medverke i kunst- og kulturpolitikken, at alle barn og unge skal få sjansen til å vere med på kunst- og kulturtilboda dei er interesserte i, og at kunsten og kulturen som blir laga for barn og unge er av høg kvalitet. Kulturskulen har fått ein sentral plass i denne meldinga.

Figur 26: Totalt tal årstimar fordelt på ulike sjangrar, Kjelde: Kulturindeks Stad/Telemarksforsking, 2021

Figuren ovanfor visar tal undervisningstimar (årstimar) som blir gitt i ulike fag fordelt på antal barn i grunnskulealder. I Stad blei det gitt totalt 3142 timar samla i kulturskuleundervisning i 2021. Dette utgjør 2,65 time per barn i kommunen, altså ein del høgare enn landsgjennomsnittet. Vi ser at dei fleste av kommunane vi samanliknar Stad med tilbyr relativt mange undervisningstimar samanlikna med landsgjennomsnittet. 71% av tilbodet er undervisning i musikk, 11 % er dans, og 6% er visuelle kunstfag. Det er en relativt stor del (12 %) undervisning i andre kulturuttrykk. I Stad finns det ikkje undervisning i teater, i likskap med dei fleste samanlikningskommunane³⁷.

Den kulturelle skulesekken

Den kulturelle skulesekken (DKS) er ei nasjonal ordning som syter er for at alle skuleelevar i Noreg får oppleve profesjonell kunst og kultur kvart år. Kulturtilbodet skal vere av høg kvalitet og vise heile breidda av dei seks kulturuttrykka film, kulturarv, litteratur, musikk, scenekunst og visuell kunst. Den kulturelle skulesekken har vore ein del av regjeringa si kulturpolitiske satsing for grunnskulen sidan 2001, og etter kvart vart også vidaregåande skule teke inn i ordninga. Dette betyr at i dag får alle

³⁷ Telemarksforsking (2022): Kulturindeks Stad kommune.

elevar, frå 1. trinn i grunnskulen til 3. trinn på vidaregåande skule, oppleve profesjonell kunst og kultur gjennom DKS. (<https://www.vestlandfylke.no/kultur/kulturformidling/den-kulturelle-skulesekken/>)

DKS har sidan 2013 vore finansierte av spelemidlar. Desse blir fordelte til fylkeskommunane og kommunane etter ein fordelingsnøkkel som tek omsyn til elevtala i grunnskulane og dei vidaregåande skulane, dei geografiske avstandane og infrastrukturen.

Dagens organisering i Stad kommune

Både Selje og Eid kommunar hadde DKS-utval sett saman av tilsette i skulesektoren og DKS- ansvarleg frå kultureininga, men dei to kommunane hadde kvar sin måte å organisere DKS-tilbodet på. Etter samtaler med ressursgruppene for DKS i dei to kommunane vart det hausten 2019 bestemt at Stad kommune sin DKS- pott skulle delast på tre: ein del til faste tilbod administrert av kultureininga, ein del til ungdomsskulane og ein del til barneskulane. Potten til kvar enkelt skule blir utrekna etter ein fordelingsnøkkel som gjev grendaskulane ein litt større sum per elev (1,25) enn sentrumsskulane (0,75). Denne modellen baserer seg på fordelingsnøkkel som Eid kommune nytta før samanslåinga.

Det vart bestemt at kultureininga skulle administrere to faste tilbod kvart år: 4. trinn skal besøkje Norsk fjordhestsenter på Nordfjordeid, og 6. trinn skal besøkje Selja kloster i Selje. Grunngevinga for valet var:

- Ved å velje desse to aktivitetane vidarefører ein eitt tilbod som kvar av dei gamle kommunane har hatt som fast tilbod tidlegare.
- Fjordhesten og St. Sunniva er symbola i det nye kommunevåpenet vårt, og er begge viktige delar av kulturarven i Stad kommune.
- Ei av målsetningane i verksemdsplanen for grunnskulen er «å bruke nærmiljøet aktivt i samband med innføring av fagfornyinga i grunnskulen og rammeplan i barnehagane».
- Elevar frå dei ulike delane av kommunen får besøkje kvarandre sine bygder, og på den måten bli betre kjende med kommunen sin.
- Ungdomstrinnet får ikkje noko fast tilbod organisert av kultureininga, men dei får til gjengjeld ein større sum per elev til eigenpott.

Skulane står fritt til å disponere pengane i sin eigen pott, og det er stor variasjon i kva pengane blir brukte til, og kor mange som klarer å bruke opp eigenpottane sine. Det er oppretta eit dokument i Compilo der skulane kan legge inn omtale og kostnadsoverslag over prosjekt og tiltak dei har gjennomført, som kan vere til nytte og inspirasjon for andre skular.

DKS i barnehagar

Stad kommune har eit tilbod til nokre av barnehagane i kommunen kalla «Den kulturelle bæremeisen», som blir levert av Stad kulturskule. Grunna kapasitet i kulturskulen har ikkje alle barnehagane dette tilbodet per i dag. St.melding 8 peikar på at det er ynskjeleg å utvikle DKS-tilbodet til å gjelde barnehagane også.

Fleire kommunar har lagt til rette for å inkludere barnehagebarn i DKS-tilbodet til skolen, og nokon kommunar har laga egne tilbod til barnehagebarn. Dette er positivt. Dei nye nasjonale måla understrekar at regjeringa ønskjer at Den kulturelle skulesekken inkluderer barnehagen i tilboda og bidreg til å formidle kunst- og kulturtilbod til barnehagebarn. Kjerneverksemda til DKS er elevar i grunnskolen og vidaregåande skole. Gjennom dei nasjonale måla ønskjer samtidig regjeringa å oppmuntre til samarbeid med og inkludering av barnehagebarn.
(St.melding 8 – kap. 12.4)

I framtida er det mogleg å sjå om ein del av DKS-pengane skal øyremerkast til tilbod til barnehagane.

Stad bibliotek

Stad bibliotek er lokalisert med hovudbibliotek i Operahuset Nordfjord, medan avdelinga i ytre ligg i kommunehuset i Selje. I tillegg er det filialar på Flatraket skule og Stadlandet skule. Biblioteka i Stad leverer viktige tenester både til skular og barnehagar, i tillegg til born, ungdom og vaksne i fritida deira.

Bibliotek er ei lovpålagt oppgåve, og vi arbeider heile tida med fokus på samfunnsoppdraget i [Lov om folkebibliotek](#). Biblioteklova seier «*Folkebibliotekene skal ha til oppgave å fremme opplysning, utdanning og annen kulturell virksomhet, gjennom aktiv formidling og ved å stille bøker og andre medier gratis til disposisjon for alle som bor i landet. Folkebibliotekene skal være en uavhengig møteplass og arena for offentlig samtale og debatt. Det enkelte bibliotek skal i sine tilbud til barn og voksne legge vekt på kvalitet, allsidighet og aktualitet*».

Biblioteka skal være opne og tilgjengelege for born og unge. I Nasjonal bibliotekstrategi 2020-2023 står det mellom anna: «*Skolen og bibliotekene har et felles samfunnsoppdrag blant annet når det gjelder kunnskapsformidling, informasjonskompetanse, lesing og leseglede. Skolebibliotekene skal være særskilt tilrettelagt for skolen. Det følger av forskrift til opplæringsloven at elevene skal ha tilgang til skolebibliotek. Skolen skal ha et skolebibliotek med mindre tilgangen til bibliotek er sikret gjennom samarbeid med andre bibliotek. Bibliotek som ikke ligger i skolens lokaler, skal være tilgjengelig for elevene i skoletiden slik at biblioteket kan brukes aktivt i opplæringen på skolen.*»

Det er eit mål å gi meir open tilgang til samlingane ved å utvikle nye former for samarbeid mellom ulike bibliotektypar. Strategien nemner samarbeid mellom skule- og folkebibliotek. I forskrift til Opplæringslova går det fram at elevane skal ha eit skulebibliotek med mindre tilgangen er sikra gjennom samarbeid med andre bibliotek.

I Stad kommune har vi eit godt samarbeid med grunnskulane i kommunen, dei kjem på klassebesøk eller får plassert depot ved skulane. Det er eit mål for biblioteket å utvikle og styrkje dette samarbeidet vidare.

Hovudbiblioteket har spesialsamlingar berekna på elevar og lærarar ved Eid vidaregåande skule: gratis læremiddel, skulefilm, ordbøker, klassesett og eldre læremiddel. Utlån og innlevering av gratis læremiddel er ei stor oppgåve ved hovudbiblioteket.

Biblioteket har eit fast samarbeid med grunnskulane i kommunen. Vi tilbyr klassebesøk eller utplassering av depot ved skulane. Avdeling Selje har eit godt samarbeid med barnehagane i ytre. Biblioteket vert også nytta som utstillingslokale for utstillingar laga av elevar eller andre.

Operahuset Nordfjord

Operahuset Nordfjord er både Stad og Nordfjord si kulturelle storstove, der ein har både opera- og kultursal, kino og bibliotek. Operahuset har eit allsidig bruksområde og blir i tillegg til sceneframсыningar og konsertar nytta til aktivitetar som konferansar, undervisning, messer og selskap. Det har vore ei målsetjing at alle elevar skal få stå på operahusscena før dei går ut av grunnskulen, dette har vi mellom anna oppnådd gjennom at skulane har helde sine skuleavslutningar her. Operahuset Nordfjord tilbyr eit vidt spekter av aktivitetar som femner om både barn, ungdom, vaksne og eldre. Skuleklasser er jamleg invitert inn til å oppleve førestillingar med både lokale og nasjonale aktørar.

Operahuset er samlokalisert med Eid vidaregåande skule, og Vestland fylkeskommune er ein viktig samarbeidspartnar. Stad kommune si grunnskuleopplæring for minoritetsspråkleg ungdom er

lokalisert i same bygg, og kommunen og fylkeskommunen samarbeider om dette opplæringstilbodet.

Stad kino

Stad kino er lokalisert i Operahuset Nordfjord, og er den einaste kinoen i kommunen som har visningar på fast basis. I tillegg kjem Bygdekinoen sine visningar på fire andre stadar i kommunen. I tillegg til faste barne- og familievísningar kvar veke, har Stad kino jamleg visningar for skular og barnehagar.

Kinotilbodet femnar om både ordinære filmvisningar som er eit fritidstilbod barn, ungdom, vaksne, barnefamiliar og seniorar, til spesifikke visningar som er retta inn mot eit særskilt publikum, som t.d. babykinoar eller skule- og barnehagevisningar.

«Den store skulekinodagen» er eit nasjonalt arrangement som ligg fast til andre tysdag i februar kvart år. I dei seinare åra har dette blitt utvida til «Den store skulekinoveka». Stad kino tilbyr også skulekinovísningar og barnehagevisningar heile året etter avtale.

Frivilligsentral Eid og Selje

Stad kommune har to frivilligsentralar, Selje frivilligsentral som vart oppretta i 2019 og Eid frivilligsentral som har eksistert sidan 1996. I Stad kommune kan frivillig innsats grovt sett delast i tre kategoriar; tradisjonelle lag og organisasjonar, festivalar og anna frivillig arbeid. Den frivillige innsatsen er viktig for både kommunen og lokalsamfunnet.

Særskilde tiltak inn i mot yngre målgrupper er gratistilbod som er opne, gratis og tilgjengelege for alle. Dette er til dømes BUA utlånssentral, som finnast både på Eid og i Selje, G-space som tilbyr gaming for ungdomar mellom 12-20, UKM workshops blir arrangerte gjennom heile året, og om sommaren gratistilbodet Sommarskule i Stad. Frivilligsentralane administrerer også LTU – lokale transportmidlar til ungdom, arrangerer Open hall, Kulturnatt og andre aktivitetar.

Det er per i dag over 300 frivillige lag, organisasjonar og grupper i Stad kommune. Frivilligsentralane samlar trådane slik at dei som vil bidra kan få assistanse til å finne ut kor ein kan gjere ein innsats. Det er ei positiv utvikling både på timar som vert brukte og personar som stiller opp.

Stad kommune har vedtatt ein eigen Frivilligpolitisk plattform. Denne planen beskriver konkrete tiltak for korleis vi som kommune skal samarbeide og samskape med frivilligheita.

3.6 Eininga helse

Frå våren 2016 vart det oppretta ei helseeining der Stad helsestasjon, fysio- og ergoterapitenesta, og legetenesta er samla, samt psykologteneste. Avdelingane har felles einingsleiar og eigne faglege leiarar.

Helsestasjon

Helsestasjonane er lokalisert i Selje og på Eid med felles fag og leiing. Tenesta er eit helsefremmande og førebyggjande tilbod til barn og unge i alderen 0-20 år, og arbeidet er forankra i lov om kommunale helsetenester. Tenesta omfattar svangerskapsomsorg/ jordmorteneste, helsestasjon, skulehelseteneste, helsestasjon for ungdom (HFU) og miljøretta helsevern i barnehage og skule. Grunnbemanninga er jordmor, helsesjukepleiar og lege.

Helsestasjon og skulehelsetenesta samarbeider særleg tett med fastlegen, og samarbeider også med fysio- og ergoterapeut, psykisk helseteam, tilsette i barnehage og skule, opplæring og integrering, pedagogisk-psykologisk teneste (PPT), familiekontoret, barnevern og koordinerande eining. Nær samarbeidspartnar utanfor kommunen, er Helse Førde med avdelingane Nordfjord barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP), Nordfjord psykiatrisenter (NPS) og Habiliteringstenesta for barn og unge (HABU). I tillegg til samarbeid med faginstansar, er foreldresamarbeid med vekt på barnet si stemme viktig. Tenesta arbeider etter offentlege rettleiarar.

Alle gravide får svangerskapsomsorg hos jordmor på helsestasjonen i samarbeid med fastlege. Tilbodet er gratis, og syter for at gravide i Stad får oppfølging, råd og rettleiing. Frå fødselen av følgjer helsestasjonen med på barna si fysiske og psykososiale utvikling med fokus på tidleg innsats. Sentrale arbeidsoppgåver er tilbod om helsestasjonsprogrammet, vaksinasjon, helseundersøkingar, foreldrerettleiing, oppfølging av barn med særskilde behov og koordinering av tenester for denne gruppa. Målet med helsestasjonsprogrammet er at foreldre opplever meistring i foreldrerolla, å bidra til godt samspel mellom foreldre og barn, å fremme fysisk, psykisk og sosial utvikling hos sped – og småbarn, forebygge, avverge og avdekke vald, overgrep og omsorgsvikt, å avdekke fysisk og psykisk utviklingsavvik tidleg, å bidra til at barn får oppfølging og tilvising vidare ved behov.

Skulehelseteneste

Skulehelsetenesta jobbar førebyggjande og helsefremmande for barn og unge i barneskule, ungdomskule og vidaregåande skule. Helsesjukepleiar har fast kontortid på alle skulane. Tenesta er ansvarleg for barnevaksinasjonsprogrammet, helseundersøking og helsesamtale, førebygging av vald og overgrep og samtaler med elevar. Tenesta gir i samarbeid med skulen tilbod om undervisning om helsetema i klassar, gruppesamtale, enkeltsamtaler og tverrfagleg samarbeid kring enkeltelevar.

Helsestasjon for ungdom

Helsestasjon for ungdom (HFU) er eit gratis tilbod til alle ungdomar mellom 13 og 20 år. Sentralt er seksuell - og psykisk helse. Her treff ungdom helsesjukepleiar, lege og psykisk helsearbeidar.

Kommunepsykolog

Pr. i dag kjøper kommunen digital psykologteneste. Tilsette kan få rettleiing etter avtale.

Fysio- og ergoterapitenesta

Stad kommune har organisert fysioterapitenesta i ein privat og ein kommunal del. I privat del er det seks fysioterapeutar med driftstilskot, fordelt på fire fysikalske institutt. I kommunal del er det 3,2 stilling for fysioterapeutar og 2 stillingar for ergoterapeut. I tillegg er også frisklivskoordinator organisert under fysio- og ergoterapitenesta. Kontorlokala er på Stad rådhus og i Hoffbygget i Selje.

Fysioterapeutane sin innfallsvinkel er kropp og rørsle. Dette er også barn sin arena for læring og meistring. Tenesta vert kontakta av foreldre, helsestasjon, fastlege, PPT, barnehage eller skule. I tillegg får ein og tilvising frå spesialisthelsetenesta både lokalt og regionalt. Fysio- og ergoterapitenesta er eit lågterskeltilbod i Stad kommune. Tiltak som vert gjort er mest på individnivå, men ein prøver å auke den forebyggjande delen. Fysio- og ergoterapitenesta jobbar mykje tverrfagleg og tverretatleg og har koordinatoransvar for mange barn med samansette vanskar. Tenesta har og mykje rettleiing av andre tilsette som jobbar med barna. Det er prioritert å komme raskt og tidleg inn

når eit barn har vorte tilvist, spesielt for barn under to år. Fysioterapeut har nært samarbeid med helsestasjonen.

Legetenesta

Gjennom fastlegeordninga skal kommunen sikre at alle får naudsynte allmennlegetenester av god kvalitet til rett tid, og at alle personar busette i kommunen får ein fast allmennlege å halde seg til.

Det er 12 fastlegar i Stad kommune. Dei 12 fastlegane i kommunen har til saman ein listekapasitet på 9180 pasientar.

Ved sidan av fastlegestillingane har fastlegane ulike kommunale delstillingar på inntil 7,5 timar pr. veke ved sidan av arbeidet som fastlege. I desse stillingane utfører dei fastlønna allmennlegeoppgåver i helsestasjons- og skulehelsetenesta, sjukeheimane, kommunal akutt døgneining og andre kommunale institusjonar med organisert legeteneste. Fleire av fastlegane i Stad har gjennomført femårig vidareutdanning og er godkjende spesialistar i allmenntedisin.

Frå januar 2022 har Stad kommune heil stilling som kommuneoverlege. Kommuneoverlegen har eit overordna ansvar for mellom anna vern mot smittsame sjukdomar, helsefagleg rådgjeving, miljøretta helsevern, vedtak om tvungen undersøking etter lov om psykisk helsevern, og generell helseberedskap - folkehelse i kommunen.

Ved Eid legekantor arbeider også sjukepleiarar i Primærhelseteam i til saman 1,8 stillingar. Dette er eit nasjonalt pilotprosjekt der fastlege, primærhelseteamsjukepleiar og helsesekretær skal følge opp pasientar som eit team. Målet med prosjektet er å utvikle betre koordinerte og samanhengande tenester for brukargruppene som er særskilt prioriterte i prosjektet. Dette er pasientar/brukarar med kroniske sjukdommar, psykiske helseproblem og rusavhengigheit, «skrøpelege eldre» og personar med utviklingshemningar og funksjonsnedsetjingar. Sjukepleiarane i Primærhelseteam er og ein viktig ressurs i digital heimeoppfølging. DHO har som mål om å gje personar med kroniske sjukdomar betre moglegheit til å meistre eigen sjukdom.

Legetenesta har hjelpepersonell i til saman 9,2 årsverk ved dei to kontora, dei er utdanna helsesekretærer, bioingeniørar og sjukepleiarar. Hjelpepersonell har ein viktig funksjon i drifta av legekantora og utfører mykje pasientretta arbeid.

Bu- og miljøtenesta

Bu- og miljøtenesta yter ulike tilbod til barn, unge, familiar og vaksne.

Avlastning for barn og unge er ei teneste til foreldre eller føresette med særleg tyngande omsorgsarbeid. Målet med tenesta er å avlaste slik at barnet framleis kan bu heime, og å hjelpe foreldre eller føresette med å få regelmessig ferie og fritid. Avlastning kan skje både i og utanfor institusjon, og vert vurdert og sett i samanheng med andre tenester.

Fritidskontakt (støttekontakt) er eit tilbod til både barn, ungdom og vaksne som har behov for sosialt samvær eller støtte til å delta i aktivitetar utanfor heimen. Fritidskontakten kan vere med deg på turar, på kafe, trening, kino eller andre sosiale aktivitetar. Tenesta vert gitt etter ei konkret vurdering.

Lærings og aktivitetssentera i Stad kommune

Stad kommune har tre dagtilbod for dei mellom 16-67 år som fell utanfor ordinært arbeidsliv. Ein arbeider ut i frå arbeidssentermodellen, det vil seie at deltakarar med ulikt funksjonsnivå jobbar saman i grupper for å yte tenester, ferdigstille produkt og overhalde leveringsfristar. Målet er å fremje trivsel, sosialt fellesskap, tryggleik, respekt og meistring. Det er viktig at kvar enkelt deltakar kan vere med å påverke sin eigen kvardag og at den opplevast meningsfull.

- Vår sin butikk er eit bakeri i Korsen på Stadlandet. Vår sin butikk produserer smårettar og bakst som dei sel i eigen butikk, dei leverer også til bl.a. firma i nærområdet.
- Hove lærings- og aktivitetssenteret ligg i Selje sentrum. Her er det tekstilavdeling, ein snikkarverkstad og produksjon av ved. I tillegg tek Hove ulike oppdrag rundt i lokalsamfunnet, og har eige utsal/ butikk.
- LA-senteret held til i LA-Bygget på Nordfjordeid og deler bygget med Integrering og opplæring, og InVia. På LA-senteret driftar ein kantina på LA-Bygget, butikk med eigenproduserte varer og brukte kle og BUA Eid. Her er tekstilavdeling og snikkarverkstad, og produksjon av tennbrikkettar m.m

3.7 Stad barnevernsteneste

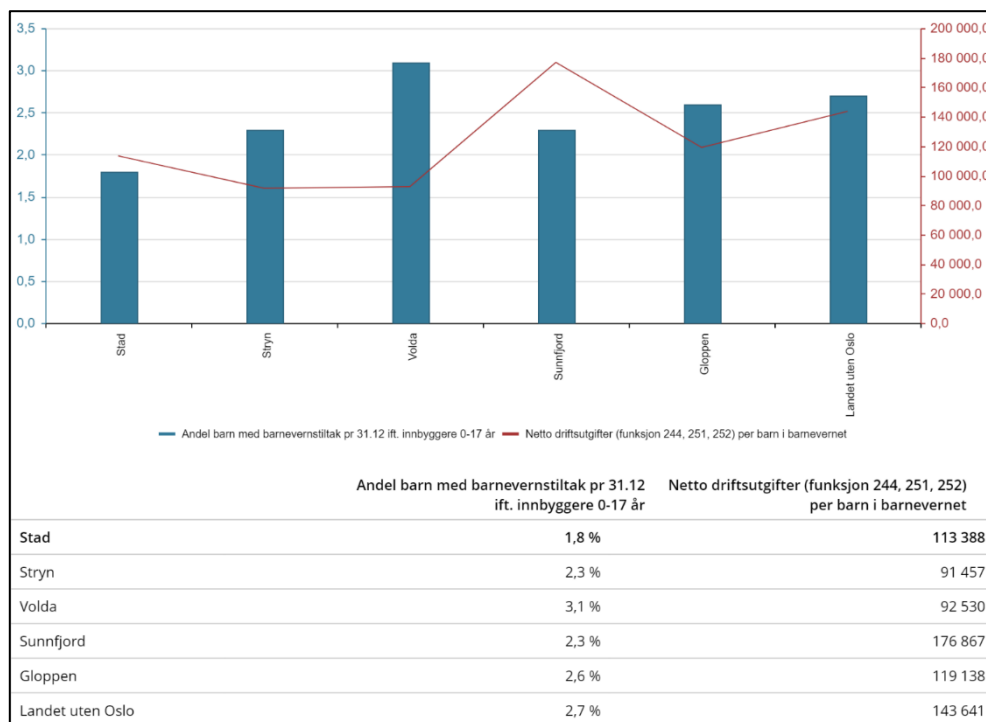
Som ein del av oppvekstilbodet i Stad kommune har barnevernstenesta ei viktig oppgåve med å sikre at barn og unge får ein trygg oppvekst. Tenesta er heimla i barnevernlova. Lova gjeld for barn og ungdom til fylte 18 år, og i nokre tilfelle til fylte 25 år. Barnevernet sitt arbeid er i hovudsak å undersøke meldingar om bekymring, og å sette i verk og følge opp naudsynnte hjelpetiltak.

Barnevernstenesta har ein sentral plass i det førebyggjande arbeidet i kommunen både generelt og på individnivå. Tenesta set inn hjelpetiltak for å kompensere for mangelfull omsorg, eller for å hjelpe barn med særlege behov.

Målet om tidleg avdekking av risikosaker og høve til å gi tilbod om hjelp så tidleg som råd, krev eit godt og aktivt tverrfagleg samarbeid. Barnevernstenesta tek del i tverrfaglege møte i barnehagar og skular og arbeider aktivt med førebygging, mellom anna gjennom det tverrfaglege samarbeidsprosjektet «Foreldrerettleiing - snakke saman - vere saman». Barnevernstenesta tilbyr og konsultasjon til andre tenester når desse er usikre på om det er grunnlag for å melde bekymring for eit barn. Barnevernsreforma som vert innført frå 2022 har som eit av sine formål at kommunen skal sette i verk førebyggjande tiltak så tidleg at ein reduserer behovet for barnevernstiltak.

Barnevernstenesta er og pålagt å ha beredskap utanom kontortid, slik at ein kan handtere akutte saker som oppstår kveld og helg.

Del barn frå 0-17 år med barnevernstiltak i Stad kommune 2021 låg på 1,8%. Stad kommune ligg lågare i del barn med barnevernstiltak enn nabokommunane.

Figur 27: Del barn 0-17 år med barnevernstiltak og netto utgift per barn med tiltak. Kjelde: Framsikt, SSB, 2021.

3.8 Pedagogisk-psykologisk teneste (PPT)

Stad kommune kjøper PP-tenester av Vestland fylkeskommune ved Rettleiingstenesta Vestland nord. Tenesta har rundt 25 tilsette som arbeider med PPT, oppfølgingsteneste, opplæring i bedrift og vidaregåande opplæring for vaksne. Dette gir dei tilsette eit breitt fagmiljø innanfor opplæring. Tenesta er lokalisert på Nordfjordeid og i Førde. Kommunen har avtale om kjøp av fire årsverk inkludert merkantil og leiing. Dette skal dekke lovpålagde oppgåver innan barnehage, grunnskule og spesialundervisning for vaksne.

PPT sine lovpålagde oppgåver er:

- å hjelpe barnehagane og skulane i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling for å legge betre til rette for barn og unge med særskilde behov
- å utarbeide sakkunnig vurdering om spesialpedagogisk hjelp for barnehagebarn og spesialundervisning for elevar i grunnskulen og i vaksenopplæring

Barnehagane og skulane i Stad kommune har 1-2 faste kontaktpersonar frå Rettleiingstenesta, PPT. Kontaktpersonane har tett samarbeid med leiinga i barnehagane og skulane gjennom faste samarbeidstider og etter avtale/behov. Sjå spesialpedagogisk plan for Stad kommune for meir informasjon om saksgang/samarbeidsrutinar.

Rettleiingstenesta, PPT er oppteken av å vere tett på barnehagane og skulane slik at ein vert godt kjende med det ordinære tilbodet. Rådgjevarane har blant anna fokus på å sjå på barnet/eleven i eit system, inkluderande tiltak for barn/elevar som har utfordringar og på å få fram eleven si oppleving av opplæringstilbodet. PPT hentar inn kompetanse frå Statped i nokre saker. PPT har også tverrfagleg samarbeid med blant anna helsestasjon og spesialisthelsetenesta i enkeltsaker ved behov.

3.9 Eininga Eigedom

Eininga Eigedom i Stad kommune har ansvaret for vedlikehald og tilsyn ved kommunale barnehagar, skular og uteområde. Uteområda fungerer som barna/elevane sine leike- og aktivitetsarenaer på dagtid og er attraktive møteplassar for barn og unge på kveldstid og i helgane.

Ved barneskulane i kommunen er det gymnastikksalar av ulik storleik. Desse vert brukte i kroppsøvingstimar og anna fysisk aktivitet for skulane. Gymnastikksalane er med på å dekke behova for lokale til innandørs aktivitet rundt om i krinsane på kveldstid også. Gymnastikksalane ved skulane vert i hovudsak stilt fritt til disposisjon for brukarane.

Uteområda i bustadområde, barnehagar og skular betyr mykje for kor aktive barn og unge er. Områda må vere varierte med høve til klatring, springing og å bevege seg i ulendt terreng. Område med steinar, trestammar, busker og bakkar gir barna høve til spontan kreativ leik som dei sjølv finn på saman med andre.

Eigedom i Stad kommune utfører vedlikehald dagleg i barnehagar og skular gjennom vaktmeistertenesta og reinhaldstenesta. Dette er planlagde og faste oppgåver som reinhald, intern kontroll og tilsyn av tekniske anlegg. Dette er dei viktigaste oppgåvene som skal forhindre forfall og oppretthalde standard på bygga. Primært er dette innandørs, men gjeld også likefullt utandørs.

I Eigedom blir oppgåver planlagde ut frå blant anna innspel og bestillingar frå brukarane på dei kommunale bygga. Oppgåver er intern kontroll/tilsyn og vedlikehald generelt. For uteområda spesielt er det innspel mottatt frå alle kommunale barnehagar og skular som er grunnlaget for den overordna tiltaksplanen. Det vert denne planen som styrer fordeling av midlar til utvikling av uteområda.

3.10 Fagleg og sosial utvikling

Gode barnehagar og skular er det viktigaste verkemiddelet vi har for å hjelpe barn og unge til gode liv. Grunnlag for trivsel og utvikling er gode leike- og læringsmiljø.

Barn og unge må oppleve mening i læringsaktivitetar. Dette skaper interesse og lyst til å arbeide vidare. Det gir indre driv og motivasjon for å lære meir. Barn og unge må og sjå nytteverdi i det arbeidet dei gjer. Emosjonane må aktiverast, og engasjement og glede er viktige stikkord for god læring.

Barnehagane, skulane og kulturskulen i kommunen må bygge på eit læringssyn der barn og unge er aktive deltakarar i eiga læring gjennom samhandling med andre. Barn og unge må få høve til å reflektere over det dei opplever og erfarer. Dette krev at barnehage, skule, kulturskule og SFO møter barn og unge på deira eigne premissar, samtidig som opplæringa skal vere utfordrande og grensesprengande. Læring må i endå sterkare grad integrerast i lokalsamfunnet, og det må skapast gode koplingar mellom barnehagar, skular og næringslivet.

Det viktigaste for lærarar vert difor å sjå det enkelte barn, og vurdere kva barnet treng.

Barnehageåra

I barnehageåra gjennomgår barn ei stor utvikling på alle område. Hjernen er særleg mottakeleg og sensitiv for stimulering og erfaringar. Det barna opplever desse åra har stor betydning for seinare utvikling.

Barnehagar kan bidra til å redusere sosial ulikskap og kompensere for manglande støtte heime. Særleg for minoritetsspråklege barn er barnehagar viktig for å lære eller forbetre norsk språk og deltaking i det norske samfunnet.

Verdigrunnlaget til barnehagen skal formidlast, praktiserast og opplevast i alle delar av det pedagogiske arbeidet i barnehagen. Barndommen har ein eigenverdi, og barnehagen skal ha ei heilskapleg tilnærming til barna si utvikling. Samfunnsmandatet til barnehagen er, i samarbeid og forståing med heimen, å vareta barna sitt behov for omsorg og leik og fremje læring og danning som grunnlag for ei allsidig utvikling. Leik, omsorg, læring og danning skal sjåast i samanheng³⁸.

Skuleåra

Når barn tek til på skulen er dei store strukturane i hjerna på plass. Tema som framleis må snakkast om, forståast og utvikle seg er særleg knytt til kjensler, vennskap, sjølvinnstikk. Etterkvart skal barna greie seg sjølv, og dette må skulen og foreldra legge til rette for og hjelpe dei med.

Formålsparagrafen i opplæringslova uttrykkjer verdiar som samlar Noreg som samfunn. Verdiane er grunnlaget for demokratiet vårt og skal hjelpe oss å leve, lære og arbeide saman i ei kompleks samtid og i møte med ei ukjend framtid. Dei felles verdiane byggjer på kristen og humanistisk arv og tradisjon. Dei kjem òg til uttrykk i ulike religionar og livssyn, og dei er forankra i menneskerettane.

Desse verdiane er grunnmuren i verksemda til skolen. Dei må gjerast levande og få betydning for kvar enkelt elev i skulefellesskapen gjennom formidling av kunnskap og utvikling av haldningar og kompetanse. Verdiane skal prege korleis skolen og lærarane møter elevane og heimane. Eleven sitt beste skal alltid vere eit grunnleggjande omsyn. Det vil alltid vere spenningar mellom ulike interesser og syn. Lærarar må derfor bruke sitt profesjonelle skjønn slik at den enkelte blir best mogleg vareteken i møte med fellesskapen³⁹.

Det er godt dokumentert at elevane sin familiebakgrunn og tidlegare prestasjonar påverkar skuleresultat. Når elevane får opplæring som kompenserer for familiebakgrunn og tidlegare innlæring, meiner utdanningsdirektoratet å kunne måle dette i **skulebidrag**.

Ulikskap mellom faktisk oppnådde resultat og det resultatet vi hadde forventa utifrå familiebakgrunn og tidlegare resultat, kan gje ein indikasjon på skulebidraget.

Tabellen nedanfor viser skulen sitt bidrag til elevane sine grunnleggjande dugleikar i engelsk, lesing og rekning samanlikna med skulane sitt bidrag til elevar med tilsvarende elevbakgrunn på landsnivå i 2019 og 2020⁴⁰. Stad kommune ser ut til å bidra vesentleg til elevane sine skuleresultat i 1.-4. klasse. På mellomtrinnet ser skulebidraget ut til å vere negativt.

³⁸ Utdanningsdirektoratet, 2017: Rammeplan for barnehagen.

(<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-nynorsk2017.pdf>)

³⁹ Utdanningsdirektoratet, 2017: Overordna del – verdiar og prinsipp for grunnopplæring.

(<https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/?lang=nno>)

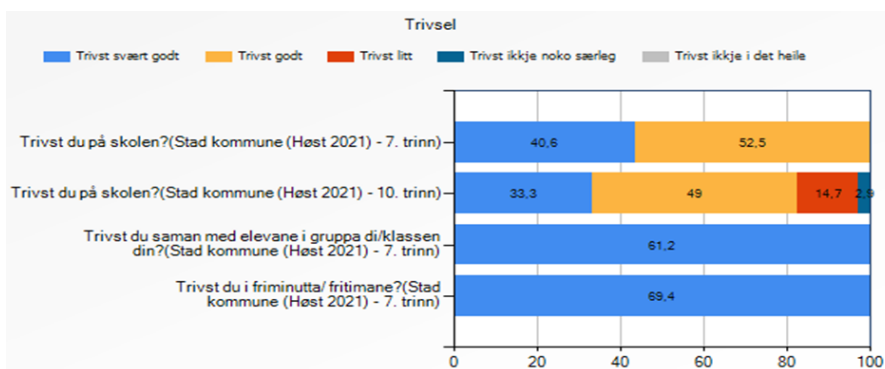
⁴⁰ Utdanningsdirektoratet, 2020: Skulebidrag barnetrinnet. (<https://www.udir.no/tall-og-forskning/statistikk/statistikk-grunnskole/skulebidrag-barnetrinnet/>)

	Skulebidrag 1.-4. trinn	Nedre grense	Øvre grense	Skulebidrag 5.-7. trinn	Nedre grense	Øvre grense
Noreg	0,0	-0,2	0,3	0,0	-0,2	0,1
Vestland	-0,5	-0,7	-0,2	0,0	-0,1	0,2
Stad kommune	1,3	0,2	2,3	-0,4	-1,0	0,3

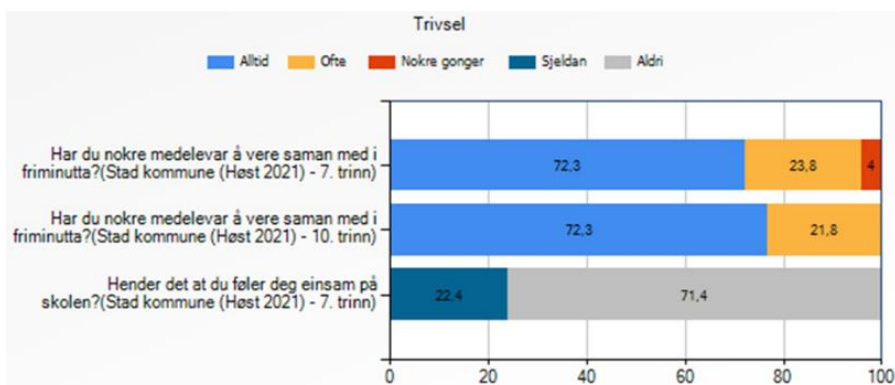
For 1.-4. trinn tilsvarar eleven sine føresetnader: Familiebakgrunn målt ved foreldra si utdanning, hushaldningsinntekt, innvandrarbakgrunn. For 5.-7. trinn ligg også resultat frå nasjonale prøver 5. trinn inne i føresetnad til eleven.

Trivsel skule

I Stad kommune er skulen ein god stad å vere for dei aller fleste, men ikkje for alle. Prosentdel av elevane i vidaregåande som er nøgde, er høgare enn i ungdomsskulen⁴¹.

42

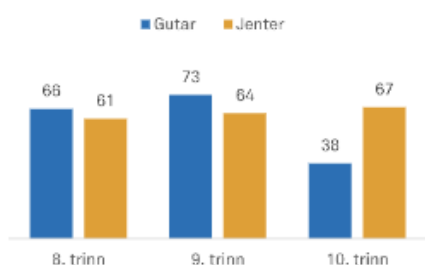

⁴¹ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

⁴² Elevundersøking, 2021. Elevundersøkinga er ei årleg undersøking der elevar frå 5. trinn til og med vg3 får sei meninga si om læring og trivsel i skulen. Det er obligatorisk for skulane å gjennomføre undersøkinga på 7. trinn og 10. trinn. Svara vert brukt av skulen, kommunen og staten for å gjere skulen betre. Det er alltid frivillig for elevane å delta. Dei kan også hoppe over spørsmål dei ikkje ønskjer å svare på

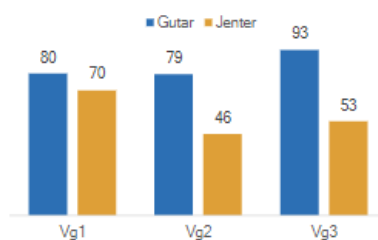
Ungdomsskule:

Prosentdel som er nøgde med skulen dei går på. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

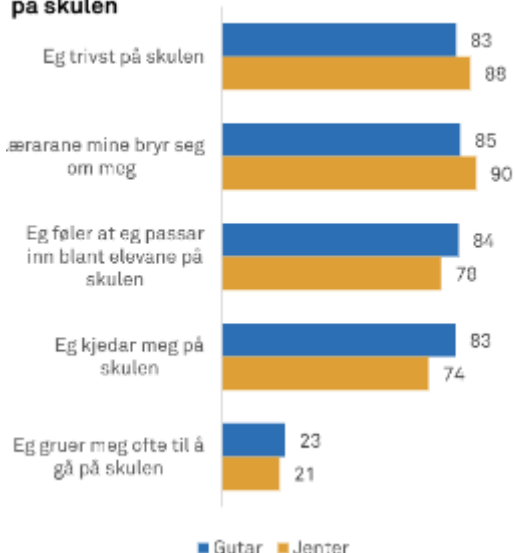
VGS:

Prosentdel som er nøgde med skulen dei går på. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

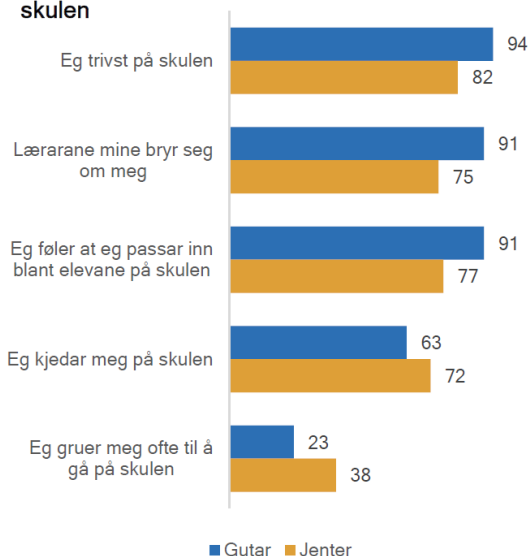
Ungdomsskule:

Prosentdel gutar og jenter som er litt eller heilt einige i ulike utsegner om korleis dei har det på skulen

VGS:

Prosentdel gutar og jenter som er litt eller heilt einige i ulike utsegner om korleis dei har det på skulen

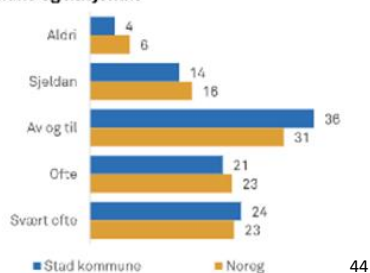

43

Stressa av skulearbeidet

Dei fleste ungdom i Stad kommune blir «av og til» til «svært ofte» stressa av skulearbeidet.

Kor ofte blir du stressa av skulearbeidet? Stad kommune og nasjonalt

44

⁴³ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

⁴⁴ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

3.11 Språkstimulering og lesekultur

Å meistre språket er sentralt for deltaking i det sosiale fellesskapet. Barn har godt språkleg utbytte, både på kort og lang sikt, av å vere i eit miljø der dei får rikt høve til å utvide ordforrådet sitt. Deltaking i språkutviklande samtaler og tidlege erfaringar med bøker og lesing er positivt for barn si språklege, og seinare skriftspråklege, utvikling. Lesing i barnehagen kan vere med på å skape spenning og glede der barn tidleg kan få eit forhold til høgtlesing og forteljing.

Å forstå at ein lyd høyrer til ein bestemt bokstav, er ein føresetnad for å kunne lære seg å lese og skrive. I 1. klasse vert det brukt mykje tid på å lære elevane å lese. Lesing er ein av dei grunnleggande kompetansane som elevane treng i alle fag. Lesing står også sentralt i forhold til andre grunnleggande kompetansar som skriving, munnleg kompetanse, rekning og digital kompetanse. Den digitale kompetansen vil alltid innebere lesing. Tekstane på skjermen må lesast på tradisjonelt vis, men samtidig krev skjermtekstar nye strategiar for å orientere seg. Å kunne rekne oppfattar vi vanlegvis som ein annan kompetanse enn å kunne lese, men begge deler føreset at du kan tolke eit teiknsystem og forstå meininga med det. No erkjenner vi at dei ulike fagtradisjonane byr på ulike leseutfordringar for elevane. Lesing må difor trenast og vidareutviklast i alle fag.

3.12 Sosialt miljø

I rammeplanen står det at barnehagen aktivt skal legge til rette for omsorgsfulle relasjonar mellom barna og personalet og mellom barna, som grunnlag for trivsel, glede og meistring. Personalet skal arbeide for eit miljø som ikkje berre gjer barna til mottakarar av omsorg, men som også verdset barna sine egne omsorgshandlingar⁴⁵. Rammeplan for barnehagen seier at personalet skal sjå til at alle barn opplever tryggleik, tilhøyrse og trivsel i barnehagen.

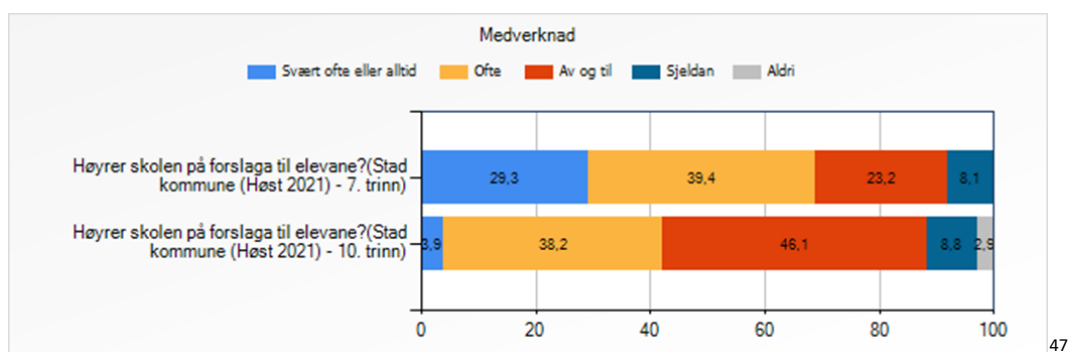
Barnehagen og skulen skal sikre barna eit trygt miljø og skåne dei for fysisk eller psykisk skade. Dei tilsette skal ivareta barna, skape eit inkluderande miljø og arbeide for at barn ikkje opplever å bli krenka eller kjem til å krenke andre. Barnehagen og skulen skal fremje positive handlingar og arbeide for at negative samhandlingsmønstre ikkje utviklar eller festar seg. Barn sin trivsel er vaksne sitt ansvar. Gjennom haldningsskapande arbeid og konkret handling i samarbeid med heimane skal personalet skape eit trygt, inkluderande og stimulerande miljø som førebyggjer krenkingar og mobbing.

Barnehagen og skulen skal utvikle inkluderande fellesskap som fremjar helse, trivsel og læring for alle. Eit raust og støttande læringsmiljø er grunnlaget for ein positiv kultur der elevane vert oppmuntra og stimulert til fagleg og sosial utvikling⁴⁶.

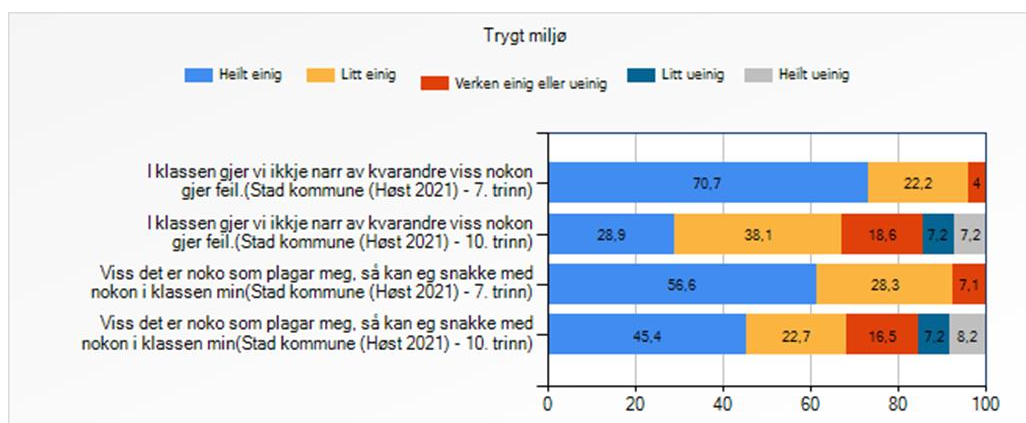
⁴⁵ Utdanningsdirektoratet, 2017: Rameplan for barnehagen.

(<https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-nynorsk2017.pdf>)

⁴⁶ Utdanningsdirektoratet: Skolemiljø (<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/skolemiljo/>)

47

3.13 Tilpassa opplæring/ bruk av spesialundervisning

Tilpassa opplæring og ein meistringsorientert praksis er med på å fremje barn og unge si psykiske og fysiske helse.

Prinsippet om tilpassa opplæring gjeld både ordinær opplæring og spesialundervisning. **Skulen si evne til å gi elevane opplæring som tek i vare deira faglege og sosiale utvikling innanfor ramma av ordinær opplæring, er avgjerande for behovet for spesialundervisning.** Spesialundervisning er også tilpassa opplæring, men ikkje all tilpassa opplæring er spesialundervisning.

God opplæring krev fagleg dyktige og entusiastiske lærarar som engasjerer seg i elevane og er opptekne av å lære dei å kjenne som heile menneske. Ved å kjenne elevane har lærarane eit betre utgangspunkt for å tilpasse opplæringa til elevane sine ulike føresetnader. Ved å ha eit samspel mellom det teoretiske og det praktiske, opnar ein fleire dører til kunnskap for alle elevane. Ein kan gjennom varierte læringsaktivitetar få elevane meir fysisk aktive.

Praktiske aktivitetar er ofte problemløysande og utforskande, og val av løysing utfordrar gjerne også elevane sine skapande og kreative evner. Dei praktisk estetiske faga gir rikt høve til aktivitet, kreativitet, samhandling og opplevingar. Med opne oppgåver vert elevane utfordra til å finne ulike løysingar, noko som inviterer alle elevane til å delta ut frå sine føresetnader. Å ha eit fokus på ulike metodar for læring er viktig.

Samarbeid med føresette, eit godt læringsmiljø og ein undervisningspraksis som tek omsyn til at elevane lærer på ulike måtar og i ulikt tempo, vil auke læringsutbytte til alle elevar og dermed også kunne avhjelpe og minke behov for spesialundervisning. Skulen må kartlegge, vurdere og prøve ut

⁴⁷ Elevundersøking, 2021.

tiltak innanfor ramma av ordinær opplæring, før eventuell tilvisingsprosess til PPT vert sett i gang (opplæringslova § 5-4). Vert utfordringane til elevane oppdaga tidleg, kan varigheit av tiltaka og konsekvensane avgrensast. Årsak til elevane sine utfordringar kan vere individuelle forhold, forhold i læringsmiljøet og/eller mangelfull tilrettelagt opplæring.

Eit godt læringsmiljø og læraren sin kompetanse i klasseleiing er viktig for alle elevane si utvikling, men spesielt for elevar som strevar fagleg og/eller sosialt. Viktige punkt for eit godt læringsmiljø:

- Ein positiv og støttande relasjon til kvar einskild elev
- Etablering av ein god læringskultur og eit inkluderande læringsfellesskap
- Elevmedverknad
- Etablering av struktur, reglar og rutinar
- Tydelege forventningar og motivering av elevane

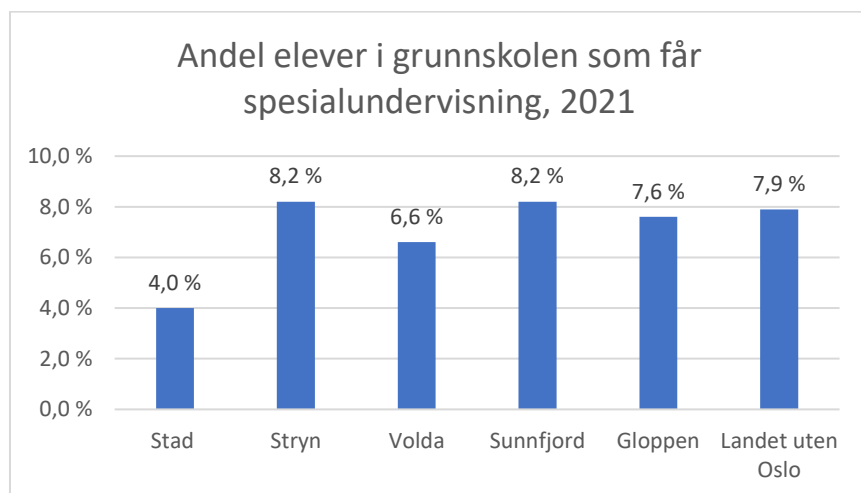
Stad kommune har etablert eit ressursteam i oppvekst. Ressursteamet er ein del av Stad kommune si satsing for å oppdage og førebygge vanskar hos barn og unge. Tiltaket er eit lågterskeltilbod til alle barnehagar og skular i Stad, med mål om å snu ei uheldig utvikling så tidleg som mogleg.

Ressursteamet samarbeider med PPT, helsestasjon og andre ved behov. Ressursteamet er ei tverrfagleg gruppe sett saman av spesialpedagogar, logopedar, sosialpedagog, ein styrar og ein rektor. Både barnehagar og skular kan melde inn saker til styrar og rektor.

Kommunen har ansvar for logopedtilbod til barn, ungdom og vaksne som treng det – i samarbeid med Helfo. Logopedar i ressursteamet vil oftast kunne gjennomføre dette. Barnehagen/skulen tek kontakt med ressursteamet ved behov for logopedhjelp, t.d. knytt til uttalevanskar. Det kan også vere aktuelt for kommunen å kjøpe logopedtenester ved gitte høve.

Det bør innan ordinær undervisning, spesialpedagogisk hjelp og spesialundervisning vere eit tett samarbeid mellom barnehagen og småskulesteget, mellom mellomsteget og ungdomsskulen, og mellom ungdomsskulen og den vidaregåande skulen. Ved overgang barnehage-barneskule, barneskule-ungdomsskule og ungdomsskule-vidaregåande skule, skal føresette/ elev gi samtykke eller avslag på at opplysingar vert overførte til ny eining.

I Stad er det færre barn i grunnskulen som får spesialundervisning enn i nabokommunane.

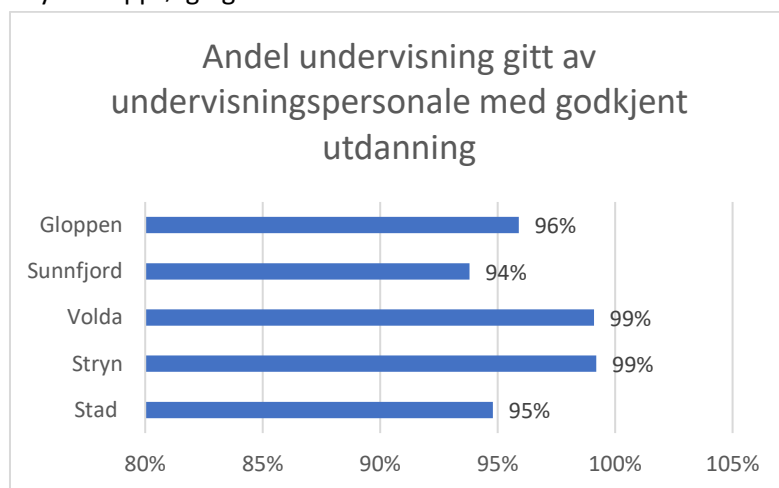

Figur 28: Del elevar i grunnskulen som får spesialundervisning, 2021; Kjelde: Framsikt/SSB, 2022.

3.14 Kompetanse hjå tilsette

Stad kommune har i dag utfordringar med å rekruttere enkelte yrkesgrupper. Dette gjeld særskilt sjukepleiarar, vernepleiar, lærarar, legar og ingeniørar. Vi arbeider med ulike strategiar for å skaffe og behalde denne kompetansen, mellom anna med kontinuerleg å motivere og leggje til rette for at våre medarbeidarar kan ta utdanning innan basiskompetanse som sjukepleiar, helsefagarbeidar. I tillegg arbeider vi for at medarbeidarar skal få høve til å spesialisere seg innan ulike retningar for å auke kvaliteten på tenestene våre.

Innan oppvekst og opplæring ser vi at det vert vanskelegare å rekruttere nødvendig pedagogisk personell. Ei forklaring er at det vert utdanna færre lærarar enn det tal som sluttar eller går av med pensjon både i barnehage og i skule. Vi ser vidare at dei mindre einingane truleg vil få utfordringar med å skaffe nødvendig fagkompetanse i framtida, fordi nye medarbeidarar tek masterutdanning og vil arbeide meir spesialisert. Det er også ei utfordring at det i kommunalområdet er ei stor overvekt av kvinnelege medarbeidarar, då barn har behov for kontakt og læring frå begge kjønn. Det er eit behov for å utvikle relasjonskompetansen og sosialpedagogisk kompetanse til medarbeidarar, særleg knytt til oppfølging av barn med samansette behov.

Figur 29: Del undervisning gitt av undervisningspersonale med godkjent utdanning, 2021; Kjelde: Framsikt/SSB, 2022.

Delen av undervisningspersonale med godkjent utdanning er framleis høg i Stad.

Det er avgjerande med god leiing i alle ledd for at oppvekstsektoren i kommunen skal fungere best mogleg. Det vert særleg framheva at skular som systematisk vurderer eigen praksis og bruker det aktivt til å utvikle kvaliteten, lykkast best med å løfte elevane sine resultat (En skole for vår tid).

3.15 Digital kompetanse, sosiale medium, utstyr

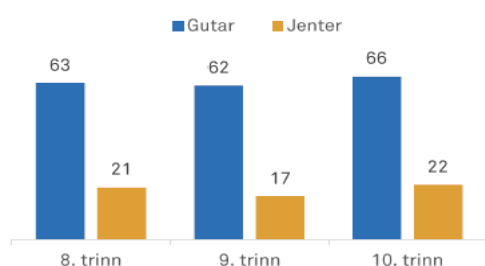
Den digitale praksisen i barnehagane skal støtte opp om barna si læring, og vere ein del av det rike og allsidige leike- og læringsmiljøet til alle barn. Digitale ferdigheiter er ein viktig føresetnad for vidare læring og for aktiv deltaking i eit arbeidsliv og eit samfunn i stadig endring. Difor er digitale ferdigheiter ein naturleg del av grunnlaget for læringsarbeid både i og på tvers av faglege emne i skulane og barnehagane i Stad kommune.

Den digitale verda gir mange moglegheiter, men kan samtidig vere utfordrande for elevane. Som skule ser vi at det er krevjande for elevane å ta gode nok val gjennom sosiale media, og konsekvensen av dette pregar ofte skulekvardagen. Skulen har eit ansvar saman med føresette for å sikre godt nettvett slik at elevane greier å ta gode val for seg sjølv og andre.

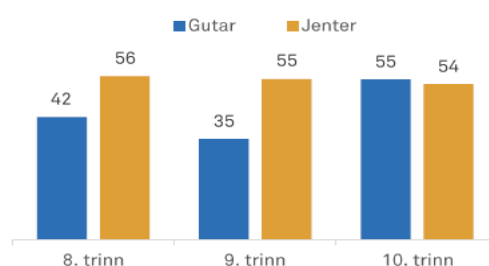
Sosial gaming er ein viktig del av fritida til mange unge i Stad kommune. Det sosiale fellesskapet og læringa ungdommen her oppnår gjennom eigenaktivisering, er uvurderlig. Kommunen bør vere med på å vidareutvikle dette i samarbeid med ungdommen.

Digitale medium spelar i dag ei sentral rolle i kvardagen til dei unge både i skularbeid og i det sosiale livet. Samtidig er det store variasjonar. Nokon brukar mindre enn ein time, medan ein av ti brukar meir enn seks timar dagleg framfor ein skjerm. Figuren under viser at gutar bruker meir tid på elektroniske spel enn jenter. Jenter bruker sosiale medium oftare enn gutar.

Prosentdel som bruker minst to timar kvar dag på elektroniske spel. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

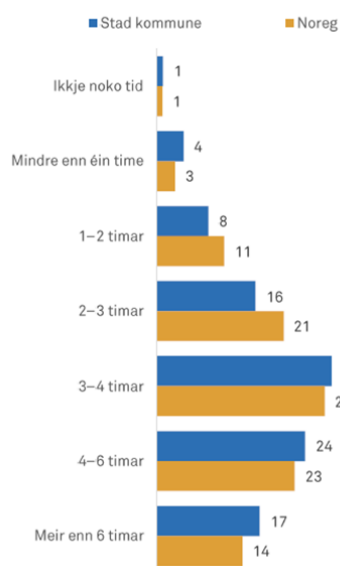
Prosentdel som bruker minst to timar kvar dag på sosiale medium. Blant gutar og jenter på ulike klassetrinn

Tidstrend i Stad kommune.

Prosentdel av elevane på ungdomstrinnet som bruker meir enn tre timar kvar dag framfor ein skjerm

Utanom skulen, kor lang tid bruker du vanlegvis framfor ein skjerm i løpet av ein dag? Prosent i Stad kommune og nasjonalt

Fleire unge i Stad kommune bruker meir enn 3 timar framfor ein skjerm samanlikna med Noreg samla sett. Rundt 86 % av ungdomsskulelevane brukar 2-3 timar eller fleire framfor ein skjerm i løpet av ein dag⁴⁸.

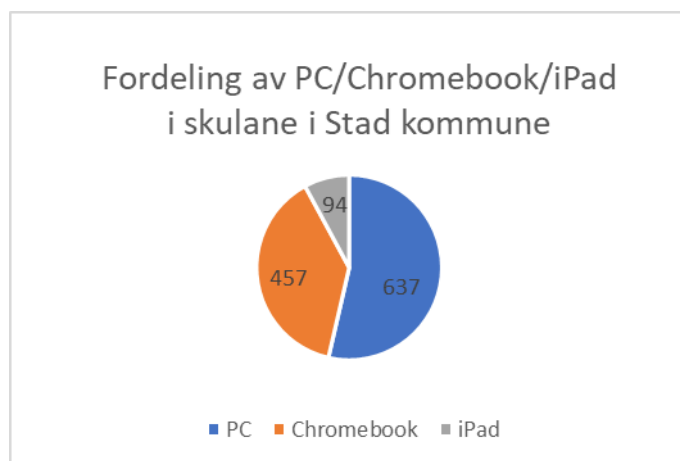
⁴⁸ Ungdata, 2021. Trendrapport Stad ungdomsskular og trendrapport Eid vidaregåande

«Prosentdelen unge som bruker minst tre timar framfor ein skjerm har gått opp sidan 2015 i Noreg. Auken heng saman med at stadig fleire bruker mykje tid på sosiale medium. Det er òg store kjønnsforskjellar i ungdommen sine skjermaktivitetar. Medan gutar er mykje meir opptekne av spel, er jenter oftare på sosiale medium. Samla bruker jenter òg noko meir tid enn gutar på filmar, seriar og TV»⁴⁹

Utstyr i skule og barnehage

Det vert i 2022 jobba med oppgradering av wifi på skulane og barnehagane i kommunen. Etter ei spørjeundersøking i skulane og barnehagane våren 2022, viser det seg:

- 31 av 73 klasserom har smarttavler
- 3 av 8 skular har ikkje smarttavler
- 107 av 117 klasserom/ møterom/ spesialrom har smarttavle eller prosjektor
- 7 av 8 skular har 1:1 dekning av elevmaskiner – siste skulen får slik dekning hausten 2022
- Elevar kan skrive ut på 5 av 8 skular
- Alle tilsette har tilgang til PC

4 Førebyggjande arbeid og samarbeid om oppvekst

Barna sine utfordringar er ikkje inndelte i fagområde, forvaltningsnivå eller kontor. Innan tenesteyting er det ofte ei utfordring å «sjå heile barnet». Behovet for samarbeid er prega av dei måla og oppgåvene den enkelte instans har ansvaret for, og dei moglegheiter og avgrensingar som ligg i lovverket ein jobbar etter. Tverrfagleg samarbeid vil gjere at ein får fram eit heilskapleg perspektiv. I det tverrfaglege samarbeidet er det ikkje eit mål at alle profesjonane skal verte like, men at dei ulike faga utfyller kvarandre.

Å sette av tid og ressursar til det tverrfaglege samarbeidet vert viktig framover. Dreining frå spesielle tiltak for få, til universelle tiltak for mange og førebyggjande arbeid i form av tidleg innsats vert sentralt. Tidleg innsats kan bety tidleg innsats i eit barn sitt liv, men òg tidleg innsats i ei skeivutvikling.

⁴⁹ Ungdata, 2021: Trendrapport Eid vidaregåande

Eit samfunn i stadig endring får konsekvensar for korleis dei kommunale tenestene rundt barn og unge bør organiserast. Ulike nivå treng forskjellig type innsikt, og det er difor svært viktig å ha kunnskap om det ein kan gjere noko med. Dette krev god samhandling mellom alle aktørar som arbeider med barn og unge, både hjelpetenester, barnehage, skule, SFO, føresette og lag og organisasjonar.

4.1 Sjumilssteget

Stad kommune har implementert det tverrfaglege systemet for foreldrerettleiing «Sjumilssteget». Dette har utspring i Barnekonvensjonen og erkjenninga av at samfunnsoppdraget knytt til konvensjonen må løysast gjennom eit breitt samarbeid. Sjumilssteget er i hovudsak foreldrerettleiing med fokus på dialog og fellesskap. Foreldra er den viktigaste personen for barnet.

4.2 Foreldrerolle

Det som påverkar barn og unge mest er forholda i heimen. Dette er forhold som familiestruktur, økonomi, foreldra sitt utdanningsnivå og deira evne til omsorg. Også personlegdomen til barna og deira evne til å takle omverda, er avgjerande faktorar for korleis familien fungerer.

Allereie i svangerskapet kan mor bidra til å gi barnet gode vekst- og trivselsvilkår. Dette ved å ta vare på eiga helse gjennom sunn mat, fysisk aktivitet og gode opplevingar. Fysisk og emosjonell nærleik er like viktig for barnet som mat, søvn og stell. Gode vanar vert lagt tidleg, og foreldra er barna sine viktigaste rollemodellar gjennom heile oppveksten. Familien står ikkje heilt aleine i forelderrolla. Det er ulike tenester i kommunen som er direkte inne og hjelper foreldra med denne viktige oppgåva.

God foreldreåtfærd styrker barna si psykiske helse. Uheldig foreldreåtfærd kan ha negativ påverknad på dei minste sin tryggleik til omsorgspersonane, og seinare til andre menneske generelt. For å kunne rettleie foreldre i utviklingsstøttande omsorg, er det ulike innfallsvinklar og modellar ein kan bruke. Circle of Security (COS), eller tryggleikssirkelen på norsk, er ein slik modell. Modellen har som mål at barnet utviklar ei trygg tilknytning til foreldra sine, og dermed førebygger vanskar hos barnet. Eit barn har i hovudsak to typar tilknytingsbehov. Det treng ein omsorgsperson som kan støtte det i utforsking og fungere som ein trygg base. Barnet treng og at omsorgspersonen er der når det søker

nærleik og at ho eller han kan fungere som ei trygg hamn. Det vil seie beskytte, trøste, vere god og organisere kjensler.

Tryggleikssirkelen er brukt over heile verda for å hjelpe barn i aldersgruppa 1- 6 år til å bli tryggare, til å utvikle god sjølvregulering og sosial kompetanse.

4.3 Overgangar

Overgangar er ein naturleg del av livet, også for små barn. Det er ikkje noko mål å gjere overgangane umerkelege, men barnehagen, skulen, SFO og foreldra har ansvar for å gjere overgangane gode for alle barn og ungdommar.

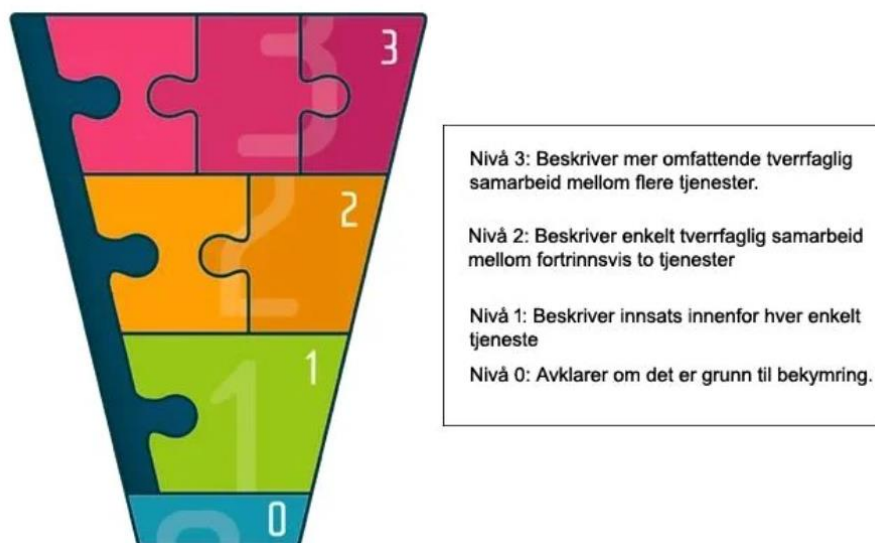
Einingane i Stad kommune samarbeider med barn og foreldre om å leggje til rette for at barnet/ ungdommen skal få ein trygg og god overgang frå heim til barnehage, mellom avdelingane i barnehagen, frå barnehage til skule, mellom klassene på skulen, mellom barneskule og ungdomsskule og mellom ungdomsskule og vidaregåande skule. Det vert utarbeida felles kommunal plan for å sikre gode overgangar. Dette også for å sikre ein felles praksis i heile kommunen, slik at barn, foreldre og tilsette opplever gode samanhengar i opplæringsløpet.

Eit godt arbeid med overgangar vil føre til at einingane utvekslar kunnskap og informasjon, og bruker dette som utgangspunkt for utarbeiding av barnehage- og skuletilbod meir tilpassa den enkelte. All informasjon om enkeltbarn skal ein ha samtykke frå foreldre/ føresette for å kunne dele.

4.4 Betre tverrfagleg innsats (BTI)

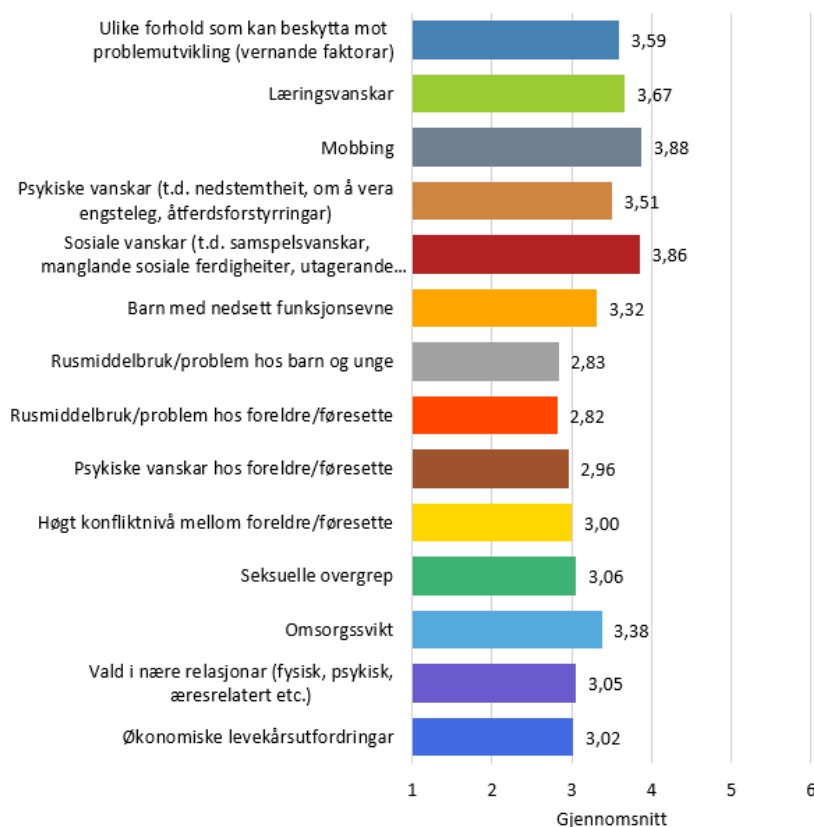
BTI er en samhandlingsmodell for tenester som møter gravide, barn, unge og foreldre det er knytt undring eller bekymring til. Hensikta med BTI-modellen er å kvalitetssikre heilskapleg og koordinert innsats utan at det blir brot i oppfølginga. BTI bidreg til tidleg innsats, samordning og medverknad. Modellen gir oversikt over handlingsforløp, og kan bidra til å rette opp svikt i samhandling mellom tenester både på lokalt, regionalt og statleg nivå.

Modellen nedanfor viser nivåa i BTI-arbeidet:

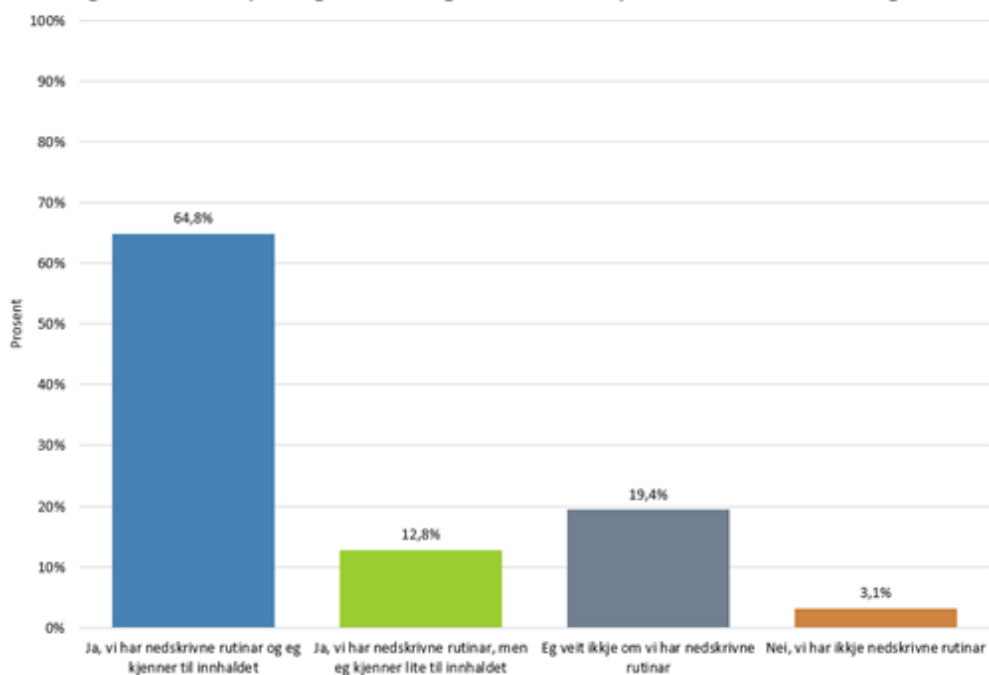
Stad kommune har bestemt at BTI skal innførast, og det har vore gjort ei 0-punktsundersøking i aktuelle einingar i kommunen, som viser ulike behov for kompetanseheving og forbetring.

På spørsmålet om kor mykje kunnskap tilsette har om følgjande tema angående barn og unge, ser vi at rusmiddelbruk/ problem hos barn og unge og hos foreldre/ føresette er det vi har lågast kunnskap om. Psykiske vanskar hos foreldre/ føresette er også eit av tema vi treng meir kunnskap om.

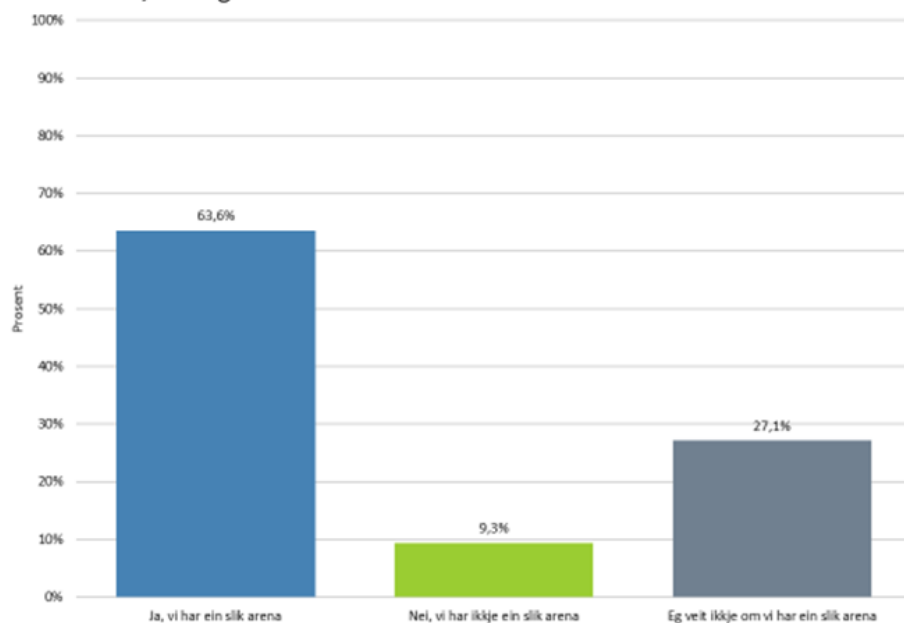
Det å gjere rutinar og etablerte arenaer kjende for alle tilsette, er ei utfordring som BTI skal avhjelpe.

63. Kjenner du til om tenesta/eininga der du arbeider har nedskrivne rutinar for korleis ein skal gå frå uro/bekymring til handling når ein er bekymra for eit barn/ein ungdom?

Betre Tverrfagleg Innsats (BTI) - 0-punktsundersøking i Stad kommune

65. Har du tilgang til ein tverrfagleg arena i kommunen der du kan drøfta uro/bekymring rundt eit barn/ein ungdom?

Powered by www.questback.com 27.05.2021 10:58

4.5 Definisjonar førebygging, omsorgssvikt, åtferdsproblem og relasjonsbygging

Plan for kommunens forebyggende arbeid - § 3-1 andre ledd

«Kommunestyret selv skal vedta en plan for kommunens forebyggende arbeid etter første ledd. Planen skal beskrive hva som er målene for arbeidet, hvordan arbeidet skal organiseres og fordeles mellom etatene i kommunen, og hvordan etatene skal samarbeide».

Formålet med det nye kravet om ei plan for det førebyggjande arbeidet, er at dette skal bidra til å førebygge omsorgssvikt og åtferdsproblem. Når ulike fagfolk brukar omgrepa førebygging, åtferdsproblem og omsorgssvikt oppdagar vi fort at ein definerer desse forskjellig. Sentrale omgrep i denne planen:

Førebygging

Førebygging kan definerast som eit forsøk på å eliminere eller avgrense ei uønskt utvikling. Førebyggjande tiltak kan settast inn på ulike nivå, og ei vanleg inndeling er primær- tertiær- og sekundærførebygging.

1. Primære tiltak: Tiltak som gjeld alle.
2. Sekundære tiltak: Tiltak som gjeld ei konkret målgruppe.
3. Tertiære tiltak: Tiltak som settast i verk der problema allereie er identifisert. Slike tiltak ligg tett opp mot det vi vanlegvis omtaler som rehabilitering og behandling. Dette er tiltak som følgjer av særlov og ikkje er omfatta av i kommunen sin plan for det førebyggjande arbeidet. Døme på dette er tiltak som er sett i verk som følgje av enkeltvedtak etter Lov om barnevernstenester, Opplæringslova eller Lov om kommunale helse- og omsorgstenester.

Omsorgssvikt

Omgrepet omsorgssvikt vert brukt ulikt av fagfolk. Det er viktig at omgrepet vert nytta med varsemd og at alle forstår at svikten skal ha eit visst alvor og/eller gå føre seg over eit tidsrom før ein kan definere noko som omsorgssvikt, i alle fall i juridisk forstand.

Omsorgssvikt vil sei at den som har omsorga for eit barn, påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorleg at barnets fysiske og/eller psykiske helse og utvikling er i fare.

Åtferdsproblem

Omgrepet åtferdsproblem kan handle om eit breitt spekter av åtferd, alt frå alvorleg utagering til mindre alvorleg opposisjonell åtferd. Individuelle tiltak knytt til åtferdsproblem handlar ofte om å bistå foreldre til å skape ein positiv relasjon til sine born. Dette er eit viktig fokus, men kan og vere

med å kamuflere at andre risikofaktorar som t.d. medfødte nevrologiske tilstander og kontekstuelle tilhøve og kan påverke born si åtferd negativt.

På forebygging.no finn ein denne definisjonen på åtferdsvanskar:

«Atferdsvansker hos barn kjennetegnes ved aggressiv, destruktiv og opposisjonell atferd som varer over tid (Campbell, Shaw, & Gilliom, 2000). Barn med atferdsvansker bryter med eksisterende regler, normer og forventninger i en slik grad at utvikling, læring og positivt sosialt samspill med andre barn og voksne blir hindret og forsinket (Ogden, 1998).»

Relasjonsbygging

Å bygge gode relasjonar er nødvendig for å oppnå mål, oppmuntre og stimulere til god stemning og kreativitet. Relasjonskompetanse er ferdigheiter, evne og haldningar som etablerer, utviklar og held vedlike relasjonar mellom menneske.

Relasjonskompetanse i praksis vil seie «å bli sett». Det vil seie ei personelg oppleving av å få merksemd og bli styrka ved å få anerkjenning, glede ved å bli verdsett for den man er og ved å føle at egne styrkar blir verdifulle.

Relasjonell bevisstheit og merksemd kan kjenneteikne personar og eit heilt miljø. Ei åtferd som verdset medmenneske kjem til uttrykk som augekontakt og smil, bruk av fornamn, positive bemerkningar og anerkjennelse, nærhet med kroppskontakt, kjennskap til den andre sin livssituasjon og merksemd mot personen sine viktigaste verdiar og relasjonar.

I ein relasjon er det viktig å få auge på det sympatiske menneske, dei positive trekk, historier og adferd som gjer at man blir glad i mennesket. Observere det sympatiske menneske i staden for det usympatiske som er lett å mislike, er irriterande og egoistisk (Jan spurkeland, 2018).

I eit voksen – barn forhold er det den vaksne som har ansvar for relasjonen. Barnet har behov for tilknytning, det vil seie behov for beskyttelse og omsorg. Barna har behov for utforsking, altså å bli sjølvstendig, undersøke og meistre verden. For å kunne utforske må barna kjenne seg trygge og under beskyttelse. Mens barna utforskar verden kan det bli både redd, sint og trøtt. Då trer behovet for nærheit og tryggheit fram igjen.

Den vaksne må kunne ta grep, organisere, planlegge, forberede og ha kontroll over situasjonen, noko som skaper tryggheit. Den vaksne må også vere sterkare enn barna følelsmessig sett. Fordi nervesystem til barn ikkje er ferdig utvikla endå så blir dei lettare stressa, redde, sinte og forvirra. Når vi vaksne blir like ute av oss som barna, mister vi det fortrinn å vere sterkare følelsmessig og det vert utrygt for barn/ unge. Å behalde godheit for barnet også i dei situasjonar der vi må sette grenser og ta tak er også ei viktig målsetting. Om vi mister godheita kan vi virke skremmande på barna og frykt i relasjonen vil redusere barnets samarbeidsevne (Brandtzæg, Torsteinson, Øiestad, 2015)

4.6 Etatane i Stad om førebygging

Stad kommune jobbar med kommunedelplan for oppvekst, der plan for å førebygge omsorgssvikt og åtferdsvanskar er sentralt. I dette arbeidet ønsker vi tilbakemelding frå di teneste:

1. Kva lykkast de med i det forebyggande arbeidet?
2. Kva manglar vi for å førebygge åtferdsvanskar og omsorgssvikt?

- Tenk til dømes på kompetanse, tiltak, verktøy, metodar

Så langt vi har fått svar på vår førespurnad (30.05.2022):

NAV

Vi held fokus på førebyggjande arbeid spesielt i forhold til barnefamiliar, førebyggje utanforskap, bistå låginntektsfamiliar, fokus på arbeid og utdanning. Dersom det er økonomiske utfordringar, kan vi tilby økonomisk rådgjeving, som kan vere førebyggjande på sikt. Vi kan også tilby råd og rettleiing i forhold til fleire områder som bustad, arbeid, fritid, barn/omsorgsansvar, osv.

PPT

I det forebyggjande arbeidet:

- Bygge relasjonar til tilsette i barnehage og skule
- Vere tilgjengelege, vere tett på i barnehagar og skular
- Førtilmeldingssamtale, anonyme drøftingar der skule og barnehage kan be om rettleiing og der PPT kan rettleie på systemnivå/individnivå

Dei fleste skular manglar skuleomfattande tiltak, det meste blir opp til den enkelte lærar og klasse. Det finst mykje fint materiell, men det blir sjeldan brukt systematisk over tid. Foreldrerettleiing bør vere eit lågterskeltilbod.

Vestland tannhelseteneste

God tannhelse betyr noko, både for folk sin fysiske, mentale og sosiale helse. Vestland tannhelseteneste skal, etter Lov om tannhelsetenester, sørge for at tannhelsetenester i rimeleg grad er tilgjengeleg for alle som bur eller oppheld seg i heile Vestland fylke. Vi skal i tillegg spreie opplysning om og auke interessa for kva den einskilde sjølv kan gjere for å fremme eigen tannhelse.

Med bakgrunn i dette, har den offentlege tannhelsetenesta over lang tid hatt fokus på tidleg innsats, god førebygging og helsefremming. Dette gjer at vi, i lag med andre helsetenester, bidreg til å fremme god helse og trivsel mellom folk – også i Stad kommune.

Den offentlege tannhelsetenesta skal gje eit regelmessig og oppsøkande tilbod til barn og unge (0 – 22 år), personar med utviklingshemming, eldre i institusjon eller kommunal heimesjukepleie, personar med ruslidingar og personar med psykisk sjukdom. I tillegg har personar som er i fengsel og flyktningar/asylsøklarar/familiesameinte busett i statlege mottak rettar innan tannhelsetenesta. Det inneber at Vestland tannhelseteneste er med på å skape gode og trygge rammer og bidreg til å vere ein «beskyttande faktor» for alle grupper som har særleg behov for oppfølging i høve den generelle helsa.

Sjølv om tannhelsa til folk er blitt vesentleg betre dei siste 30-40 åra, har vi enda ein veg å gå. Eitt av tannhelsetenesta sitt hovudmål, er å gjere folk enda betre og flinkare til å ta vare på sin eigen tannhelse. Kvar gong vi har pasientar på tannklinikken, behandlar og informerer vi om kva som gir god tann- og munnhelse. Men – «jobben» må gjerast av den einskilde mellom kvar gong dei er på tannklinikken.

For å sikre det gode førebyggjande og helsefremmande arbeidet, har vi over mange år arbeidd målretta med folkehelsearbeidet.

Kanskje eitt av den offentlege tannhelsetenesta sitt viktigaste tiltak for å kunne følgje med på om barn og unge opplever omsorgssvikt eller har åtferdsvanskar, er vår statusundersøking av munn og

tenner av alle barn og unge ved 3-, 5-, 12-, 15- og 18-års alder. I tillegg til ei klinisk undersøking, snakkar vi med pasienten om førebyggjande tiltak og om generelle og spesielle råd om tann- og munnhelse.

I tillegg er det, i denne samanheng, relevant å trekke fram følgjande i det førebyggjande og helsefremmande arbeidet:

1. **Samarbeidsavtalar.** I arbeidet med åtferdsvanskar og å førebygge omsorgssvikt, er samarbeid mellom kommunale, fylkeskommunale og statlege tenester/etatar noko av det viktigaste. Difor har Vestland tannhelseteneste, over tid, arbeid målbevisst for å etablert eit godt samarbeid med alle kommunane i fylket vårt. Samarbeidet har vi formalisert i skriftlege samarbeidsavtalar med kommunane. Eit formalisert samarbeid, i dette tilfelle, med Stad kommune, sikrar at alle som har rettar i tannhelsetenesta får riktig tannbehandling og at tannbehandlinga er basert på den enkelte sitt behov og premis. Avtalane som har vore tilgjengeleg i over 10 år, vart revidert i samanslåinga av Sogn og Fjordane og Hordaland tannhelsetenester til Vestland tannhelseteneste.

I tillegg til at vi skriv ein overordna avtale om tannhelsetenester med kommunane, har vi avtalar som sikrar at barn og unge (0-20 år) får den behandlinga dei har rett til. Her er det særleg to avtalar som styrer dette samarbeidet; *Samarbeidsavtale Barn og unge (0-20 år)* og *Samarbeidsavtale Barnevern*.

Samarbeidsavtale Barn og unge (0-20 år) er sist signert med Stad kommune i 2021. Denne avtalen sikrar at alle barn og unge i Stad kommune får tilpassa og gode tann- og munnhelsetenester, uavhengig av bustad, diagnose og sosial bakgrunn. Vi har særleg fokus på barn 0 – 3 år i avtalen, men alle barn og unge opp til og med 20 år er inkludert i avtalen. Samarbeidsavtalen seier noko om kva som er tannhelsetenesta si rolle og kva som vert forventa av kommunen i dette arbeidet. Den skildrar i tillegg kva for rutinar helsestasjonen skal ha i høve munnundersøking på barn mellom 0 og 3 år.

Samarbeidsavtale Barnevern har vi ikkje fått, slik vi ser det, signert med Stad kommune. Det ønskjer vi å gjere med det første. Denne avtalen sikrar at vi kan gje nødvendig tannhelsehjelp til barn og unge som opplever/har opplevd vald, overgrep eller vanskjøtsel. Avtalen sikrar samtidig at det blir etablert gode rutinar mellom den kommunale barnevernstenesta og tannhelsetenesta for å kunne avdekke vald, overgrep eller vanskjøtsel mot barn og unge.

Om Stad kommune ikkje har avtalane tilgjengeleg i planarbeidet, er det berre å ta kontakt for ei eventuell oversending.

2. **Undervisning.** Fokus i det førebyggjande og helsefremmande arbeidet i den offentlege tannhelsetenesta er å overføre kompetanse om tann- og munnhelse og korleis den einskilde kan bli flink på si eiga tann- og munnhelse. For å sikre at kompetansen på oral helse er så god som den bør vere, gir vi tilsette i kommunar fagleg støtte, opplæring og rettleiing på tann- og munnhelse etter dei til ein kvar tid gjeldande tilrådingar for god oral helse. Vi bidreg, mellom anna, med teoretisk og praktisk undervisning for å sikre at dei som jobbar på helsestasjon har god og tilstrekkeleg kompetanse om tann- og munnhelse. I tillegg har vi undervisningsopplegg om tann- og munnhelse for barn og unge i grunn- og vidaregåande

skule. Om vi ikkje er førespurd frå ulike skular (på ulike nivå), inviterer vi gjerne oss sjølv ut for å snakke om god tann- og munnhelse.

3. **Prosjekt/kampanjar.** Den offentlege tannhelsetenesta har også prioritert å ha ulike kampanjar knytt til målgruppa barn og unge. Ein av våre faste kampanjar, er vår årlege tobakkskampanje; *Stopptober*. Dette er ein nasjonal tobakkskampanje, initiert av og forankra i Helsedirektoratet. Vestland tannhelseteneste har bestemt at barn og unge, 13 – 20 år, er målgruppe for denne kampanjen og i heile oktober månad har vi fokus på røyk og snus i målgruppa. I tillegg til at alle 16 – 20 åringar får sms frå tannhelsetenesta om kampanjen, snakkar vi med alle i målgruppa som er innom tannklinikken i oktober om tobakk. I 2022 vil vi også vere ute på nokre vidaregåande skolar, der vi vil møte personar i målgruppa og snakke med dei om bruk av tobakk.